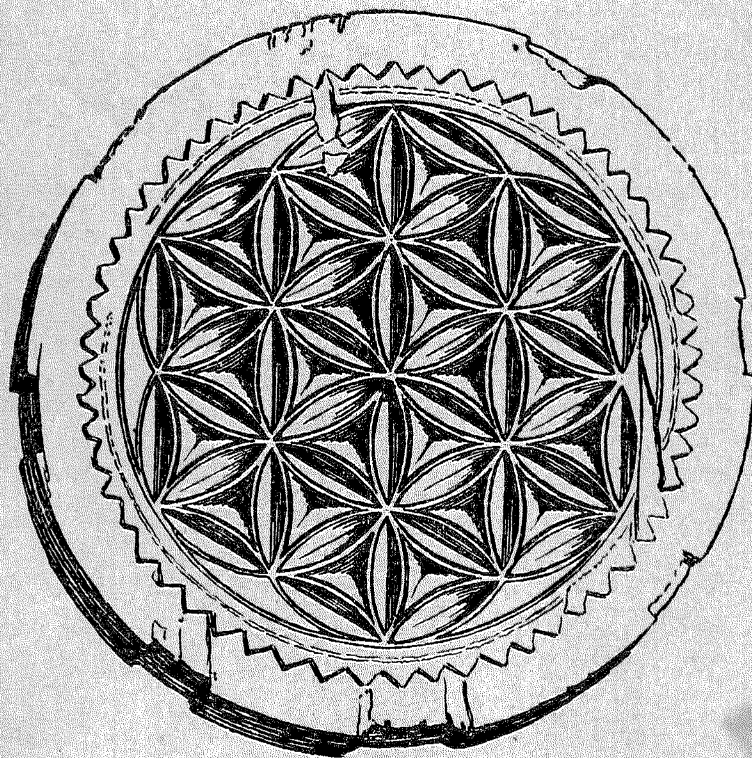
DIN PUBLICAȚIILE MUZEULUI DE ARTĂ NAȚIONALĂ

I

IZVOADE DE CRESTĂTURI

ALE

ȚĂRANULUI ROMÂN



CU 115 DESENURI IN TEXT ȘI UN ALBUM DE 50 PLANȘE CU 414 IZVOADE

BUCUREȘTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă
1928

IZVOADE DE CRESTĂTURI

ALE

ŢĂRANULUI ROMÂN

PARTEA I

ADUNATE ŞI LĂMURITE DE
AL. TZIGARA-SAMURCAŞ
DIRECTOR AL MUZEULUI DE ARTĂ NAŢIONALĂ
DESENATE DE O. ROGUSKI

MODÈLES DE SCULPTURE

DU PAYSAN ROUMAIN

PREMIÈRE PARTIE

COLLECTIONNÉS ET COMMENTÉS PAR
AL. TZIGARA-SAMURCAŞ
DESSINÉS PAR O. ROGUSKI

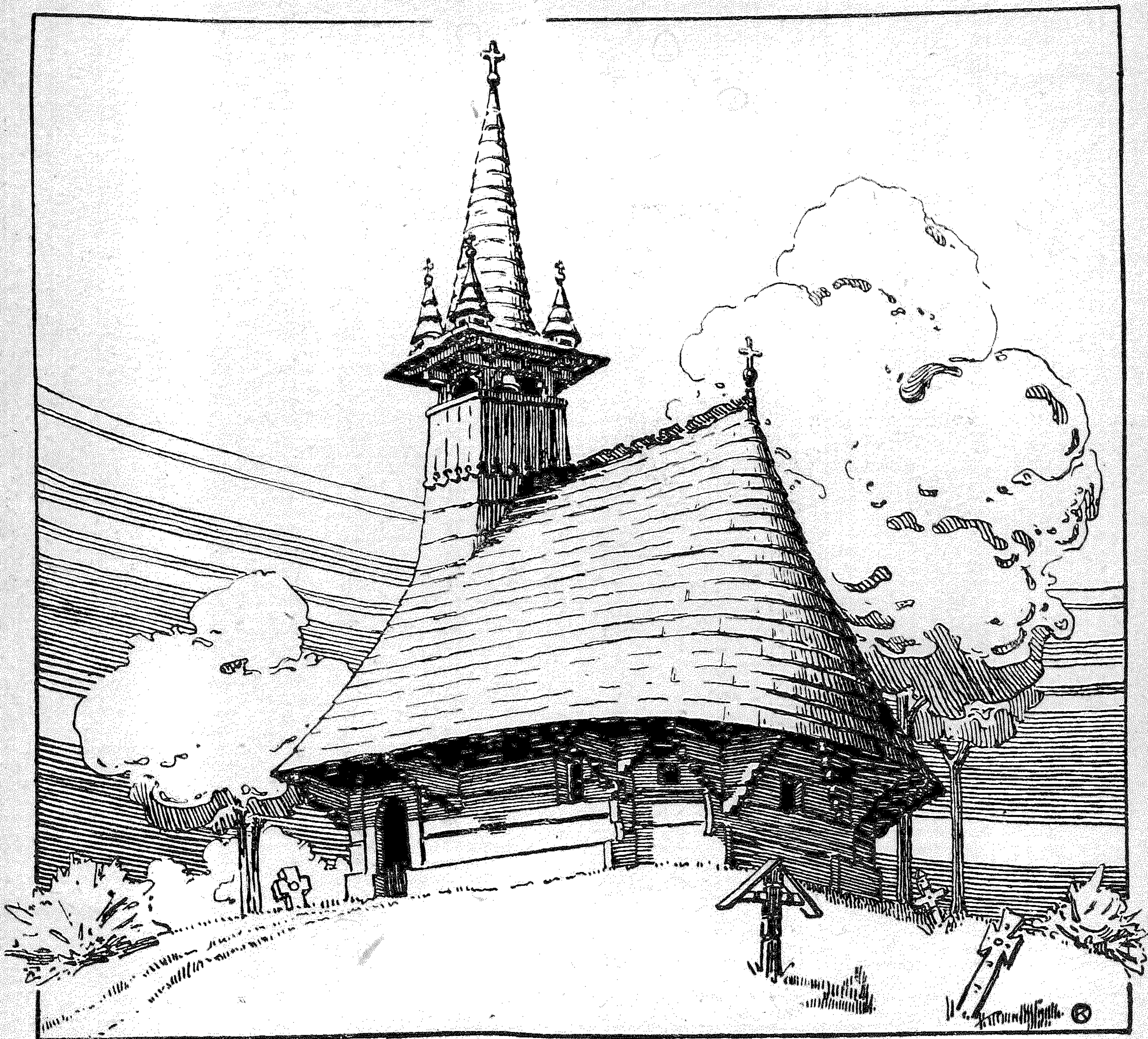
KERBSCHNITTMUSTER

DES RUMÄNISCHEN BAUERN

ERSTER TEIL

GESAMMELT UND ERLÄUTERT VON
AL. TZIGARA-SAMURCAŞ
GEZEICHNET VON O. ROGUSKI

BUCUREŞTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă
1928



1. Biserica din Turea, jud. Cluj. Inv. 13.020.

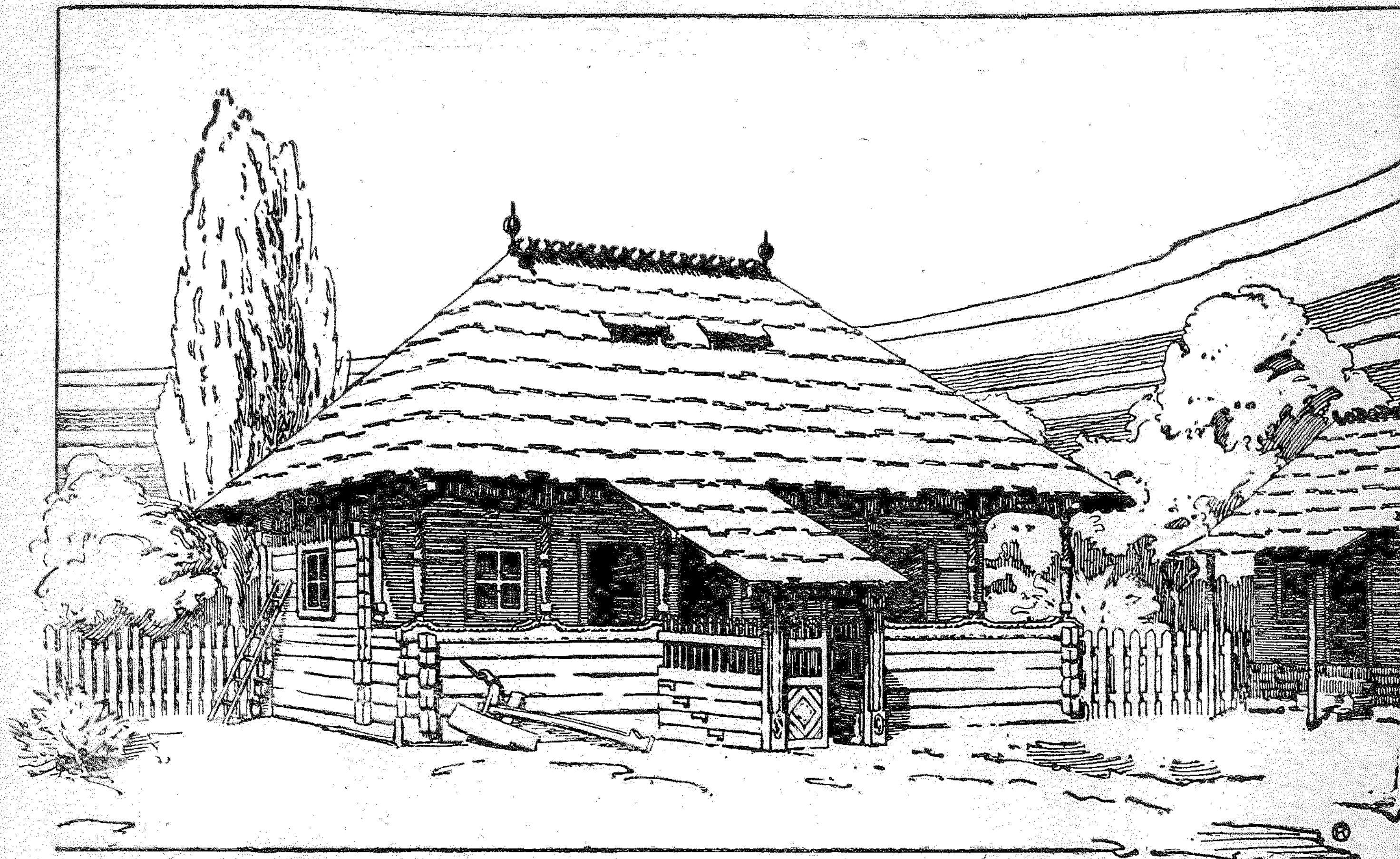
INTRODUCERE

Menirea Muzeului de artă națională

Publicația de față, începută înainte de răsboiu, era sortită să apară cu prilejul inaugurării noului local al Muzeului de artă națională, dela Șosea, a cărui piatră fundamentală este pusă din Iunie 1912.

Intreruptă prin răsboiu, clădirea este încă departe de a fi terminată și ne e teamă că se va scurge multă vreme, până ce să se poată adăposti în noul muzeu diferitele colecții, astăzi răzlețite în localuri cu totul improprii. Situația, în loc de a se lămuri, devine tot mai critică: din cauza împrăștierii și a expunerii deplorabile a obiectelor de artă, oficialitatea și judecătorii superficiali arată față de colecțiile noastre un dispreț nejustificat dar persistent, care, la rândul său, motivează desinteresarea în care sânt lăsate să lâncezească muzeele. Deprecierea provine din lipsa de mijloace pentru punerea în valoare a colecțiilor; iar neacordarea de fonduri pentru terminarea clădirii începute, se întemeiază tocmai pe acea depreciere.

Ar fi vreme să eșim din acest cerc vițios. Căci oricât de mutilat este astăzi, prin depozitele problematice dela Moscova, și oricât de susceptibil criticei, prin amestecuri uneori într'adevăr compromițătoare, tezaurul nostru de artă are totuși o valoare incontestabilă, ca reprezentant al însușirilor artistice ale poporului român. Pentru ca însă obiectele să poată vorbi prin ele înșile, trebue să li se dea și cadrul potrivit. In starea lor de părăsire, colecțiile noastre nu-și pot împlini rolul ce le revine în educarea maselor.



2. Casa lui Antonie Mogoş, Ceauru, Gorj. Inv. 3791

Astăzi, după fericita întregire a neamului, mai mult ca oricând, terminarea Muzeului se impune; el este menit nu numai a oglindi în modul cel mai strălucit vechea şi înalta noastră cultură, dar şi a dovedi, prin omogenitatea sentimentului artistic, de care este însufleţit poporul român, indisolubila sa unitate etnică.

Reunindu-le sub un singur acoperământ, aşa cum se prevede în actul de fundaţie al Muzeului, tezaurele noastre de artă vor minuna lumea nu numai prin intrinseca lor valoare artistică, dar mai ales prin revelarea sufletului de artist al fiilor României Mari. Dovada a fost făcută cu prilejul expoziţiilor dela Paris şi Geneva, unde arta ţărănească şi cea eclesiastică au avut un aşa de neaşteptat succes.

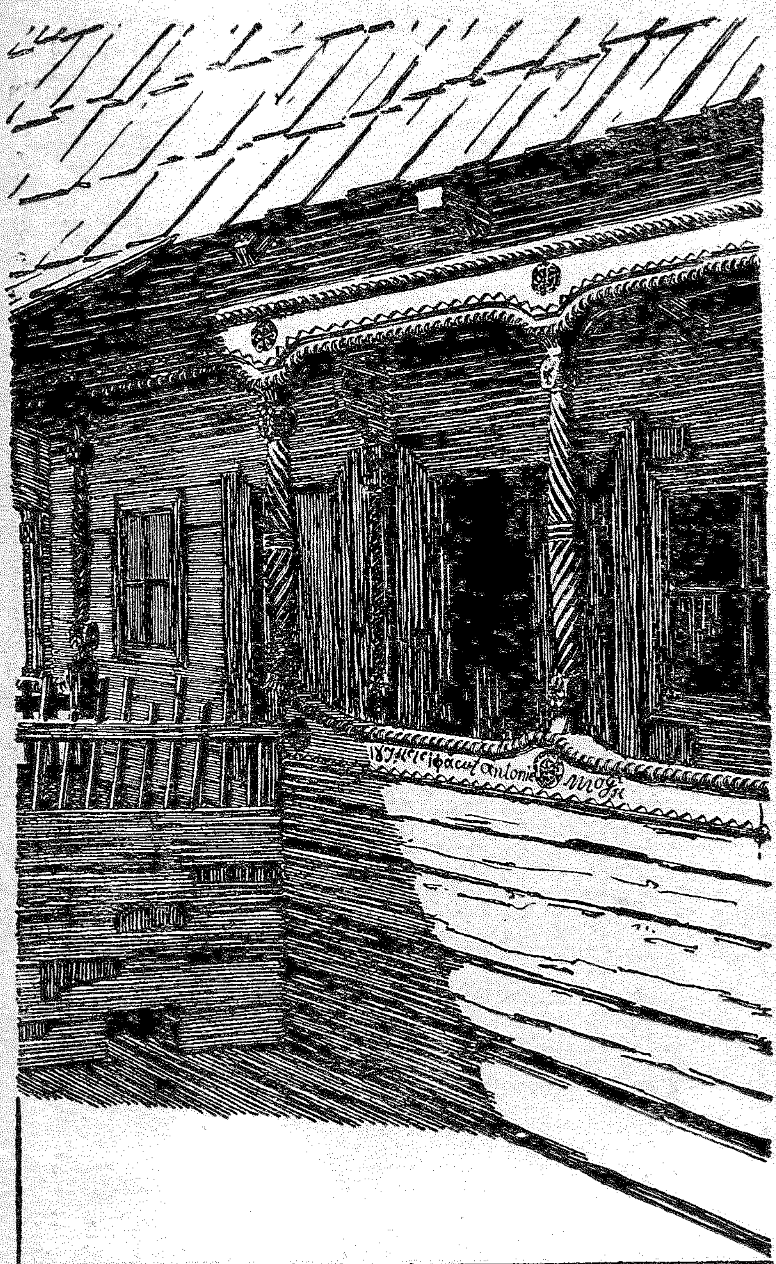
Scopul catalogului Fără a mai aştepta terminarea Muzeului, înainte deci ca aceste colecţii să poată fi expuse, ne-am hotărât să dăm la lumină o primă parte [1]) a albumului de faţă, în credinţa că împlinim o lature, cel puţin, din programul viitoarei instituţiuni.

Unul din ţelurile muzeelor este adunarea obiectelor şi conservarea lor, ferindu-le de distrugerea vremii şi a oamenilor. De acest prim scop este strâns legată expunerea lor în cele mai bune condiţii, spre a interesa şi educa masele poporului nu numai prin emoţiile estetice ce pot procura unora dintre vizitatori, dar şi prin deşteptarea şi întărirea sentimentului patriotic, ce unele amintiri stârnesc în sufletul mulţimii.

Nemulţumindu-se însă a împlini sarcina de simple păstrătoare ale dovezilor artistice din trecut şi a fi reduse, chiar atunci când condiţiile sânt cu totul neprielnice, la rolul trist de cimitire ale artei, muzeele moderne caută să se impună tot mai mult ca îndrumătoare chiar ale curentelor artistice. Mai ales şi-au însuşit această misiune muzeele cuprinzând, ca în cazul nostru, colecţii de ceramică, sculptură în lemn şi ţesătorie, aceasta din urmă întinzându-se dela velinţe până la costumele naţionale.

Prima noastră datorie este de a colecţiona adevăratele modele ale artei poporului şi a le pune cât mai la îndemâna tuturor acelora, care se ocupă cu asemenea probleme. Căci avem convingerea că ele pot servi la o viitoare împrospătare a artei noastre, în sensul adevăratei tradiţiuni. După cum tezaurul de imagini şi cuvinte al poeziei populare a înviorat şi îmbogăţit limba şi literatura

[1]) O a doua parte se va ocupa de meşteşugul lucrării lemnului, de răspândirea lui geografică, varietatea termenilor technici, etc.



3. Pridvorul casei lui Mogoş cu indicarea artistului-posesor şi a anului 1875.

națională, tot astfel și arta țărănească va da viață nouă unei mișcări artistice, accelerând găsirea soluțiunilor conform cerințelor timpului, în limitele însă ale tradiției proprii neamului nostru.

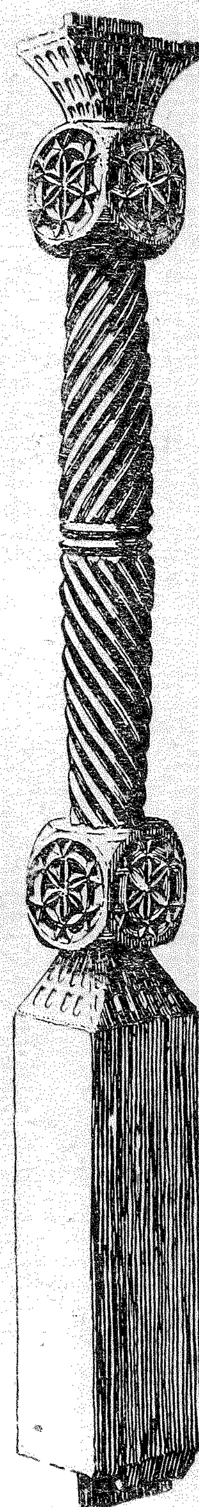
In așteptarea expunerii colecțiilor în viitorul muzeu, albumul de față urmărește punerea în lumina cuvenită a unei mici părți din bogatul nostru tezaur de artă,[1]) încă necunoscut îndeajuns.

---

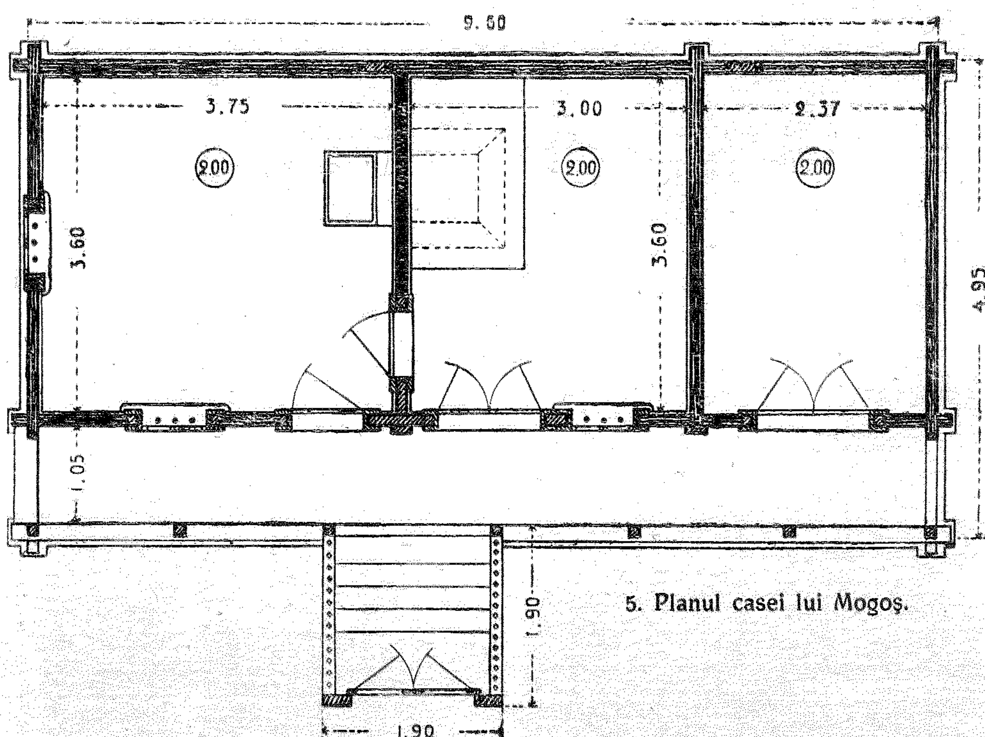
[1]) Toate obiectele aci reproduse se află în Muzeul de artă națională, purtând numărul din Inventarul colecțiunii.

Din tabelele ce urmează, se vor putea fixa originalele după care s'au scos cele peste patrusute izvoade ce alcătuesc albumul.

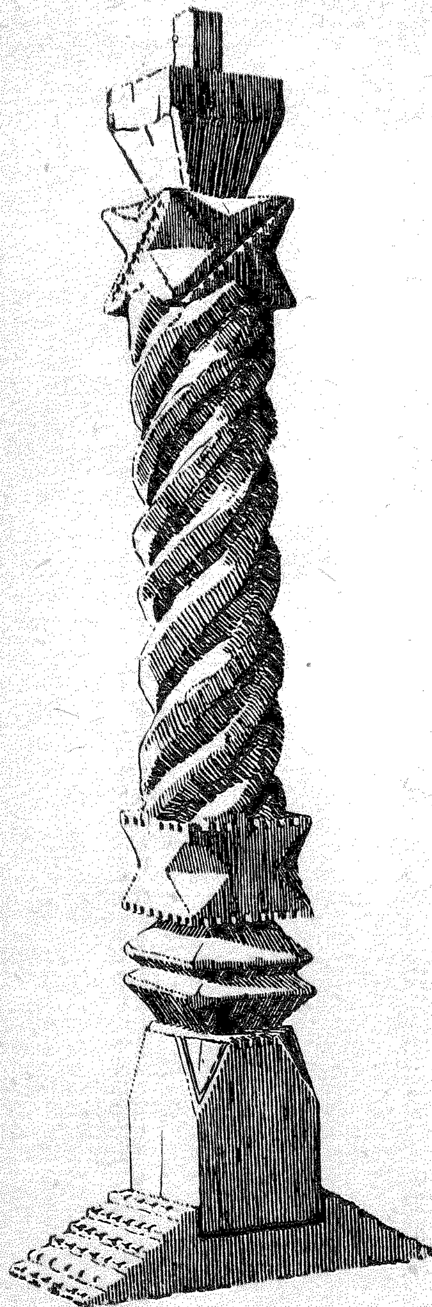
Poarta casei este reprodusă sub No. 414 din Album.



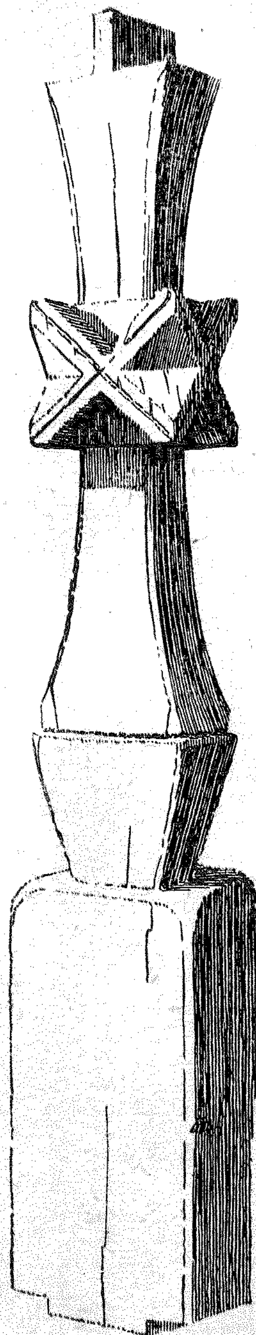
4. Stîlp dela casa lui Mogoş.



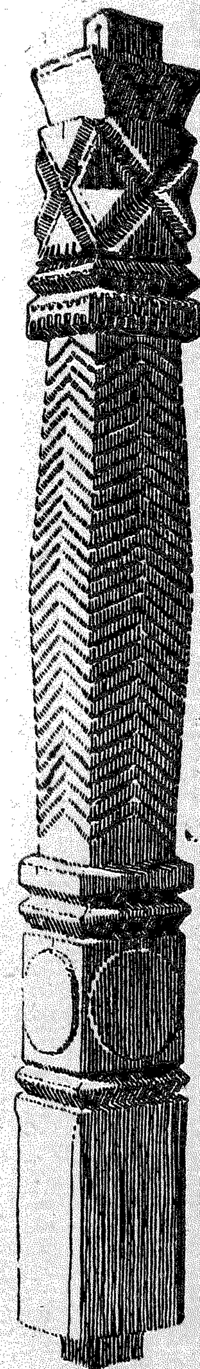
5. Planul casei lui Mogoş.



6. Stîlp din Tămăşeşti-Gorj. Inv. 10437.



7. Stîlp din Băleşti-Gorj. Inv. 10464.



8. Stîlp din Băleşti-Gorj. Inv. 1041.

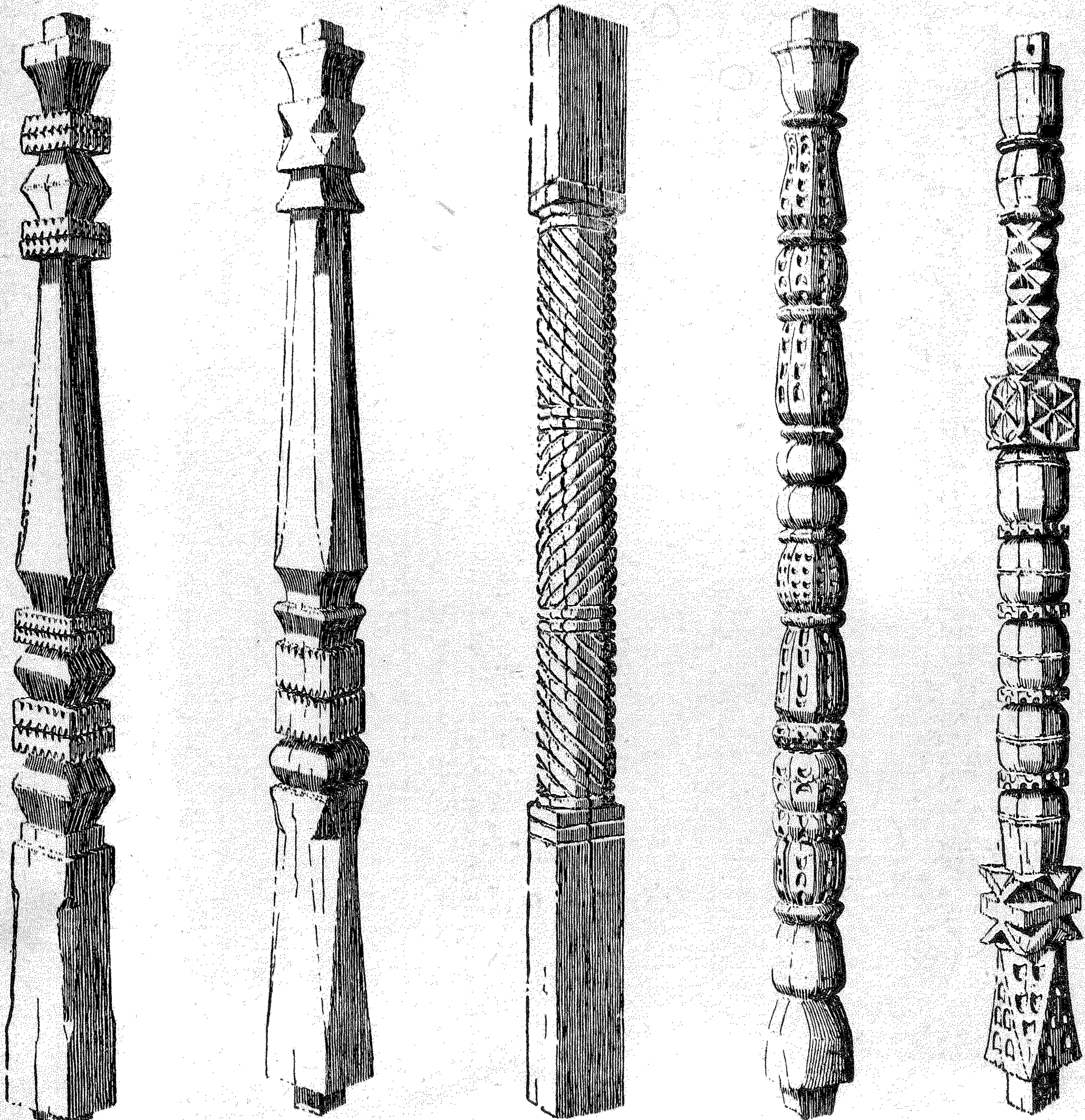
INSEMNĂTATEA ARTEI ŢĂRĂNEŞTI

Tradiţionalism şi modernism

Legând prezentul de trecut, prin acel fir invizibil dar trainic ce se numeşte tradiţie, şi ilustrând, prin exemplare alese, etapele succesive de desvoltare firească a diferitelor technici, colecţiile retrospective din Muzee ne permit menţinerea vie a meşteşugului şi a izvoadelor artistice. Produsele artei poporului ca şi doinele, basmele şi jocurile naţionale, constitue zestrea cea mai frumoasă, de care pot fi mândre neamurile cu un trecut istoric desfăşurat în marginele aceloraşi hotare.

După diferitele etape de desvoltare ale unui izvod se numără epocele de prefacere culturală ale unui neam, întocmai cum după straturile geologice suprapuse se precizează vârsta unui târâm. Obiectele de artă, în succesiunea timpului, alcătuesc verigele lanţului ce asigură continuitatea caracterului specific al fiecărui neam, în hotarele şi condiţiile osebite ale desvoltării sale.

Fără a fi partizani ai unui tradiţionalism ce ar exclude orice inovare sau acomodare cu cerinţele timpului, totuşi susţinem că o desvoltare sănătoasă a artelor industriale nu se poate concepe fără respectarea unor norme iniţiale, cari, cu cât sânt mai vechi şi deci mai persistente în decursul

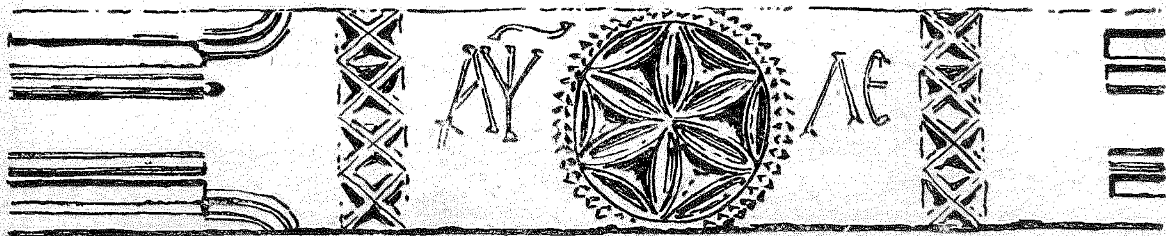


9. Stîlp din Rasova-Gorj. Inv. 10435. 10. Stîlp din Rasova-Gorj. Inv. 10453. 11. Stîlp din Rasova-Gorj. Inv. 10452. 12. Stâlp din Ungureni-Muscel. Inv. 10254. 13. Stîlp din Ungureni-Muscel. Inv. 10253.

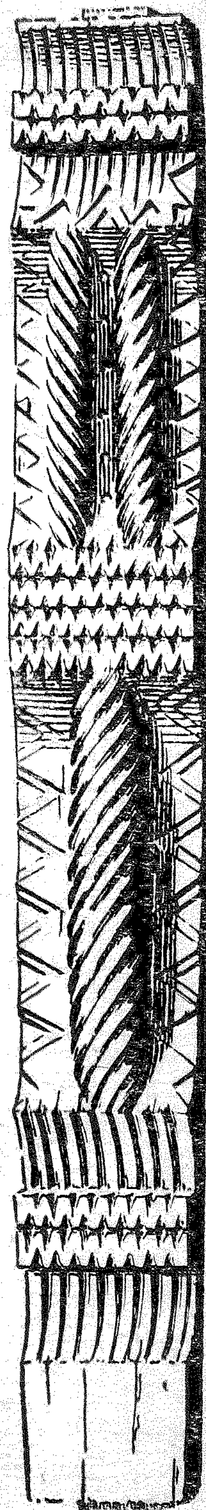
vremurilor, cu atât trebuesc mai cu sfințenie respectate. Asemenea particularități, fiind strâns legate de firea unui popor, constitue tocmai nota caracteristică ce-l deosebește de vecinii săi de alt neam.

Poporul român, mai demonstrativ decât multe altele, ilustrează acest principiu.

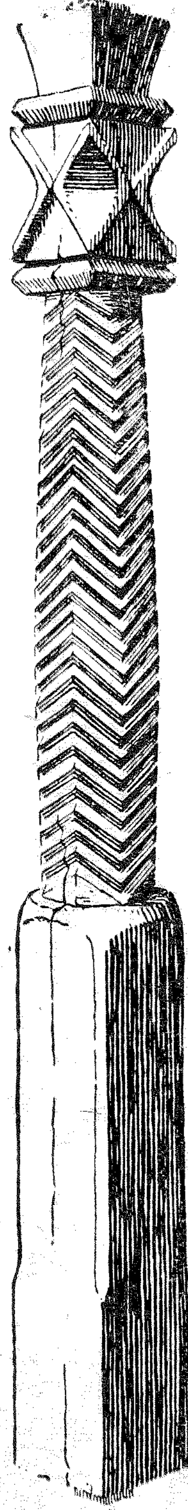
In multe localități curat românești limba s'a pierdut, maghiarizându-se prin presiunea oficială și nevoia Românilor de a se putea înțelege cu coloniștii unguri, pe cari anume stăpânirea îi așeza în cele mai frumoase centre autohtone. Chiar și credința pravoslavnică se părăsea, mulți ortodocși trecând la reformați sau la uniți.



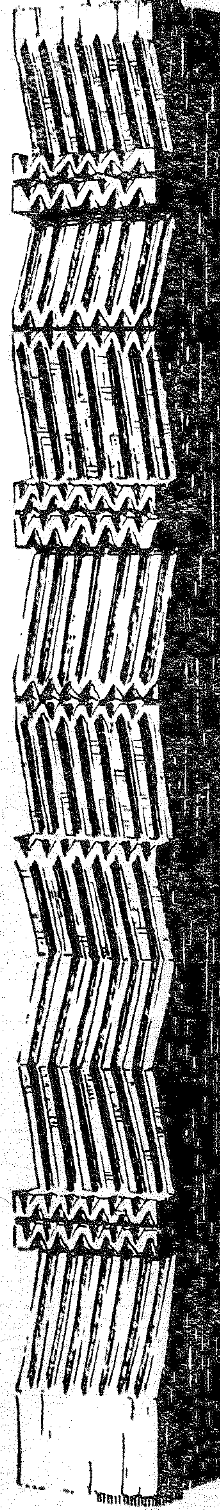
Arta singură a resistat tuturor încercărilor de corcire. In chiar casele Ungurilor colonizați se găsesc motive curat românești. Un exemplu din cele mai vorbitoare ne oferă bârna de lemn din Muzeul secuesc dela St. Gheorghe, aci reprodusă, provenind dintr'o casă secuească, dărâmată în



14. Ştenap dela casa lui Toma Buzuloiu Tălpăşeşti, Gorj. Inv. 1865.



15. Stîlp dela casa lui Toma Buzuloiu Tălpăşeşti, Gorj. Inv. 1863.



16. Undrea dela casa lui Toma Buzuloiu Tălpăşeşti, Gorj. Inv. 1866.

1912. Isvoadele crestate sânt curat româneşti, cu caracter geometric, fără amestecul florilor specifice Secuilor. Dar mai vârtos pledează în favoarea orginei româneşti leatul — 1735 — înscris cu slovele chirilice, de care niciodată nu s'au servit Ungurii sau Secuii.

Manifestările artistice ale băştinaşilor s'au menţinut cele mai curate, pentru că arta are rădăcini mai vechi decât chiar limba românească. Aceasta s'a făurit în timpul colonizării romane, pe când tradiţia artistică s'a menţinut neştirbită şi neîntreruptă dela primii locuitori ai acestor meleaguri şi până la ţăranul de azi.

Legăturile cu preistoria

Că peşterile noastre au fost locuite de oamenii celei mai îndepărtate epoce a pietrei neşlefuite — a paleoliticului — este astăzi bine stabilit. Şi chiar de nu s'au descoperit încă resturi de schelete ale acelor vremuri, totuşi uneltele de cremene, din Ardeal mai ales, ne dovedesc existenţa omului în aceste părţi, cu zeci de mii de ani înainte de era noastră.

Din rarile descoperiri din această primă vârstă ne-au ajuns puţine obiecte numai, dar totuşi destule pentru a ne arăta continuitatea între cea d'intâi şi a doua epocă preistorică. Multe din vârfurile de cremene paleolitică persistă şi în straturile următoare ale neoliticului, dând rarul exemplu al transiţiei aşa de lente dela cultura pietrei necioplite la acea a pietrei şlefuite şi a ceramicei de pământ ars.

Prea interesantele descoperiri din epoca pietrei şlefuite, ce se ţin lanţ dela Nistrul Basarabiei de miazăzi, prin Bucovina, Moldova, Ţara Bârsei, Valea Oltului şi a Mureşului până spre Dunărea oltenească şi bănăţeană dovedesc, toate, acelaş simţ artistic al anonimilor locuitori preistorici. Aceşti băştinaşi alcătuesc stratul consistent din care au răsărit apoi, în timpurile istorice, descendenţii pe cari cărturarii îi botează cu numirile diferite ce ascund pe strămoşii noştri cei mai îndepărtaţi.

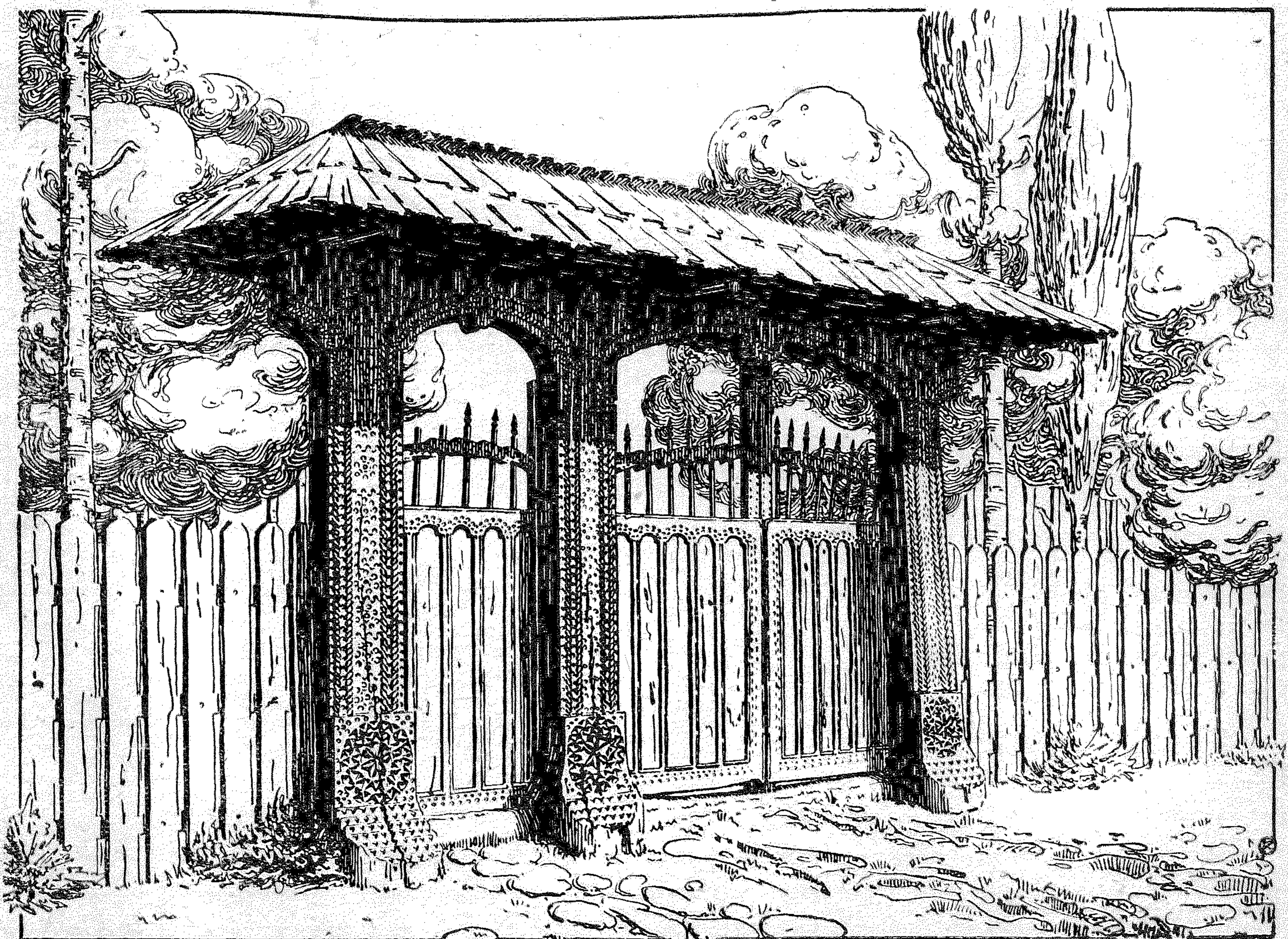
In ciuda vremurilor şi mai ales a influenţei triburilor migrătoare, ce s'au strecurat pe aci s'au păstrat totuşi particularităţile fundamentale în manifestările artistice, cari fac în mod neîndoelnic legătura directă între strămoşii de acum vre-o cinci mii de ani cu ţăranul român al zilelor noastre.

Valoarea persistenţii izvoadelor străvechi

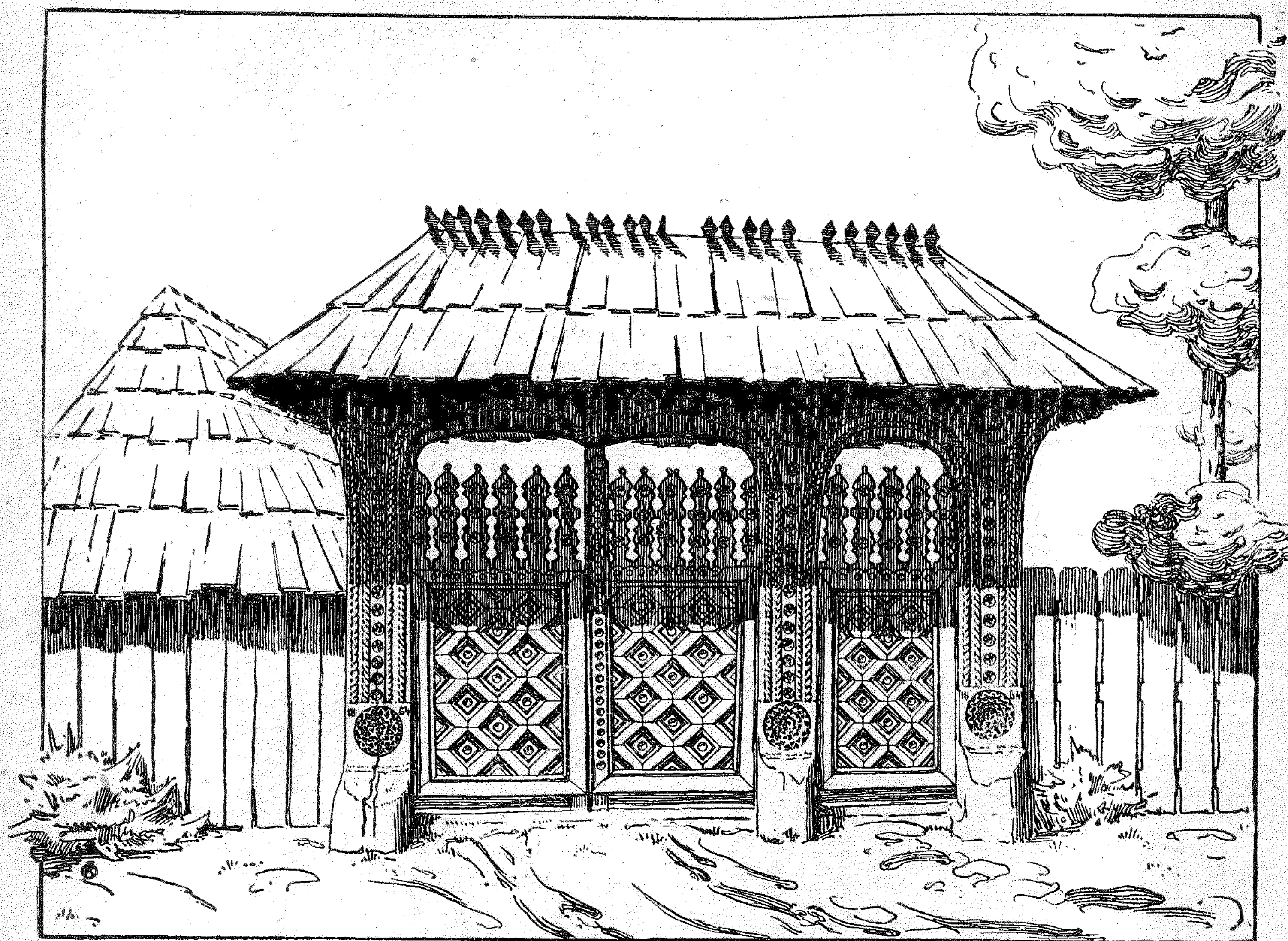
Sfidând scurgerea veacurilor şi orice influenţe străine, aceste note caracteristice au persistat, alcătuind deosebirea între locuitorii ancestrali ai acestor locuri şi toţi cotropitorii ulteriori.

Astfel, în olăria ţăranului de azi regăsim ca bază de ornamentare aceiaşi spirală ca în vremea neolitică, cu excluderea absolută a formelor florale sau animale, ce întâlnim atât în ceramica troiană a vremurilor demult trecute ca şi în olăria maghiară a zilelor noastre.

Deasemeni sculptura în lemn a Românilor nu cunoaşte decât ornamentele geometrice, cari contrastează cu sculpturile înflorate ale conlocuitorilor unguri. Izvoadele de ţesături ale ţărancei noastre de asemeni se deosebesc fundamental de ale altor neamuri vecine, prin formele geometrice şi prin armonia culorilor. Prin aceste trei îndeletniciri: a olăriei, a sculpturii şi a ţesătoriei precum şi prin portul şi limba lui, ţăranul nostru se distinge de Ungurii şi de Saşii, împreună cu cari a locuit atâta amar de vreme.



17. Poartă din Tălpăşeşti, Gorj. Inv. 1861.



18. Poartă din Bălești, Gorj. Inv. 1556.

Asemenea deosebiri fundamentale, consfințite în genere de specialiștii străini și chiar de cei unguri, alcătuesc moșteniri la care ar fi criminal să renunțăm, mai ales când unitatea națională s'a prevalat, în susținerea drepturilor de stăpânire, și de aceste manifestări exterioare sub care se ascundea unitatea sufletească a tuturor Românilor din diferitele ținuturi subjugate.

A renunța la patrimoniul nostru artistic, ar fi tot atât de absurd ca și a voi să înlocuim limba românească printr'un esperanto oarecare.

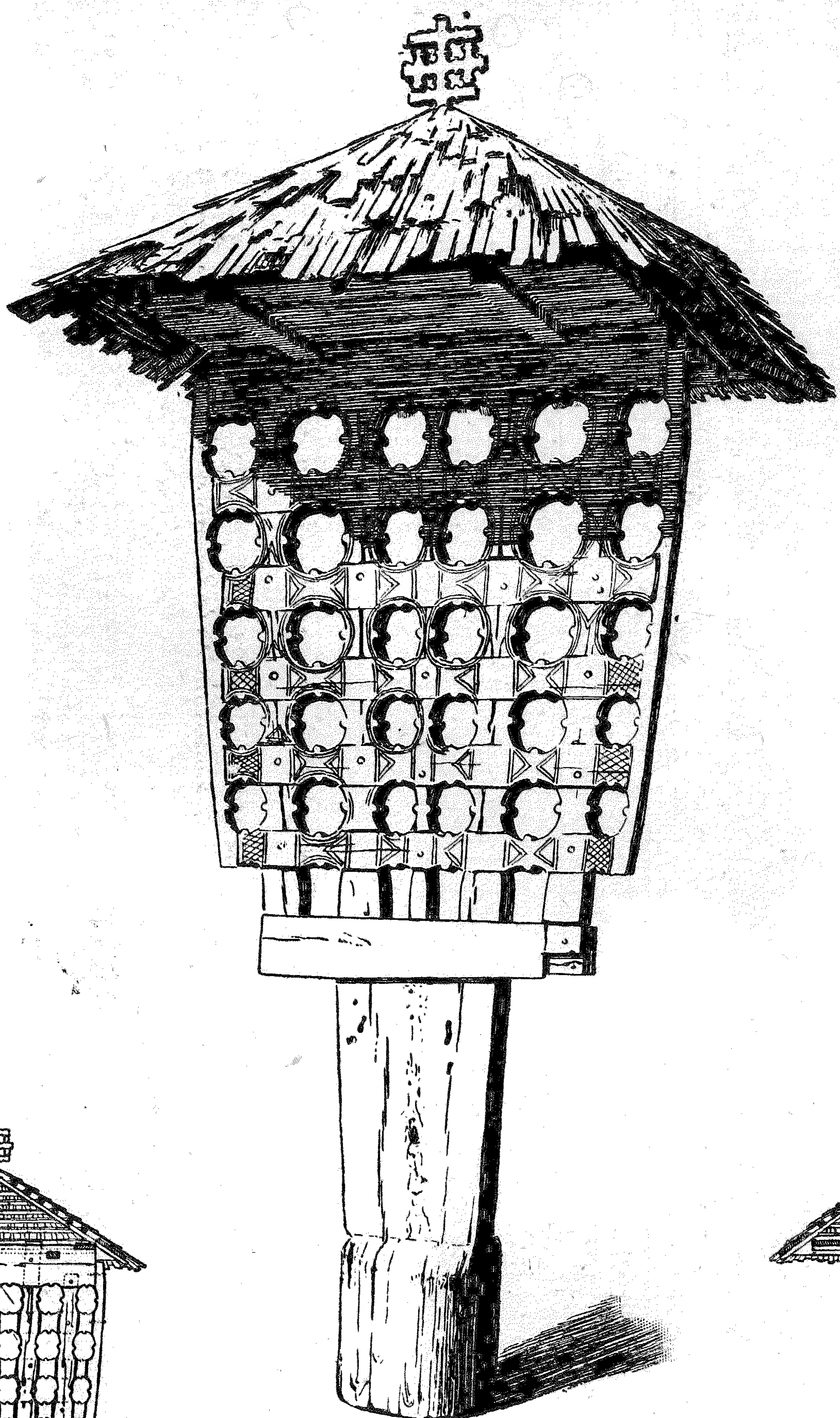
Iar dacă nimeni nu îndrăznește să conteste importanța limbei ca argument decisiv al întăririi drepturilor de posesiune asupra teritoriilor redobândite, argumentele de natură artistică mai au totuși nevoe de documentare, deși manifestările artistice sânt cu mult mai vechi decât cele literare. Nu știm ce anume limbă vorbeau primii noștri strămoși din văile Carpaților, posedăm însă dovezi indiscutabile ale îndeletnicirilor lor, cari trădează năzuințele lor în domeniul creațiunilor artistice.

Nedându-și seamă de interesul ce avem ca asemenea deosebiri caracteristice să persiste, unii încearcă să slăbească argumentul de natură artistică al eredității noastre, atenuându-l prin amestecuri străine, ce se infiltrează în arta noastră, alterându-i caracterul.

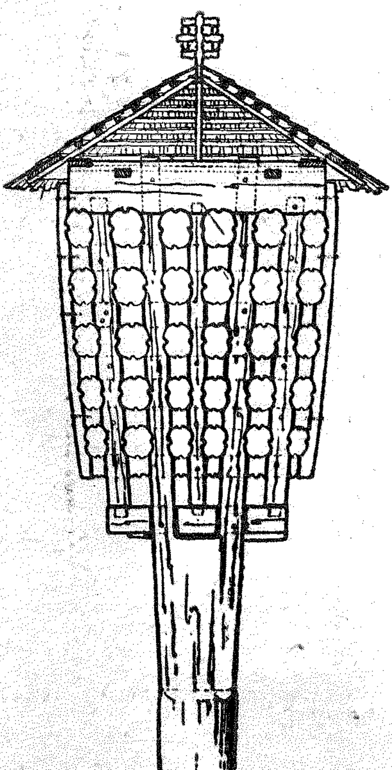
Pericolul de corcire a artei strămoșești.

O reacțiune se impune pentru menținerea cât mai neștirbită a moștenirii artistice, ca și a limbei materne, căci ele sunt cele mai de frunte caracterizări ale țăranului nostru față de minoritățile cu care conviețuește.

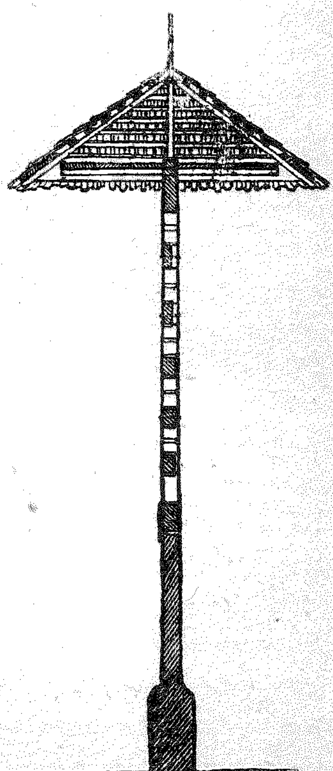
Susținerea luptei în contra corcirii artei românești este scopul de căpetenie al publicațiunii de față. Pericolul fiind eminent, măsuri grabnice trebuesc luate, ca odinioară contra prefacerii limbei românești. Azi, limba vie a țării, bine statornicită prin literatura cea veche și prin cea curentă, subjugând provincialismele, ce-i dau numai farmecul coloraturei fără a-i atenua caracterul propriu, este la adăpost de substituiri în masă, pe când arta națională, din potrivă, trece prin crize serioase cari îi primejduesc chiar fundamentele. Prefacerea este favorizată prin chiar desvoltarea enormă a artei populare în ultimele decenii.



19. Troiţă din Bălăneşti, Gorj.
Dăruită de fraţii Negrescu.
Inv. 2043.



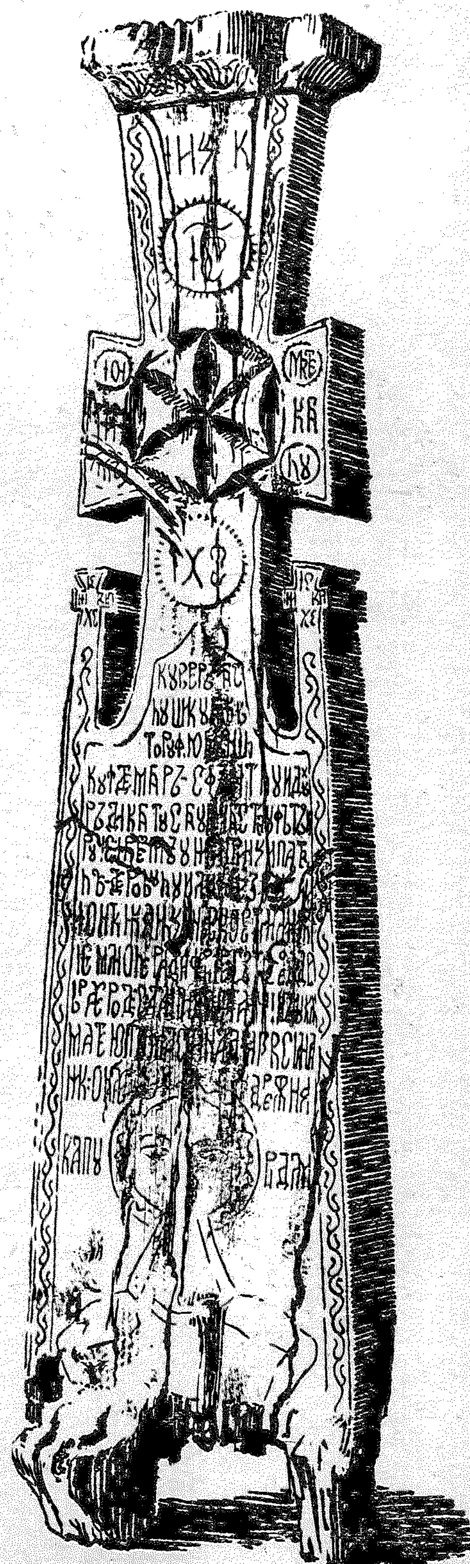
20. Schema încheieturilor.



21. Secţiune transversală.

Până aci ea îndestula cerinţele mai puţin pretenţioase şi în deosebi mai puţin schimbătoare ale ţăranului sau ale târgoveţilor neatinşi încă de semi-cultura atât de periculoasă a orăşenilor internaţionali. Astăzi, în urma îmbucurătoarei preferinţe a formelor populare, arta ţărănească şi-a lărgit câmpul de răspândire; iar nouii ei propagatori s'au crezut obligaţi să-i prefacă şi caracterul. Asemenea pretinse inovaţiuni sau premeniri s'au introdus nu de făuritorul tradiţional, care e ţăranul conservator al datinelor din strămoşi, ci de nou-ivitul său concurent dela oraş. Atelierele acestuia având ca scop principal o cât mai rentabilă desfacere a produselor, au căutat să atragă pe cumpărători prin noutatea motivelor. In locul olăriei cu izvoade tradiţionale apar, în unele ateliere din Bucureşti mai ales, talere şi oale cu desemnuri de animale, sau vase îmbrăcate cu motive de ţesături. Ambele tendinţe sânt condamnabile, pentrucă pornesc din concepţii absolut false şi nici nu au scuza originalităţii sau a realizării frumosului, care ar atenua gravitatea oricărei abateri teoretice.

A copia de-a gata însă, din revistele altor ţări sau după scoarţele noastre, motive cu totul străine de tradiţia olăriei ca şi de mentalitatea poporului, nu constitue nici un merit, dovedind numai sărăcia de invenţie a pretinşilor artişti, cari, împăunându-se cu meritele altora, nu-s preocupaţi decât de câştig, iar nu de artă. Mascarea unor asemenea reproduceri străine sub haina naivă a unei facturi primitive nu atenuează falsul reprobabil ce se comite.



22. Cruce dela fântâna din Ogretin, Prahova. Dăruită de N. Ionescu-Salahoru. Inv. 1880.

Arta, care singură trebue să ne preocupe, nu trage decât ponoase din asemenea plagieri. Se face o concurenţă neleală produselor ţărăneşti, cu care fabricatele noui caută să se confunde, momind pe cumpărători prin pretenţiile unui fals poporanism. Intr'acest scop fabricanţii din oraşe se străduesc în imitarea naivităţilor, plăcute pentru că-s sincere, ale făuritorului dela ţară. Cu toată neîndemânateca execuţie voită, nu se vor putea însă ridica până la farmecul spontaneităţii şi al sincerităţii, care va lipsi, neapărat, pseudo-artiştilor din atelierele dela oraşe, oricât s'ar trudi ei să reproducă aidoma şovăirile fireşti ale compoziţiei şi technicei ţăranului.

In locul acestor maimuţării, cu cât mai interesant ar fi ca reluându-se motivele străvechi ale spiralei, de pildă, artiştii să desvolte modele noui pe aceiaşi temă, îmbogăţind astfel patrimoniul artistic, ce în decurs de mii de ani, deşi sub aspecte diferite, a păstrat nealterat fondul ornamenticei lineare, prin care s'a distins ceramica străveche ca şi cea contimporană.

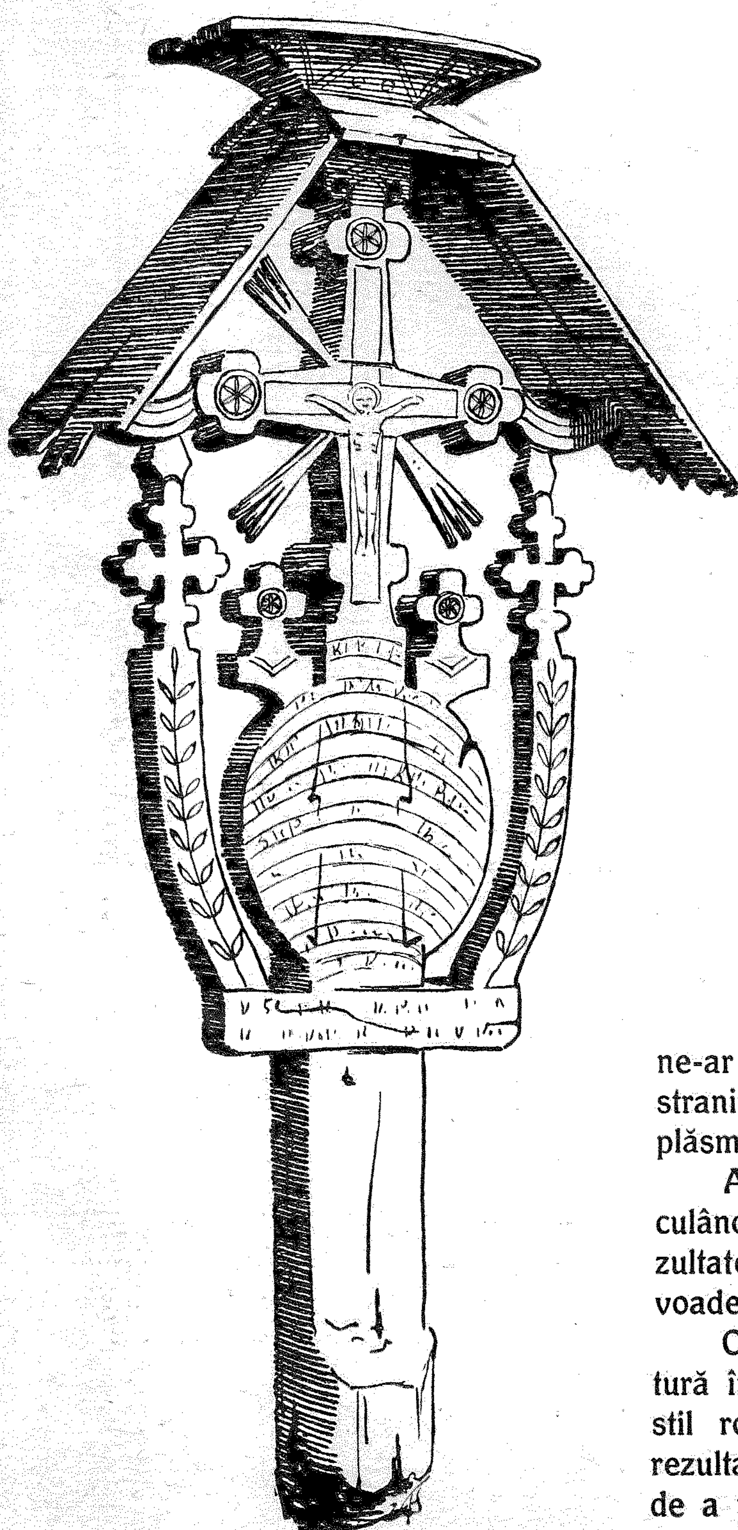
Prin corciturile străine introduse azi, ceramica din România se va confunda cu a altor ţări, cu care nu avem nici o legătură etnică sau vreo afinitate artistică. Asemenea revoluţionări sânt datorite numai fortuitei ajungeri a revistelor străine în mâinile unor pretinşi artişti, avizi de noutăţi producătoare de câştig, dar incapabili de creaţiune proprie. Pericolul constă în lăţirea unor asemenea produse străine la ţărani, cari le vor adopta de nevoe, ca singur mijloc de a paraliza concurenţa ce ameninţă produsele lor cu izvoade strămoşeşti.

Odată porniţi pe panta prefacerii, nimic nu va opri pe alţi îndrăzneţi să introducă noui forme, şi mai ciudate şi încă mai străine de mentalitatea noastră. Curând va pieri deci originalitatea atât de pronunţată a ceramicei româneşti, cu tradiţia ei aşa de veche şi frumoasă.

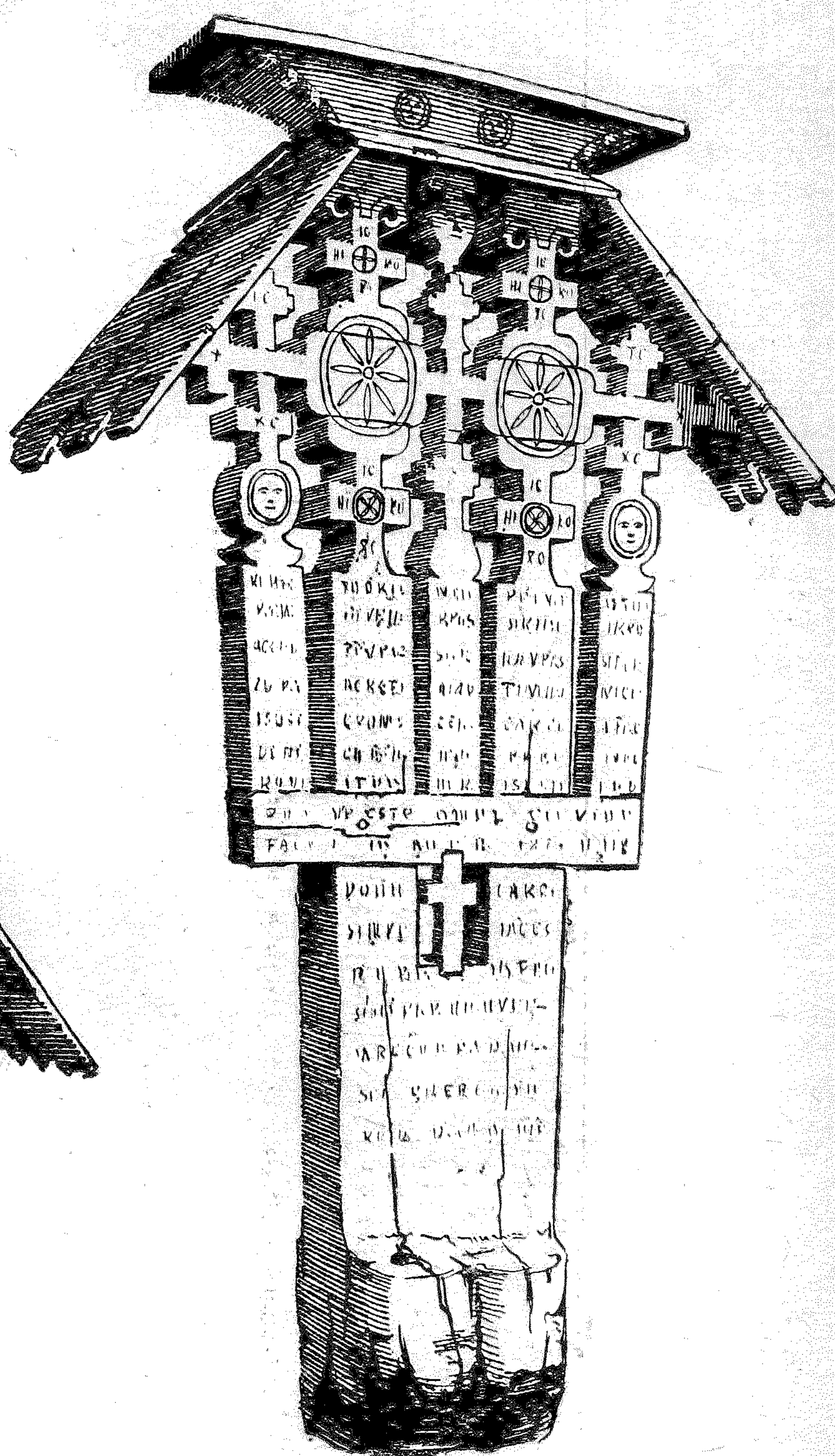
Aceiaşi pervertire se constată şi în produsele textile. Conducătoarea unui atelier românesc din Orăştie, executând o comandă însemnată pentru un negustor din America, şi-a permis să falsifice cu totul spiritul în care sânt concepute aşa de frumoasele noastre izvoade de ţesături. Fondul alb tradiţional al ştergarelor a fost înlocuit prin negru, pe care se desprind cu greu şirurile de ornamente dela capete. Se pierde cu totul efectul

atât de sobru şi plăcut al râurilor roşii pe câmpul alb al pânzei ţărăneşti ce oglindeşte seninătatea poporului, ale cărui gospodine cu atâta trudă înălbesc ţesutul de in, întinzându-l, după spălare, pe malul înverzit al pâraului sub dogoreala soarelui de Cuptor. Toată această poezie a pânzeturilor noastre albe, înveselite de discrete dar armonioase râuri în culori deschise, este falsificată prin ţesăturile întunecate şi mohorâte ale atelierelor asemenea celui din Orăştie.

Şi să nu ne mirăm dacă vre un cercetător străin, în mâinile căruia ar cădea asemenea false produse româneşti,



23. Troiţă din Drajna de jos, Prahova
Inv. 1628.

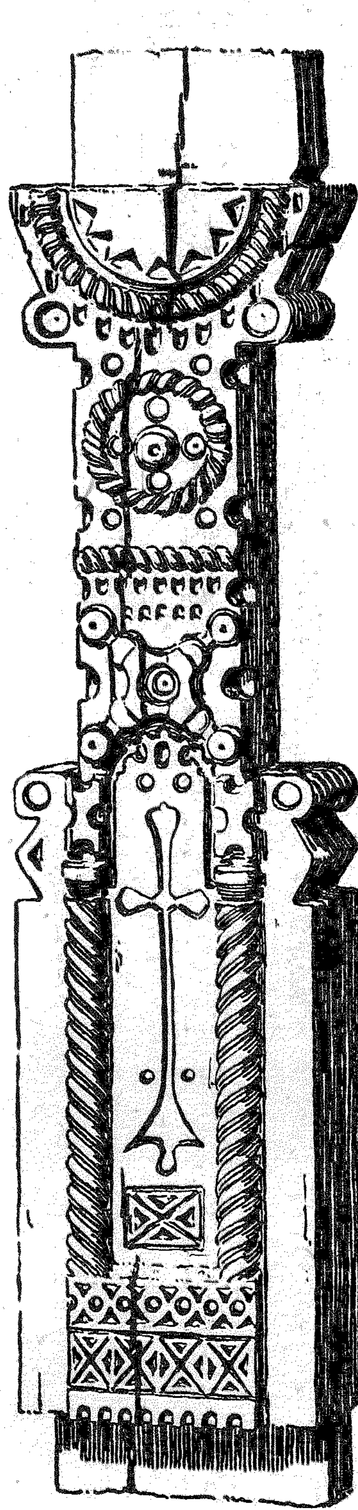


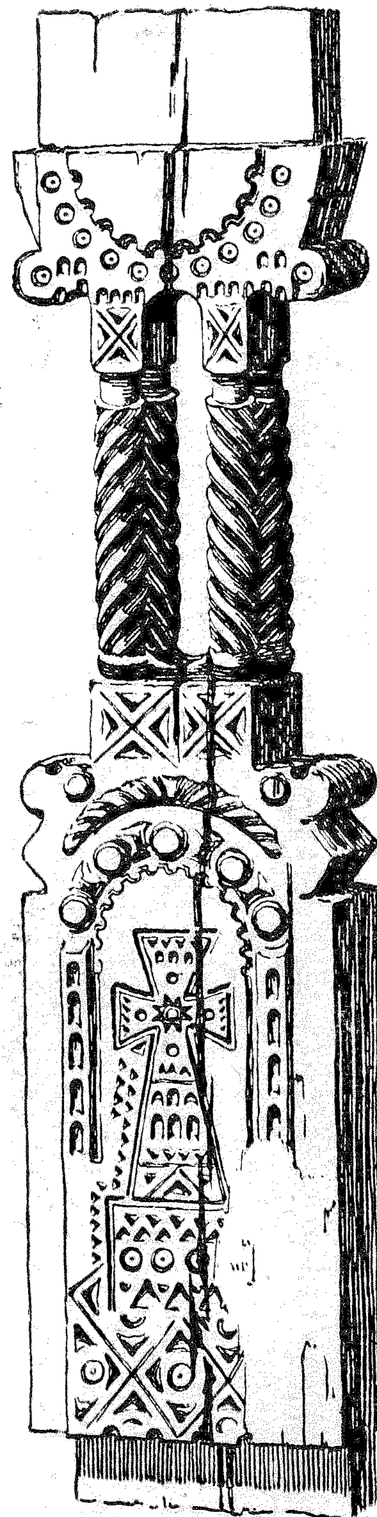
24. Troiţă din Drajna de jos, Prahova
Inv. 1626.

ne-ar atribui un caracter fioros şi lugubru, judecând după straniile combinaţii de culori închise ale acestor produse plăsmuite de o fantezie profanatoare.

Asemenea tendinţe de inovare se lăţesc grozav, speculând pe naivii amatori de lucruri noui. Iată la ce rezultate ne pot duce alterările nechibzuite ale unor izvoade tradiţionale.

Oroarea straniilor combinaţii de pirogravură şi sculptură în lemn, cu care se ornează mobilele în pretinsul stil românesc, au înspăimântat prin monstruoasele lor rezultate şi pe cei mai indulgenţi. Un atelier cu pretenţii de a produce artă naţională ne-a dat mobile româneşti cu motive împrumutate dela ultimele descoperiri din Egipt sau cu caricaturi de animale în stil gotic!





25. Inv. 6904. Fragmente de troiţă din Curtea de Argeş. 26. Inv. 6903.
Dăruite de arhitectul Lecomte du Noüy.

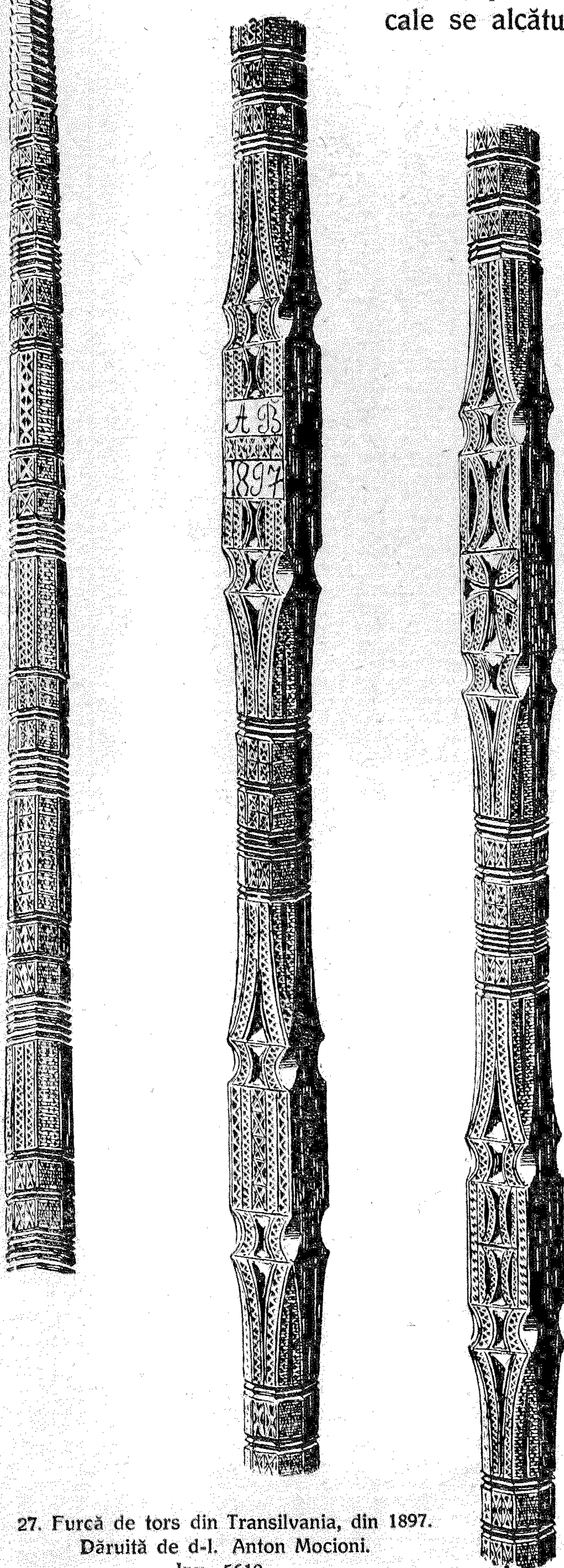
Contra tuturor acestor abuzuri, dăunătoare bunului renume al artei române, trebuesc luate măsuri

Nu avem pretenţia de a stânjeni libertatea conceperii sau executării vreunei lucrări personale, oricât de stranie ni s'ar părea. De îndată însă ce asemenea elucubraţii, pentru a căpăta o autoritate, ce altfel le lipseşte, se strecoară ca produse de artă naţională, datori sântem să intervenim, salvând reputaţia acesteia din urmă. Măsuri prohibitive neputându-se aplica, nici chiar la export, desfacerea falşificatelor artei româneşti, în ţară şi peste graniţe, e de neîmpiedicat. Publicul singur ar trebui să reacţioneze contra unor atari pervertiri. Intr'acest scop e necesar să i se facă însă educaţia, punându-l în contact cu adevăratele produse ale artei naţionale.

IZVOADELE DE CRESTATURI

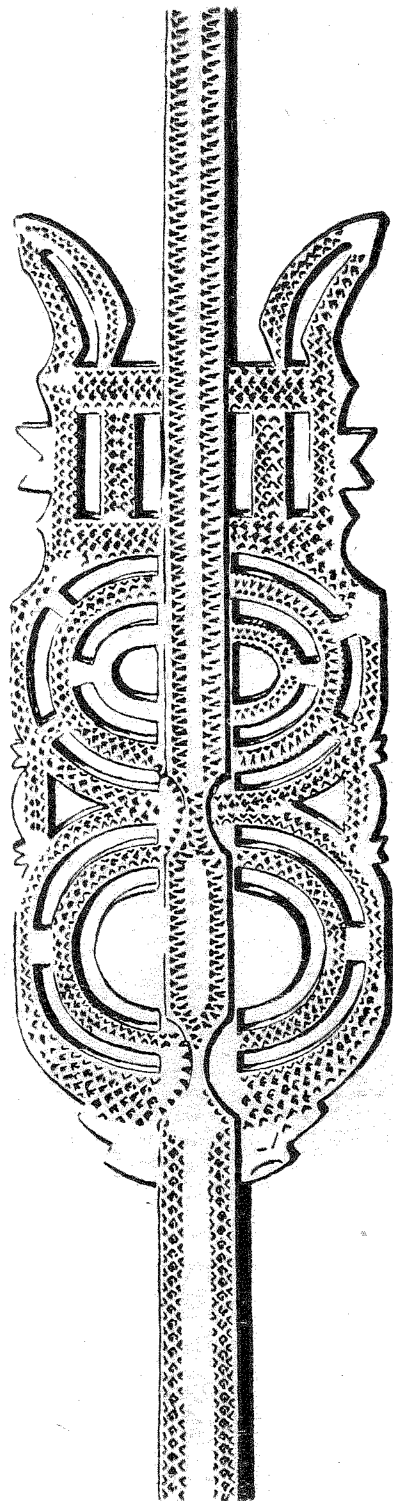
Taina semnelor sculptate.

Cele peste patru sute izvoade de crestături, înşirate mai la vale, se înfăţişează ca nişte semne mute, pentru cel care le priveşte întâia oară. Cercetate mai de aproape, ele sfârşesc prin a-şi desvălui taina liniilor care capătă rostul slovelor sau al notelor muzicale. După cum din buchile alfabetului sau din semnele scărei muzicale se alcătuesc cuvintele şi sunetele, tot astfel din înşirarea meşteşugită a liniilor şi a suprafeţelor se îmbină nesfârşita serie de motive ce vorbesc limba particulară a formelor. Cu o deosebire fundamentală în exteriorizarea şi comunicarea lor. Semnele grafice ale alfabetului şi ale notelor sânt percepute de organul văzului şi transformate apoi prin retorta creerului în sunete ce se comunică prin organele auzului. In domeniul formelor, ochiul singur—în legătură cu acţiunea cerebrală bineînţeles—este în funcţie; semnele grafice nu se transformă, nici nu se pot percepe sau transmite prin alt organ decât al văzului.

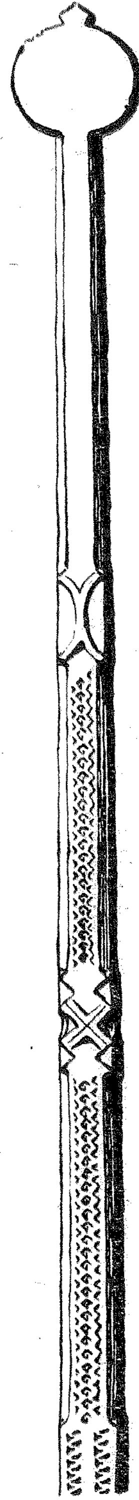


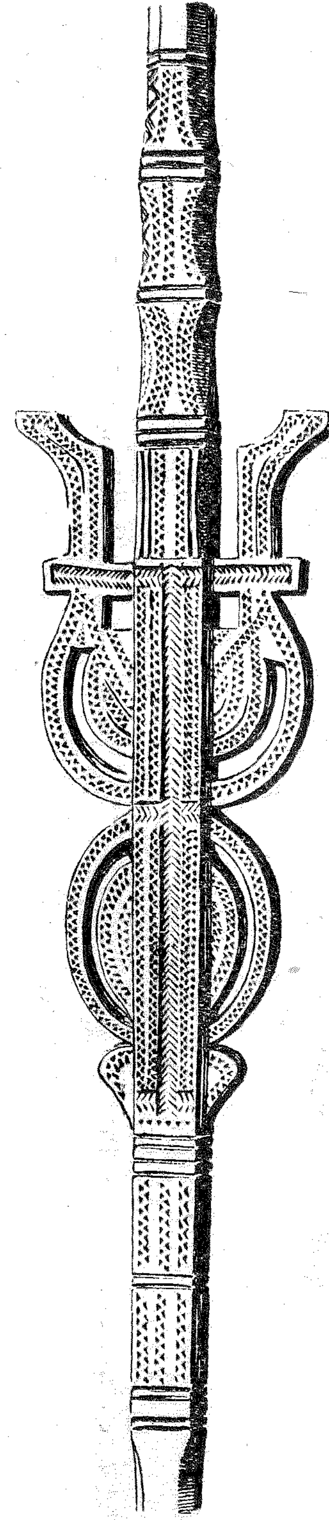
27. Furcă de tors din Transilvania, din 1897. Dăruită de d-l. Anton Mocioni. Inv. 5610.

Nu toţi, cari au ochi, ştiu să şi vadă, deci să priceapă formele ce privesc. Măreţia unui apus de soare ca şi armonia unei orchestre impun chiar şi acelora cari nu le pătrund secretul; aprecierea însă a unei partiţiuni muzicale sau analizarea unui ornament reclamă cunoştinţe, bazate pe o educaţie cu totul specială a urechiei sau a ochiului, condiţionată şi de anumite dispoziţii naturale, cu care nu toţi sânt înzestraţi. Deaceia, nu toţi pot înţelege limbagiul formelor; uneori nici chiar aceia cari le imită, fără însă a le fi pătruns vorbirea simplă. In cazul crestăturilor, cari ne preocupă în special aci, multiple sânt motivele, cari ca şi cuvintele, au şi ele înţelesuri deosebite. După cum cu aceleaşi semne grafice convenţionale, zise litere, se aştern pe hârtie cuvintele ce ascund gândurile cele mai variate, tot astfel, cu aceleaşi prototipuri de crestături, se sădesc în lemn tezaurele de forme, cari trădează imaginaţia bogată a celui care le concepe. Belşugul de motive, numai în parte reproduse aci, sânt toate combinate din anumite puncte şi linii—restrânse la număr ca şi literele alfabetului—înşirate şi legate între ele însă după anumite norme ale ritmului şi ale simetriei, principii pe care se bazează şi poesia. Avem deci aci alte elemente în serviciul aceloraşi legi eterne ale producţiunii artistice. Apropierea între poezie şi crestătură este mare: monotonia aparentă a doinelor noastre, cu cadenţa lor proprie, se regăseşte în repeţirea elementelor fundamentale, din care sânt înflorite izvoadele de crestături.



28. Furcă de tors.
Inv. 1057.





29. Furcă de tors.
Inv. 1058.

Abstracţiunea sculpturii ţărăneşti.

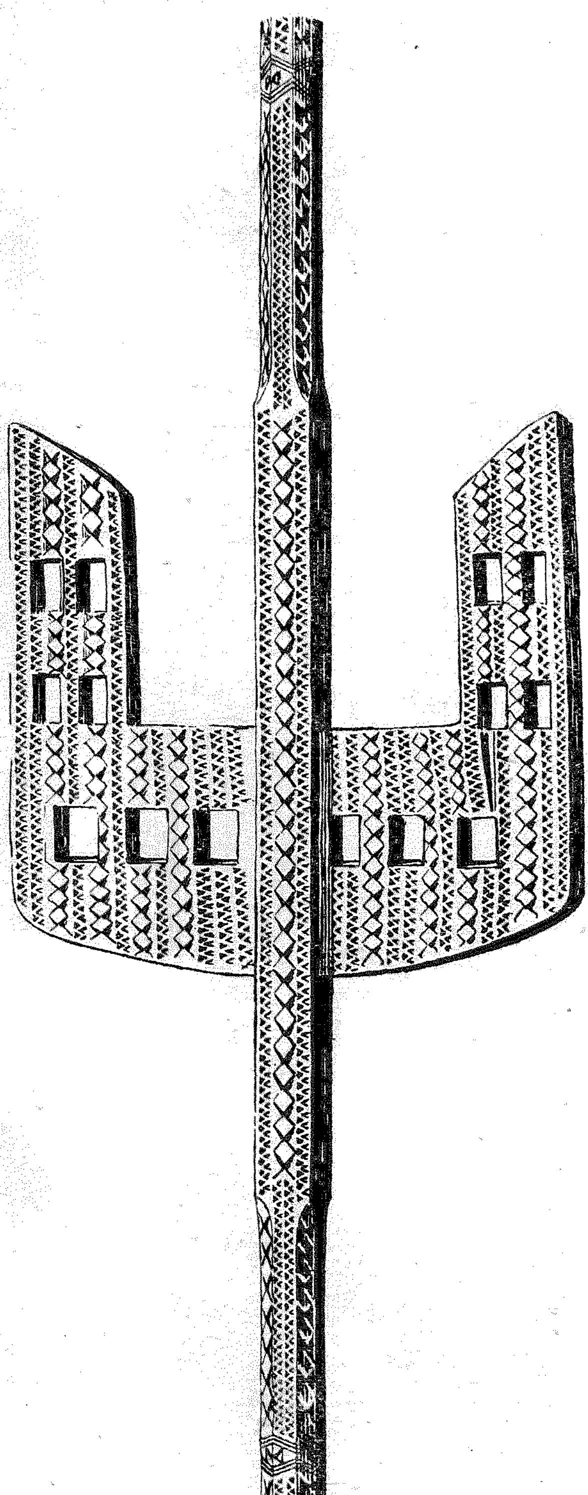
Dar nu numai prin asemănarea înfăţişărilor exterioare se înrudeşte poezia cu sculptura: ele au şi acelaş fond comun. Doinele noastre au toate ca subiect noţiunea iubirei; ele cântă dorul, acea abstracţiune atât de caracteristică poporului nostru, încât nu-şi găseşte echivalentul în nici una din limbile europene.

Sculptura ţărănească deasemeni tinde spre abstracţiune: ea nu împrumută elementele sale din natura înconjurătoare, nu se reduce la imitarea formelor existente ale plantelor sau ale animalelor, ce-i sânt atât de familiare şi pe care le-ar putea uşor reproduce.

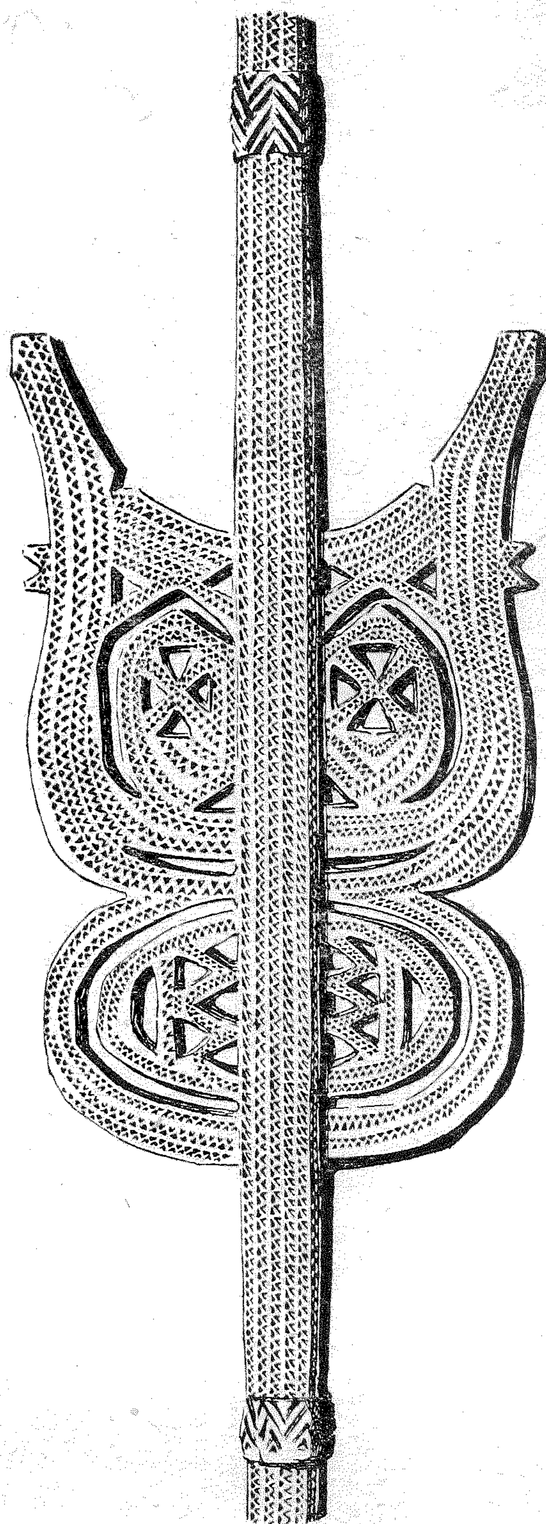
Această abzicere dela utilizarea iniţială a florei şi a faunei constitue caracteristica fundamentală, prin care sculptura noastră se deosebeşte atât de categoric de cea ungurească cu care a convieţuit.

Stilizări de animale şi flori în sculptură nu se regăsesc decât în unele produse afectate mai ales serviciului monacal; ele sunt, foarte probabil, de importaţie mai recentă şi desigur nu de origină populară.

Tendinţa spre abstracţiune se regăseşte deci în mod exclusiv, în sculptură: formele prin care ea se exprimă sânt curat lineare fără nici un amestec din realitatea înconjurătoare care să turbure suc-



30. Furcă de tors din Transilvania.
Inv. 5725.



31. Furcă de tors din Baia de Aramă, Mehedinți.
Inv. 188.

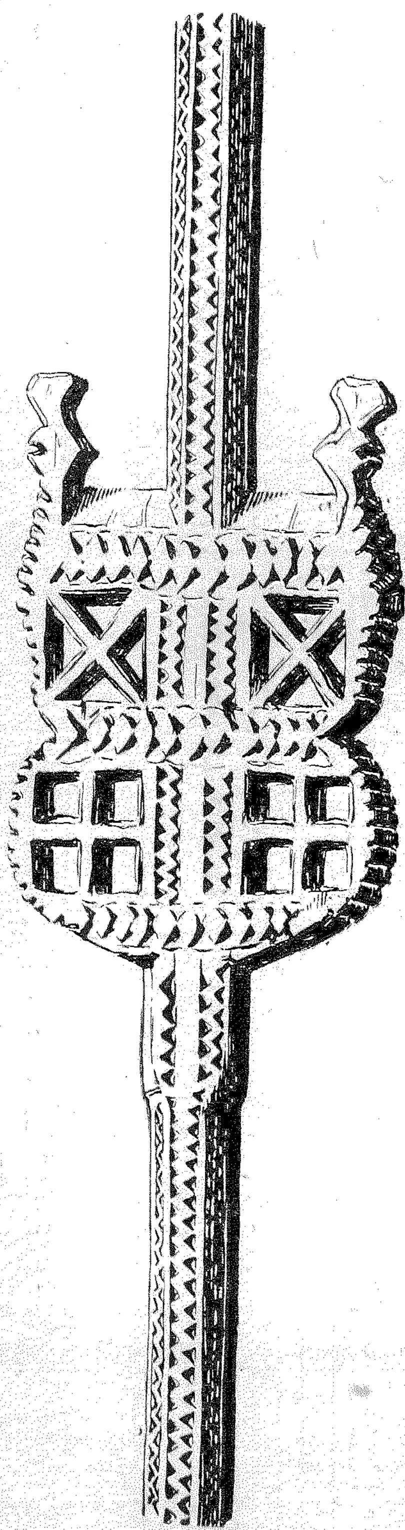
cesiunea figurilor geometrice. Nici chiar stilizarea, adică traducerea naturii vii prin linii și figuri geometrale, care uneori devin caricaturale, nu se întâlnește la noi.

Sculptura, ca toată arta noastră în genere, nu caută efecte surprinzătoare dar lesnicioase; ea se razimă pe principiile fundamentale ale geometriei și, mulțumindu-se cu nenumăratele combinații ce izvoresc în mod firesc din aprofundarea acestor principii, nu face împrumuturi lăturalnice. Nici un izvod, din cele peste patru sute aci reproduse, nu se abate dela această regulă generală. Consecvența cu care s'au respectat normele geometrice, ca bază a întregei noastre ornamentații sculpturale, constitue tocmai superioritatea și nobleța ei.

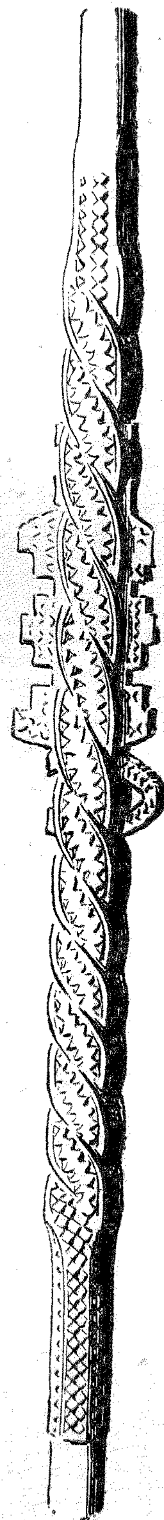
Rigiditatea liniilor drepte și mlădierea nu prea variată a celor frânte nu au împiedicat însă combinarea lor în atâtea motive deosebite alcătuind tezaurul nostru, din care o parte numai este redată aci. Sobrietatea clasică a izvoadelor, ferite de orice amestec care ar fi putut să le turbure seninătatea, traduce admirabil gândul și firea artiștilor executanți. Căci toate aceste motive cioplite în lemn nu sânt decât reflexul gândirei acelor artiști anonimi. Migăloasele și perfect regulat înșiratele crestături, ce înfloresc furcile sau bâtele lucrate de ciobanul munților noștri, reprezintă în-

chegarea în forme plastice a răbdărei și liniștei lui fără de pereche ce reflectează trăinicia de secole a neamului din care făcea parte.

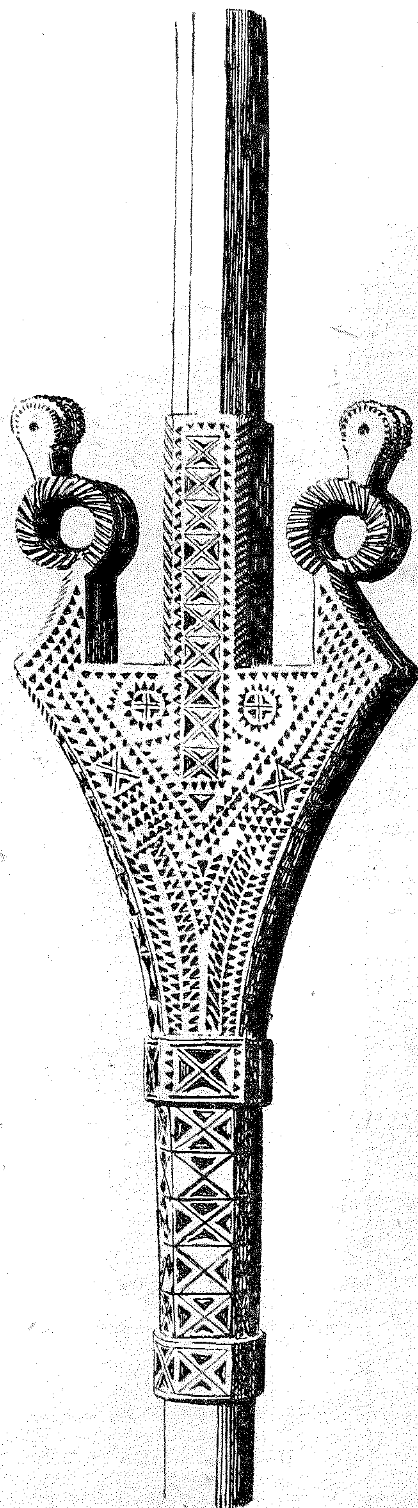
In varietatea așa de sprintenă a formelor și a ornamentării furcilor ciobănești, se oglindește vioiciunea și bucuria de viață a flăcăilor dela munte. Simplicitatea orânduirii aceloraș motive, îndepărtând însă orice monotonie, ne redă vorbirea lui măsurată și limpede. Seninătatea acestor suflete, izolate luni de zile pe vârful culmilor, prinse între verdeața întinsă a pajiștelor și albastrul boltei cerești, se răsfrânge în compoziția măiastră a acestor artiști analfabeți, pătrunși însă de măreția firei, care singură și pe nesimțite le-a servit drept îndrumătoare. In contactul nemijlocit cu natura, ei au fost izbiți de succesiunea atât de regulată a soarelui și a lunei, pe care au redat-o în ritmul larg al compozițiilor lor. Iar din noianul încrestăturilor, mărunte și nenumărate ca și stelele unei nopți de August, se desprinde deslușit firul compoziției, ca și calea lui Traian ce este singura călăuză a ciobanului pe bolta cerească în întunericul nopții. Din așa școală nu puteau izvori decât atari artiști.



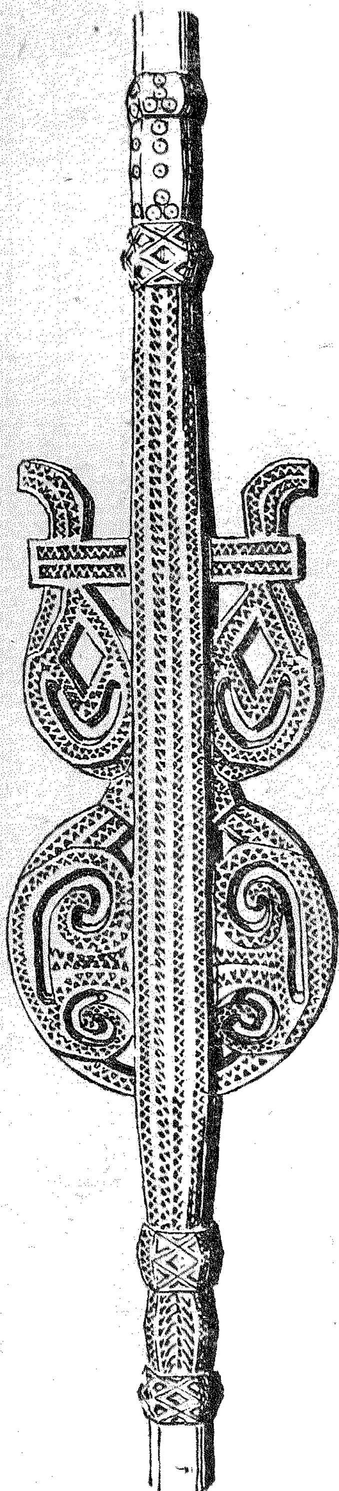
32. Furcă de tors din Pocruea, Gorj. Inv. 1055.



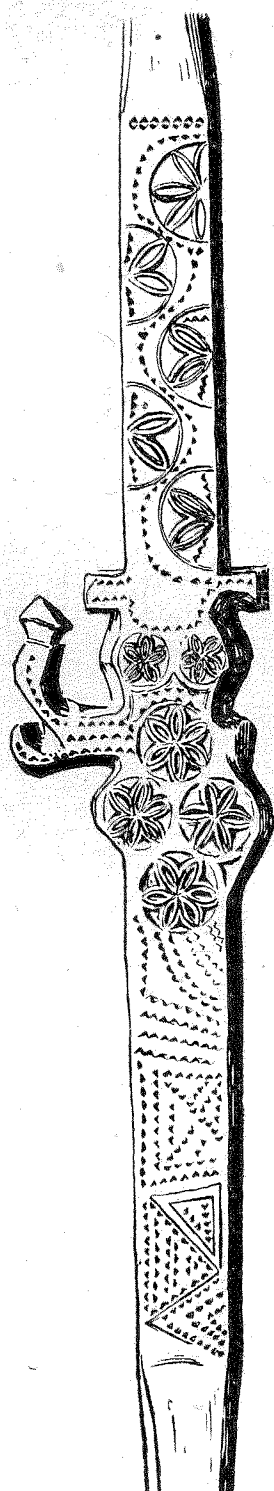
33. Furcă de tors din Vârciorova, Mehedinți. Inv. 3164.



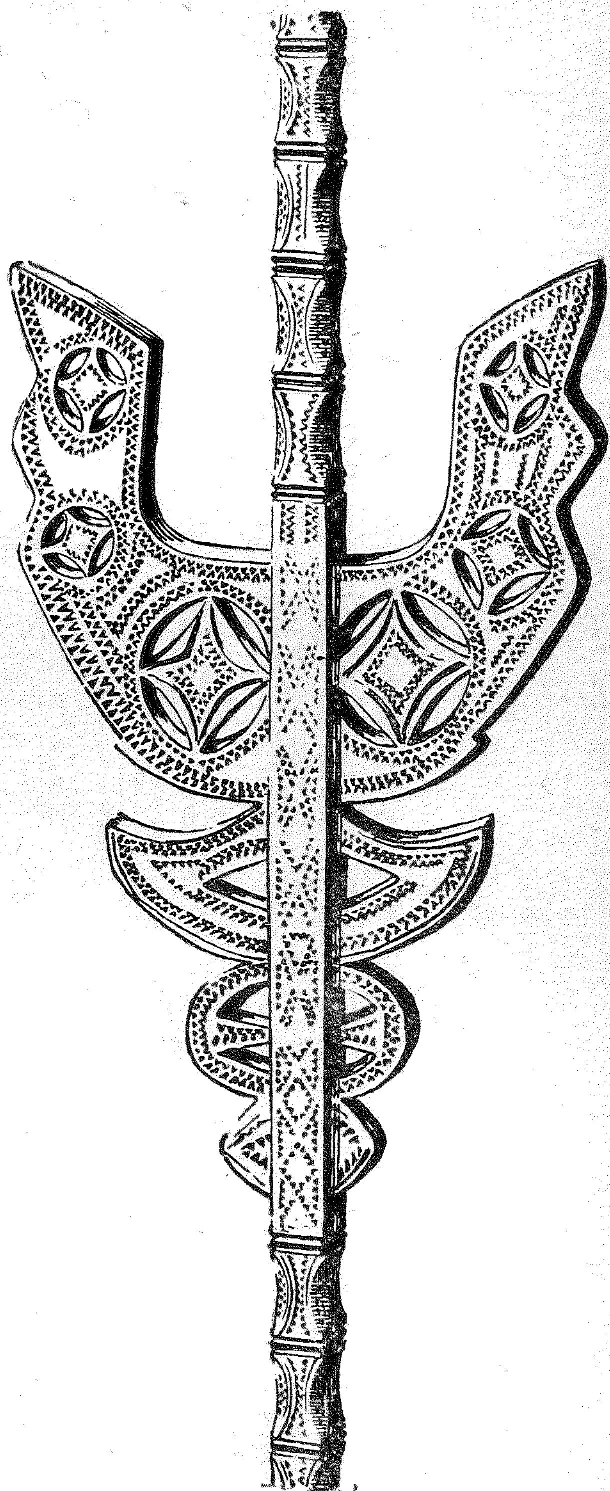
34. Furcă de tors din Transilvania. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 218.



35. Furcă de tors din Tismana, Gorj. Inv. 1050.



36. Furcă de tors din Oltenia. Inv. 1051.

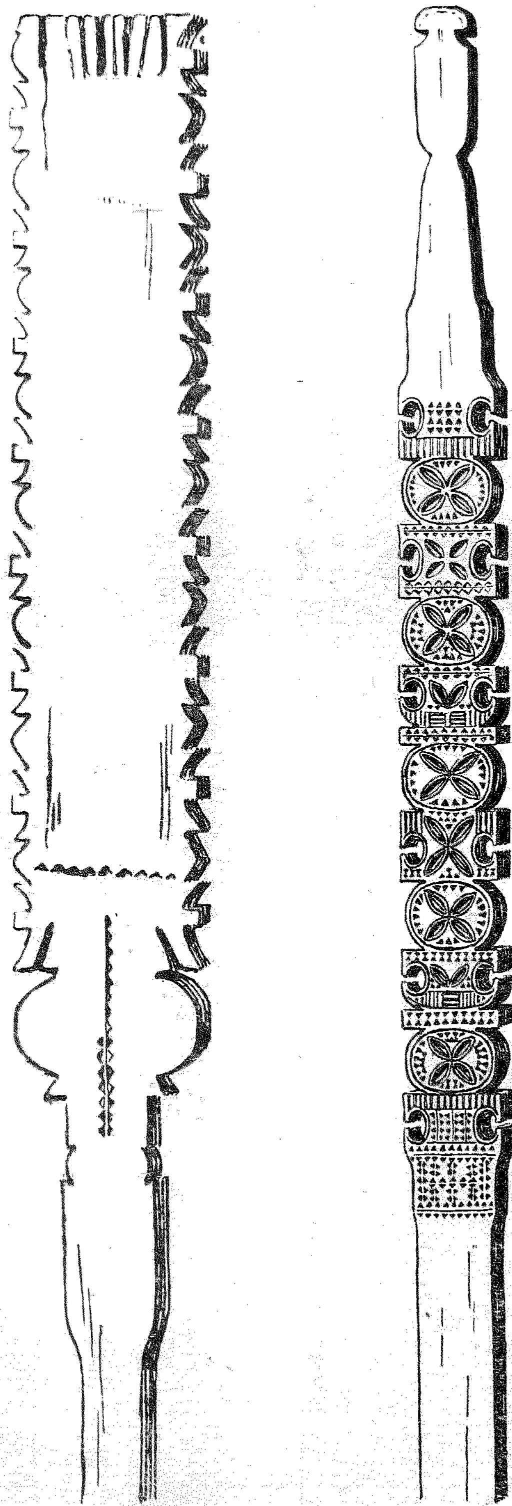


37. Furcă de tors din Oltenia. Inv. 1054.

Ecoul doinelor, de care, an de an, tot mai rar răsună vâlcelele, se pierde; de plăsmuirile sufletului de artist al ciobanului nostru, izolat în creasta munților, n'am mai avea deci nici o știre dacă acele frământări lăuntrice nu ne-ar fi păstrate prin încrestăturile ce ornează bâta sa, ori furca pe care o pregătește pentru aleasa sufletului său. Pe acest băț de el cioplit din bradul cel mândru și mut, tovarăș nelipsit al gândurilor sale, ciobanul nostru în fiecare zi, ca pe răboj, însemnă prin crestăturile înșirate dealungul furcei, urmele ce sapă în sufletul lui dorul nestins de iubita rămasă în vale. Motivele încrestate țin locul buchilor cu ajutorul cărora, dacă ar fi cărturar, el ar așterne pe hârtie doina veșnic alinătoare a dorului ce-i arde în suflet. Tânguirile lui iau înfățișarea abstractă a acestor motive plastice.

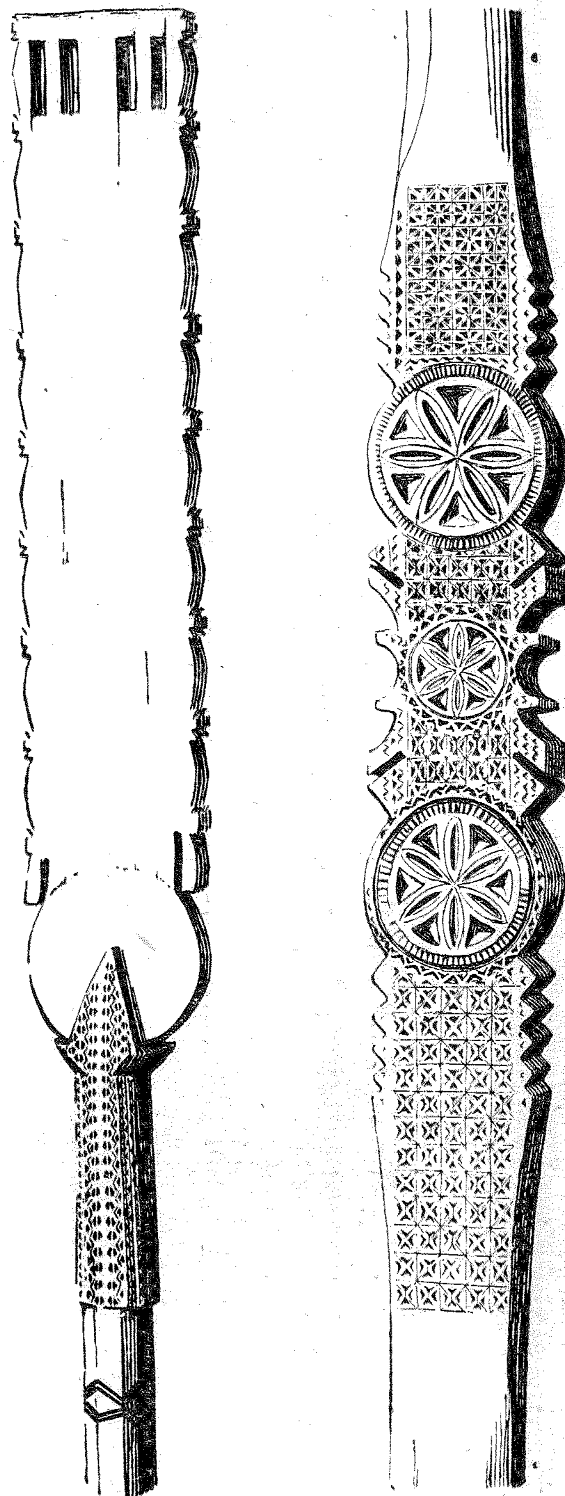
Insemnătatea artistică și etnică a crestăturilor. Iată ce se desprinde din izvoadele culese, pentru cel ce știe să le tălmăcească. Ele rămân hieroglife neînțelese pentru cei cari, neînzestrați de fire cu harul de a se putea înălța deadreptul până la taina concepției artistului făuritor, nu s'au îndeletnicit să învețe cel puțin alfabetul artei, ce le-ar fi înlesnit cetirea crestăturilor noastre. Căci din ele se desprinde același farmec ca și din versurile populare.

Furca păstorului însă nu este numai simbolul poeziei țăranului român; ea ne mai dă și măsura virtuozității mâinilor sale. Ne trădează astfel pe lângă însușirile psihice și ceva din cele fizice ale autorului. Având în vedere mai ales condițiile primitive de lucru și rudimentara custură de care el se servește la crestat, iese și mai mult în evidență măestria mâinii lui și siguranța ochiului. In produsul mâinilor lui se oglindește trupul vioi și mlădios al ciobanului subțirel—ca tras printr'un inel—cum ni-l zugrăvește așa de plastic și adevărat poezia populară. Nu dintr'o mână grosolană și cu încheeturi greoaie au putut ieși acele microscopice dar perfect rânduite crestături, cari ornează bâtele, furcile, căucele,



38. Furcă de tors. Inv. 108.

39. Furcă de tors. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 226.



40. Furcă de tors. Inv. 107.

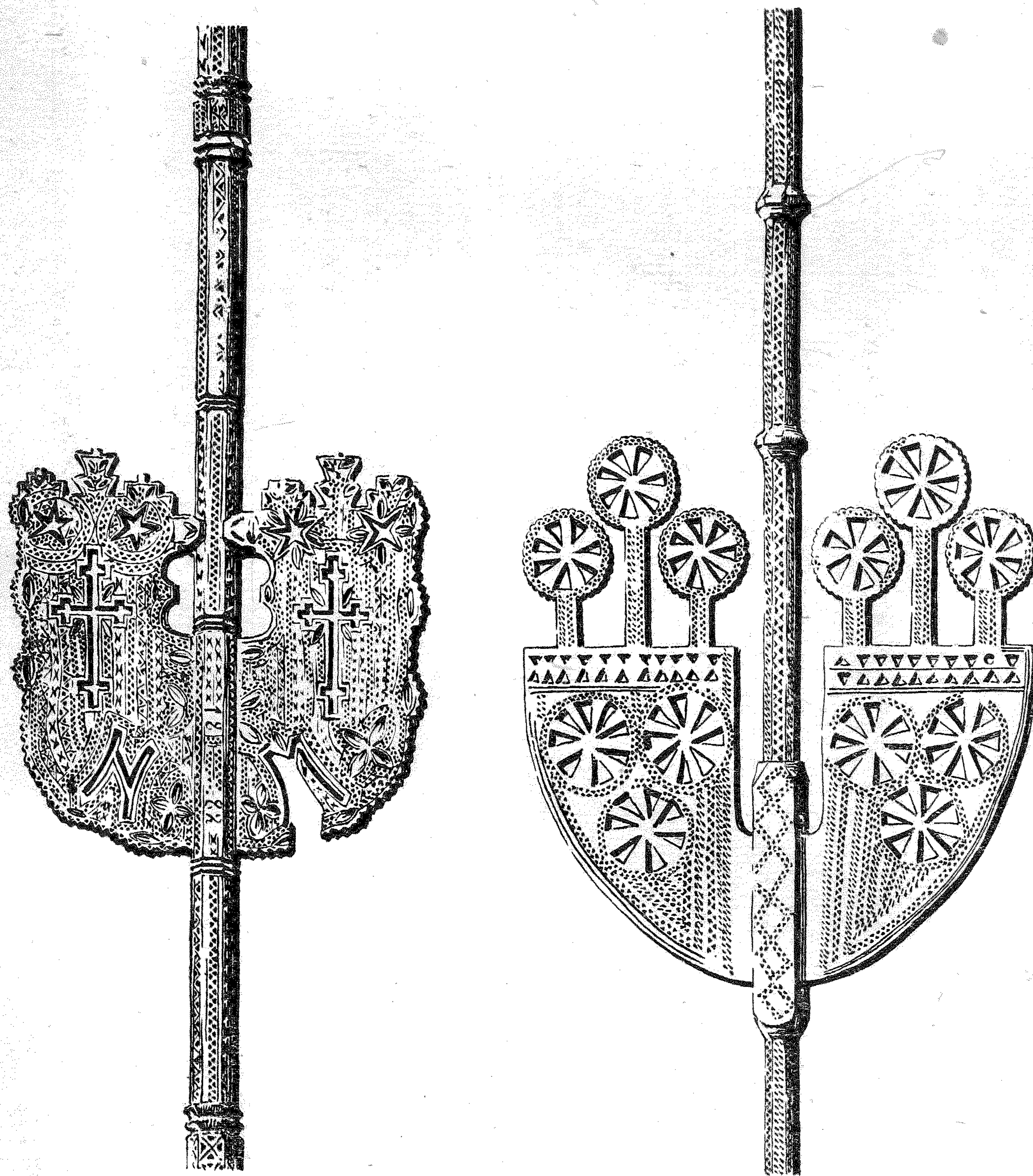
41. Furcă de tors. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 249.

fluerele și porțile noastre. Asemenea desenuri plastice sânt demna pereche a izvoadelor de țesături și alesături ale țărancei, pe care o disting aceleași însușiri sufletești și aceleași calități trupești.

Aceste constatări sânt dovezi indiscutabile despre superioritatea rasei căreia aparțin artiștii noștri populari. Sânt demni și direcți descendenți ai legendarilor Traci—primii locuitori ai patriei noastre de azi—lăudați chiar de legendarul Homer pentru arta uimitoare cu care încrustau armele și scuturile lor. Din acele vremuri îndepărtate, arta de pe malurile Dunării se distingea prin abstracțiunea ornamentelor, care constitue caracteristica ei și azi. Sculpturi în lemn nu ni s'au păstrat, dar prin orna-

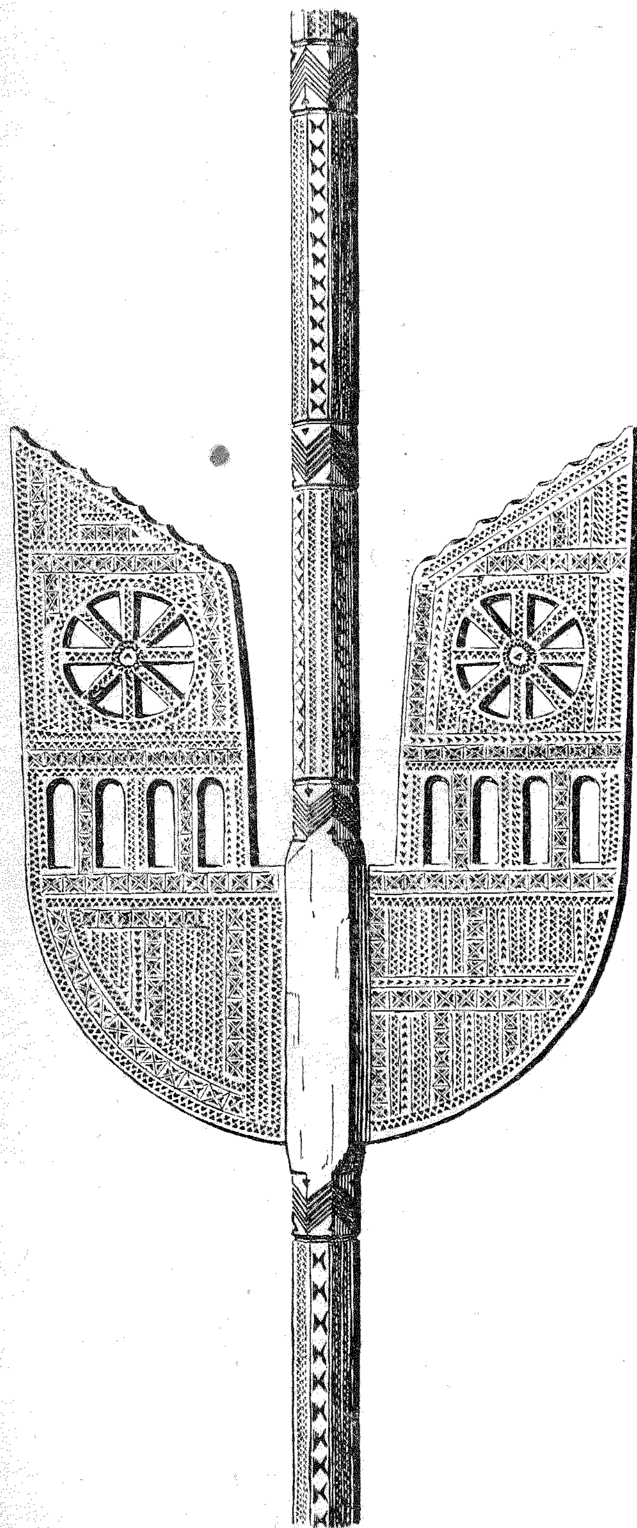
mente pe metal şi prin tradiţia olăriei, este bine documentată tendinţa generală a artei ţinuturilor trace dela Pontul Euxin, ce se deosebea de zoomorfismul dominant pe ţărmurile mării Egee. Pentru ca înşişi anonimii autori ai cânturilor naţionale eline să releveze frumuseţea produselor artistice ale neamului „barbar" de la Nord, trebue ca într'adevăr' aceştia să se fi impus printr'o îndemânare deosebită, a cărei tradiţie persistă încă până azi. Pe aceste nobile moşteniri străvechi s'au altoit în decursul veacurilor şi alte influenţe, ce au îmbogăţit tezaurul nostru artistic, atât de variat în aparenţă, dar atât de unitar în simplicitatea lui organică, după cum se va dovedi mai la vale.

Iată, cât ne învaţă semnele înşirate pe crestăturile în lemn, de îndată ce ne deprindem **cu** vorbirea osebită a formelor plastice.

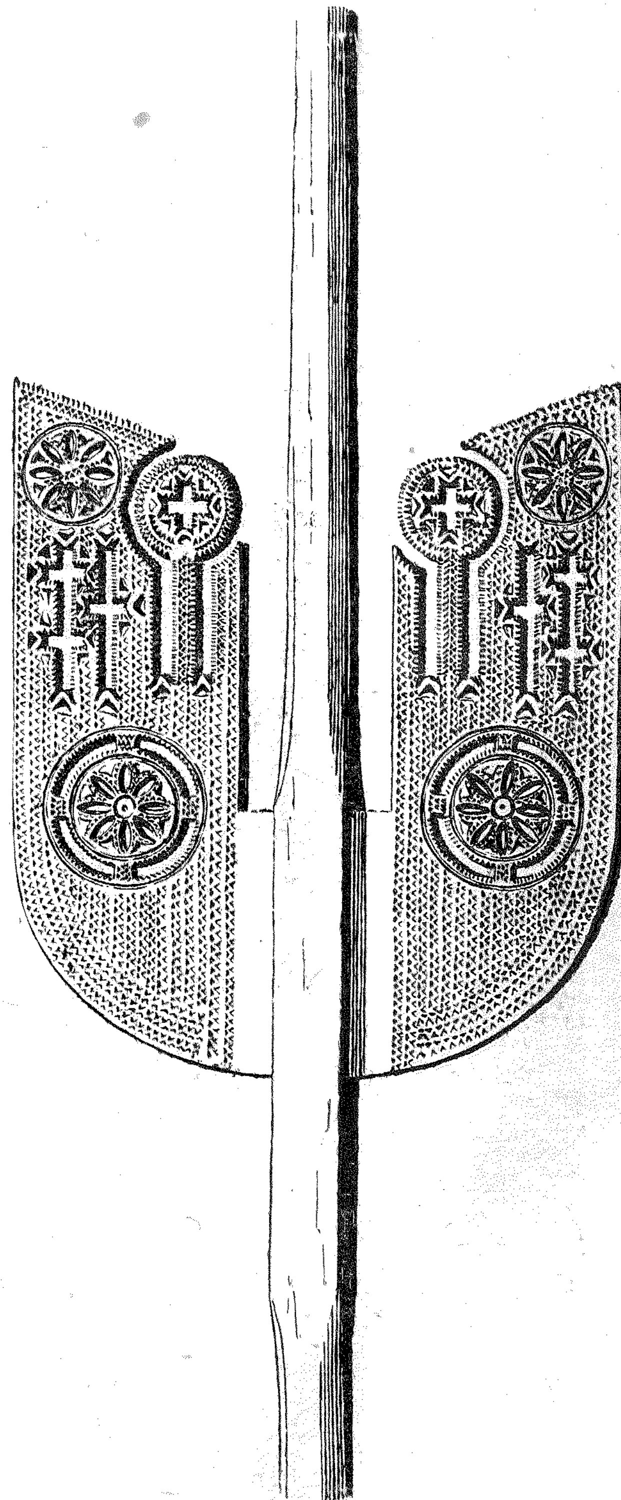


42. Furcă de tors din Transilvania.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 237.

43. Furcă de tors din Transilvania.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 284.



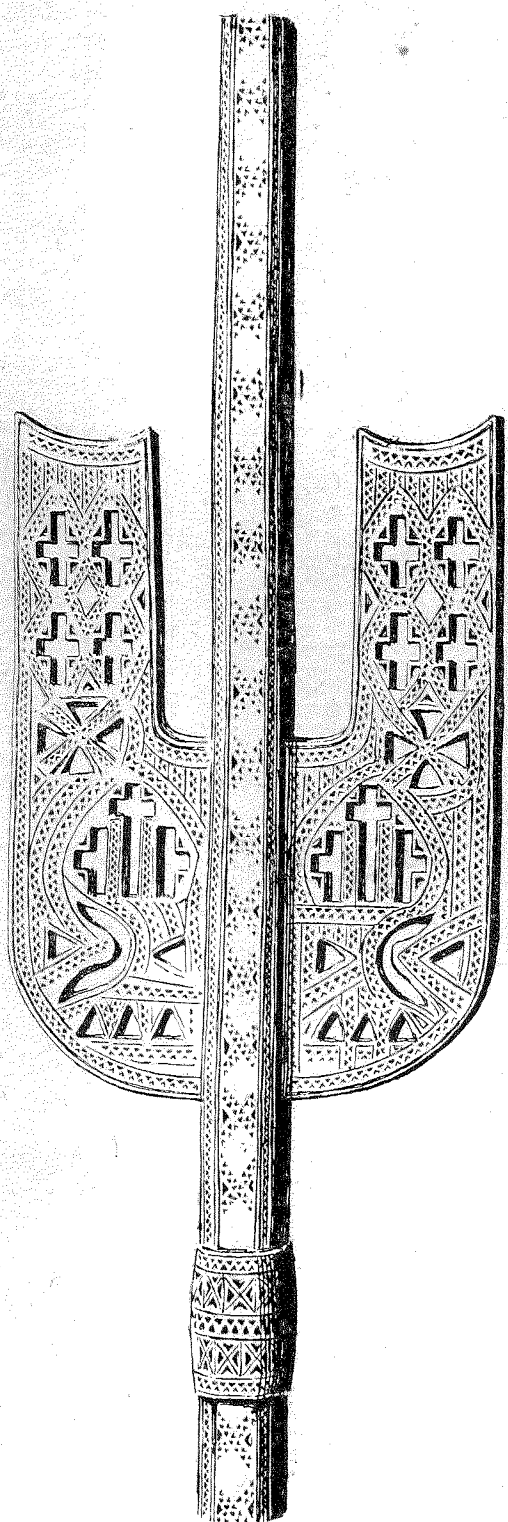
44. Furcă de tors din Transilvania
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 232.



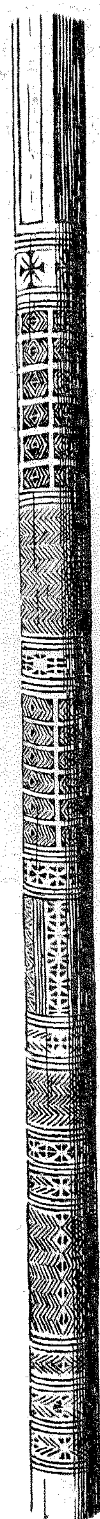
45. Furcă de tors din Novaci, Gorj.
Dăruită de D-l I. Busuioc.
Inv. 2060.

Vârsta crestăturilor Pentru a aprecia mai bine importanța izvoadelor, ca icoane specifice ale poporului nostru, trebue să cunoaștem mai de aproape și vârsta lor. Din nefericire, originalele aflătoare în Muzeu ne procură puține date certe, însemnarea anilor pe obiecte fiind foarte rară, mai ales pentru cele de tot vechi. Singur un blidar este datat dela sfârșitul veacului al 18-lea, deși, cu siguranță, cel puțin aceiași vârstă o au multe alte obiecte.

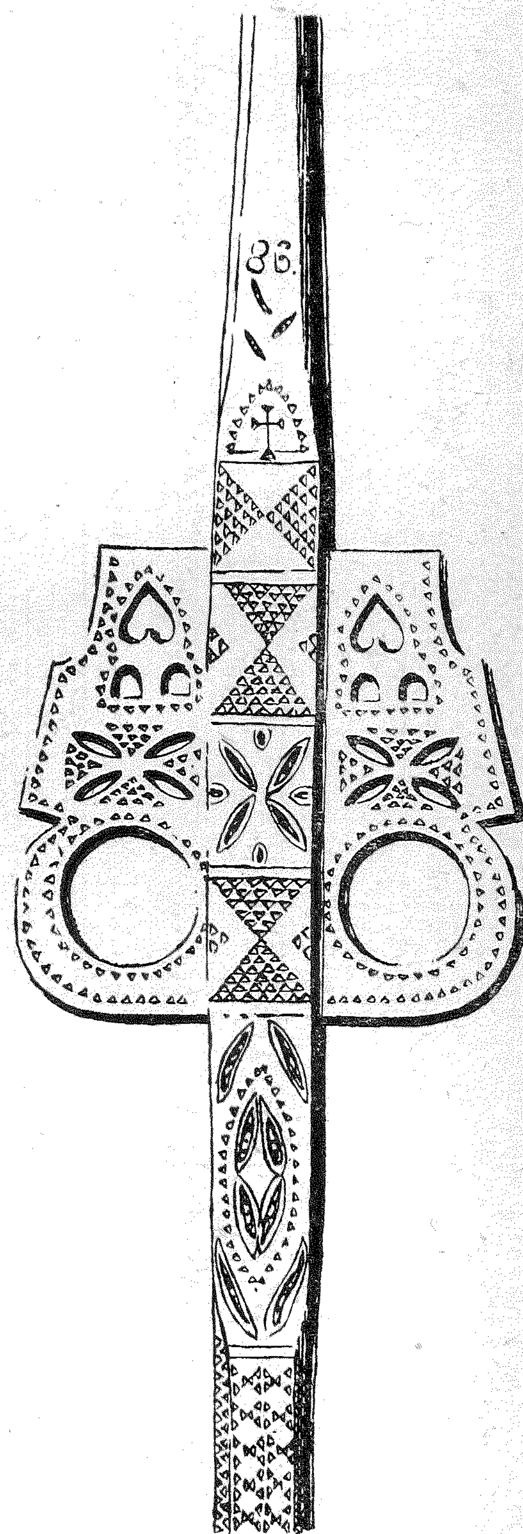
In lipsă de date sigure, vârsta lemnăriei este greu de fixat, mai ales la noi în țară, unde, din cauza temperaturilor extreme, materialul rezistă mult mai puțin ca în țările nordice, de pildă, cu clima mai umedă, dar mai constantă și deci mai păstrătoare. La noi, o cruce de lemn, expusă arșiței dogorîtoare a mai multor luni secetoase, devine poroasă ca un burete, ce se pătrunde de apă, până în măduva lemnului la prima ploaie torențială. O nouă arșiță produce, prin evaporarea bruscă, cră-



46. Furcă de tors.
Inv. 1052.



47. Furcă de tors.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 241.

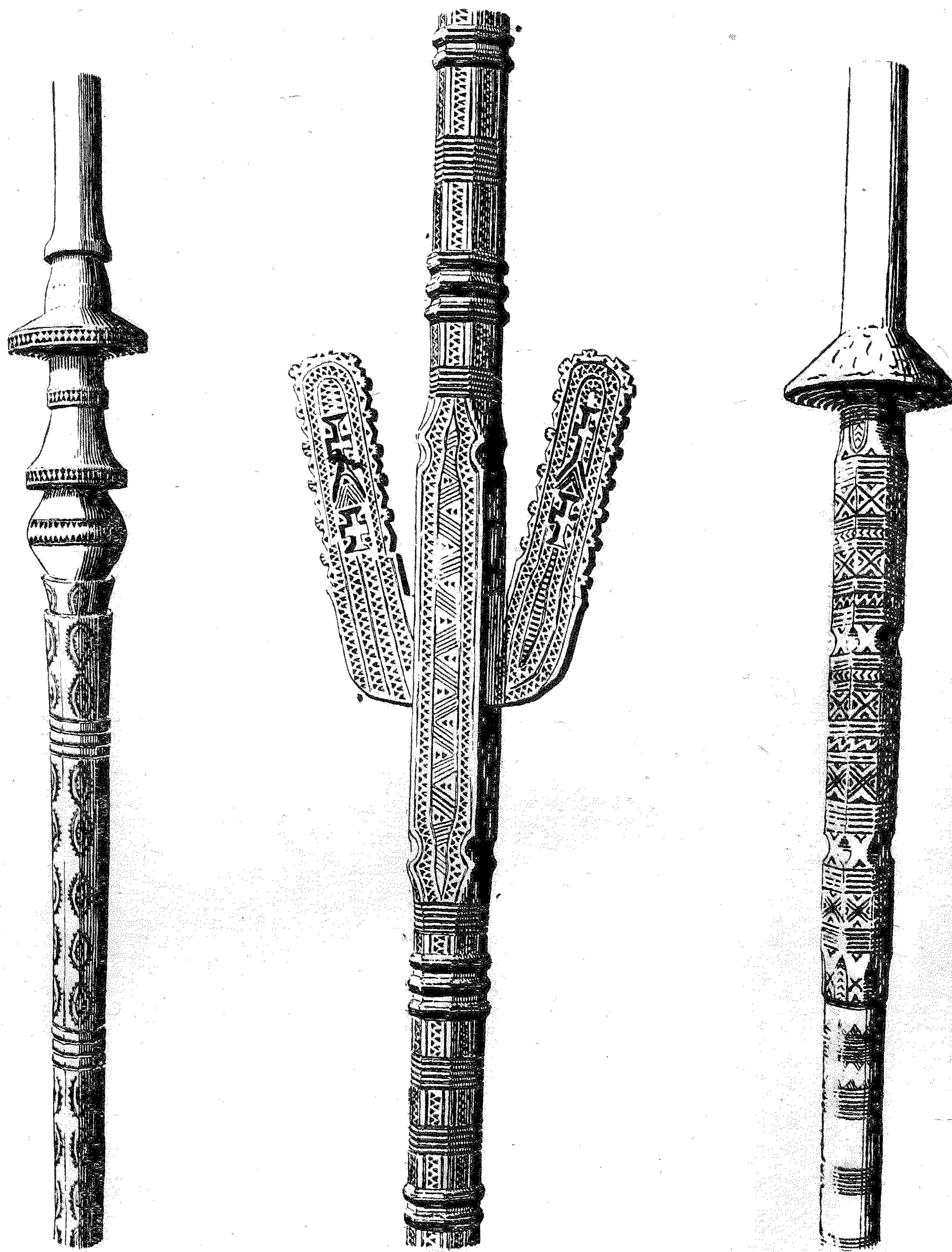


48. Furcă de tors.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 234.

pături cari, favorizate de ger şi zăpadă, dau lemnului, după câţiva ani numai, un aspect de vetustate, pe care, în climele temperate, nu-l capătă decât după numărul de decenii corespunzător anilor dela noi. Deaceia chiar pricepuţi specialişti străini, la prima vedere, datează cu secole mai în urmă obiectele noastre de lemn.

Istoricul obiectelor de lemn este foarte redus. Din epoca preistorică nu s'a păstrat nici o urmă, deşi foarte probabilă este existenţa unei perioade a lemnului. E natural ca băţul să fi servit ca primă armă de apărare a neoliticului, deşi nu se găsesc dovezi, ele fiind mistuite de foc sau de umezeala pământului. Au dispărut şi cozile de lemn ale uneltelor de piatră, asemenea topoarelor noastre.

Intipăririle stâlpilor şi nuelelor rămase în pământul ars ce alcătuia tencuiala locuinţelor neolitice ne dovedesc însă rolul ce l-a avut, atunci caşi acum, lemnul în architectură. In săpăturile sălaşurilor preistorice se regăsesc, în pământ, locurile rămase goale ale temeliei stâlpilor ce susţineau clădirea;



49. Furcă de tors din Câmpulung, Bucovina. Inv. 3354.

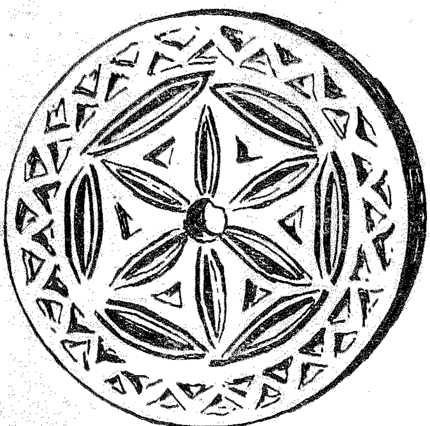
50. Furcă de tors din Transilvania. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 231.

51. Furcă de tors din Straja, Bucovina. Inv. 3789.

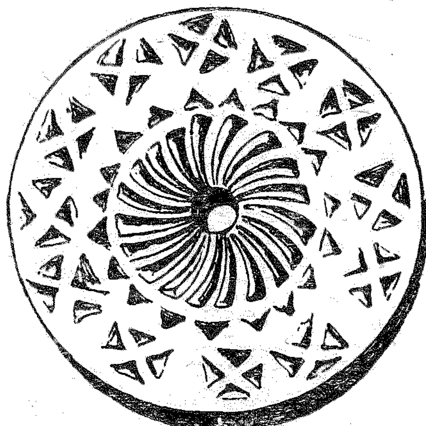
lemnul s'a mistuit și gropile singure ne mai amintesc șirul de coloane ale tindei preistorice, ce persistă încă în architectura de azi.

Ornamente reliefate în tencuială s'au găsit la o casă din Ariușdul neolitic, făcând dovada ornamenticei architecturale a acelor îndepărtate vremuri. Nu s'a păstrat însă nici o coloană de lemn. Intr'un mediu însă atât de artistic, judecând după splendidele ornamente ale olăriei reliefate sau pictate în mai multe culori suprapuse, nu se poate admite ca sculptura în lemn să nu fi fost și ea practicată. Dovezi palpabile, pentru motivele arătate, ne lipsesc; prin analogie, însă, existența crestăturilor în lemn poate fi datată din epoca preistorică, în care este dovedită cu siguranță întrebuințarea stâlpului ca organ principal al architecturei acelor vremuri, cași a celor de azi.

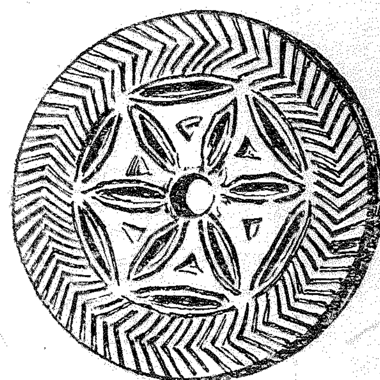
Modelele atât de rafinat combinate sub care ni se prezintă azi sculpturile coloanelor și toate celelalte izvoade de crestături sânt dovada unei foarte îndelungi și treptate desvoltări. Ele nu



52. Prisnel din Transilvania.
Inv. 5960.



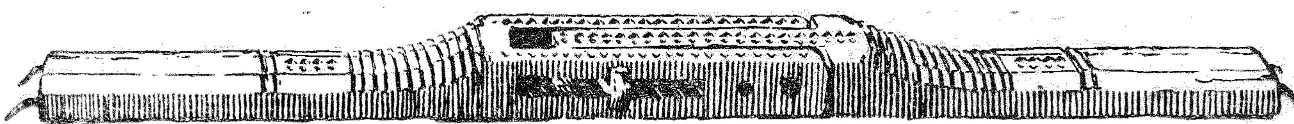
53. Prisnel din Transilvania.
Inv. 5961.



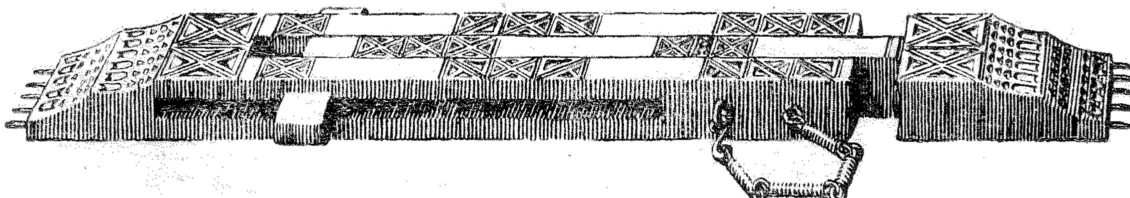
54. Prisnel din Transilvania.
Inv. 5959.

sânt, în nici un caz, rezultatul unor inspirații spontane, ci al transformărilor și adaosurilor acumulate succesiv de nenumărate generații. Migăleala cu care sânt orânduite și grija cu care sânt compuse motivele, dela cele mai simple până la cele mai complicate, precum și adaptarea lor, în proporții și stil, la diferitele întrebuințări, denotă lunga și neîntrerupta lor aplicare. Se simte că sânt modele vii, în perpetuă acomodare cu cerințe noui. Intocmai ca o limbă vorbită, care, deși păstrând aceleași forme și legi, se deosebește totuși de anchilozarea tipică a graiurilor scoase din uzul zilnic. In nici unul din cele peste patru sute izvoade nu se întâlnește o singură stângăcie de stil, care, în limbagiul formelor, ar fi tot atât de fatală ca o greșeală de sintaxă în vorbirea curentă. Armonia motivelor noastre este mai simțită chiar ca a limbei, în care se găsesc, izolate, archaisme sau neologisme, ce nu se leagă cu majoritatea cuvintelor modelate la fel în decursul unei evoluții comune. Incă o dovadă deci a neîntreruptei utilizări și a succesivei desvoltări a motivelor sculpturale, cari, chiar când au fost susceptibile de influențe streine, au asimilat inovațiile, topindu-le în armonia fundamentală, nerămânând forme disparate ca unele cuvinte stinghere sau ca blocurile eratice ale formațiilor geologice. Dar, numai un neam înzestrat cu un puternic simț artistic a putut să mențíe, în ciuda vremurilor și a influențelor, aceiași direcțiune fără abateri în desacord cu tendința imprimată dela obârșie.

In cazul special, care ne preocupă aci, facem constatarea că nu există un singur exemplu de introducerea altor motive decât a celor geometrice. Influențe în sens contrar desigur că n'au lipsit. Căci chiar dacă scepticii, în lipsa documentelor, nu ar consimți să admită origina tracică a motivelor, sculpturale, ei nu pot nega activitatea sculpturală din epoca romană, din care ne-au rămas nenumărate și prea variate fragmente ornamentale în piatră. Toate capitelurile însă, conform tipicului clasic grecesc împru-



55. Zimți din Transilvania.
Inv. 6613

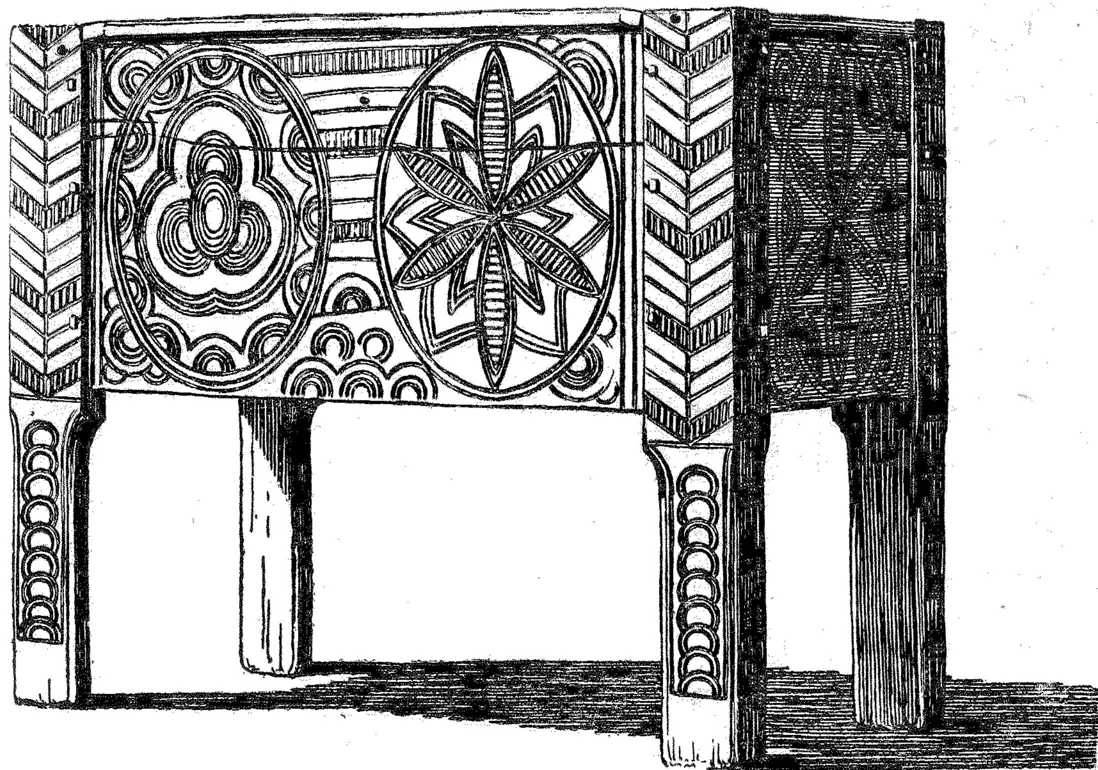


56. Zimți din Transilvania.
Inv. 6614.

mutat şi uneori uşor modificat de Romani, cuprind forme florale iar nu geometrice, care însă singure apar la stâlpii noştri de lemn. Din lipsa amestecului în sculptura românească a stilului corintian, caracterizat prin pălămida care creşte sălbatec şi la noi, se pot trage două concluzii importante:

1) puritatea menţinerii stilului nostru geometral, care, conformându-se tuturor cerinţelor şi climelor a trecut prin toate ţările, menţinându-şi autoritatea din vremea clasică a Eladei şi până în zilele noastre.

2) neexistenţa unei influenţe romane asupra artei băştinaşe.



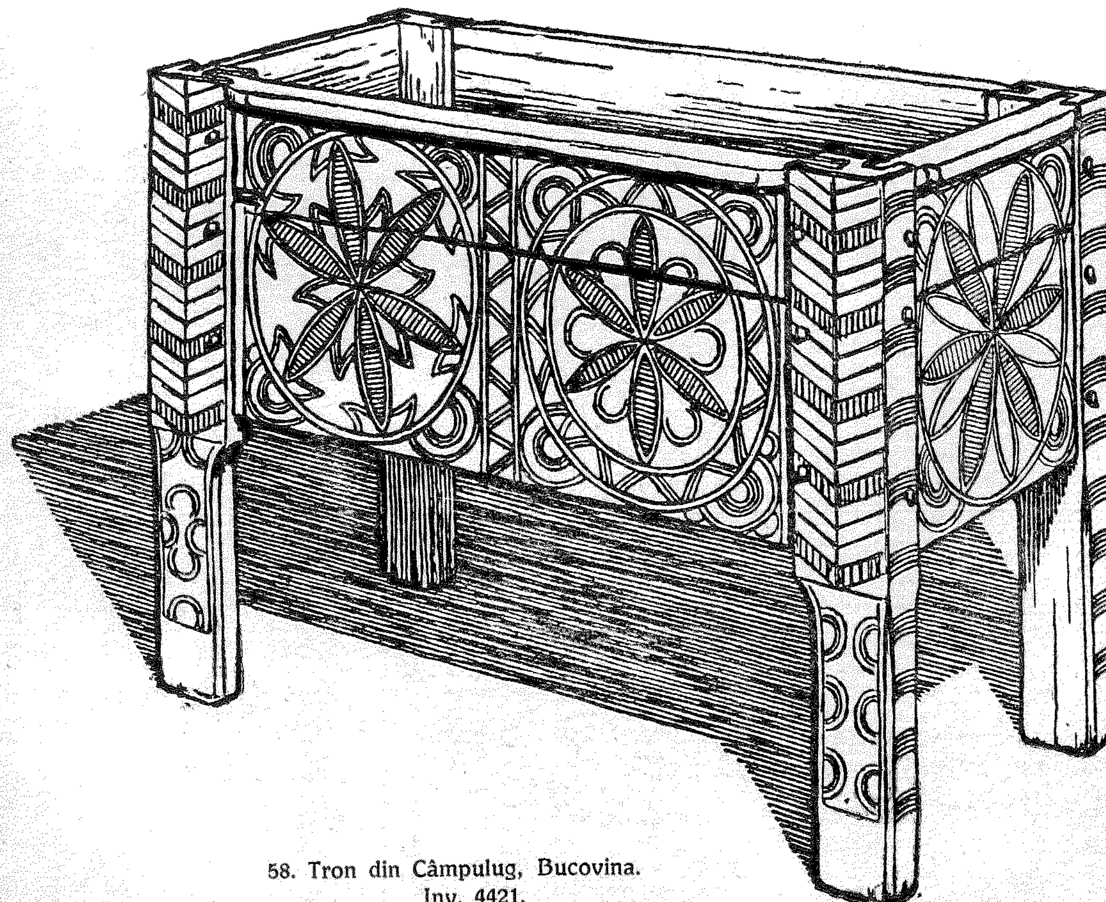
57. Tron din Câmpulung, Bucovina.
Inv. 4421.

Această teză, justă în genere, se ilustrează în mod strălucit în cazul nostru special prin absenţa totală a înrâuririi capitelelor romane care sânt răspândite cu profuziune pe întreg teritoriul Daciei antice.

Lipsa moştenirii romane

Nici în sculptură, ca în nici un alt domeniu al artei, dealtfel, nu am moştenit dela Romani. Pentru prea puternicul cuvânt că în această privinţă ei nu erau superiori localnicilor—zişi Traci, Daci sau Geţi — cari se bucurau dimpotrivă de o tradiţie artistică mai veche şi de un simţ mai original decât al coloniştilor lui Traian.

Romanii au fost teoreticiani şi constructori foarte practici, dar sufletul de adevăraţi artişti le-a lipsit. Fără a desvolta aci această teză, ne vom mărgini a arăta că domeniul special de care ne ocupăm deocamdată a fost străin Romanilor în genere şi că în Dacia colonizată de ei nu găsim nici o urmă de crestături. Toate ornamentele frizelor decorative ale trofeului dela Adam-Klissi sânt florale cu amestec zooform. Nicăeri urmă de desen geometral. Şi în cazul acesta nu e vorba de artă importată: monumentul a fost lucrat pe loc, în Dobrogea, de soldaţi cu siguranţă romani.



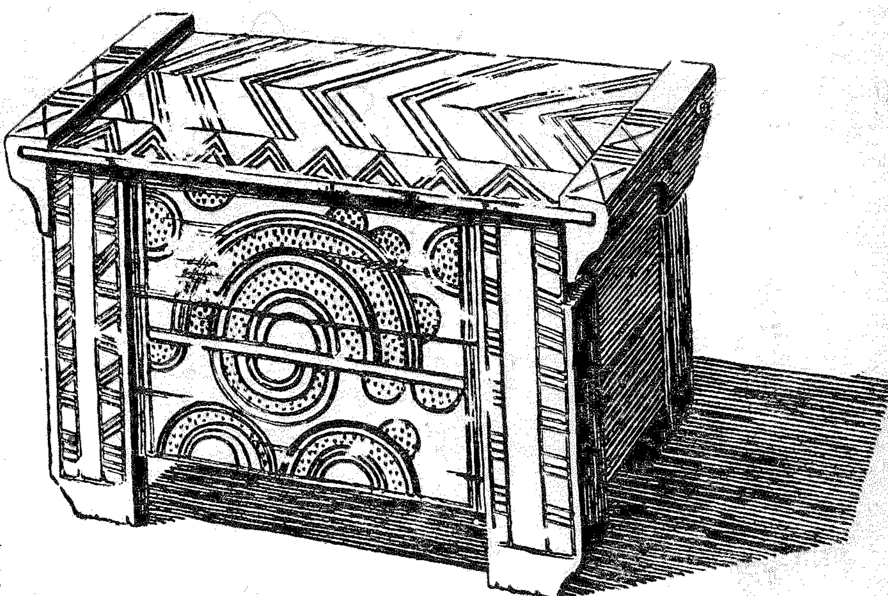
58. Tron din Câmpulug, Bucovina.
Inv. 4421.

Iar la obiecţiunea, ce ni s'ar putea aduce, că

asemenea concluzii trase din sculptura în piatră nu se pot estinde şi asupra lemnului, vom răspunde că întotdeauna şi pretutindeni aceste două technici şi-au făcut împrumuturi reciproce.

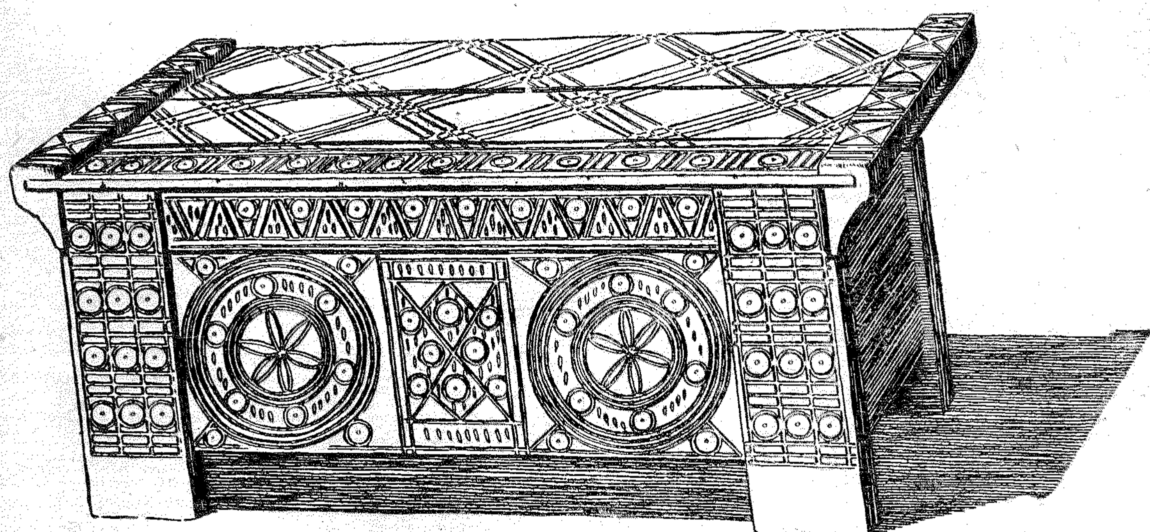
Din primele veacuri ale creştinismului, în Armenia, în Syria cea cosmopolită şi în special la Copţi, urmaşii creştini ai Egiptenilor clasici, găsim, pe reliefurile cu figuri în piatră sau lemn, chenare cu ornamente ce se apropie de ale noastre, având acelaş substrat geometral.

Lipsa totală a urmelor de crestături în Dacia, chiar pe sculpturile creştine din primii secoli ai erei noastre, ne autoriză a conchide că nu dela Romani am moştenit această îndeletnicire specială.



59. Tron din Brebu, Prahova.
Inv. 3477.

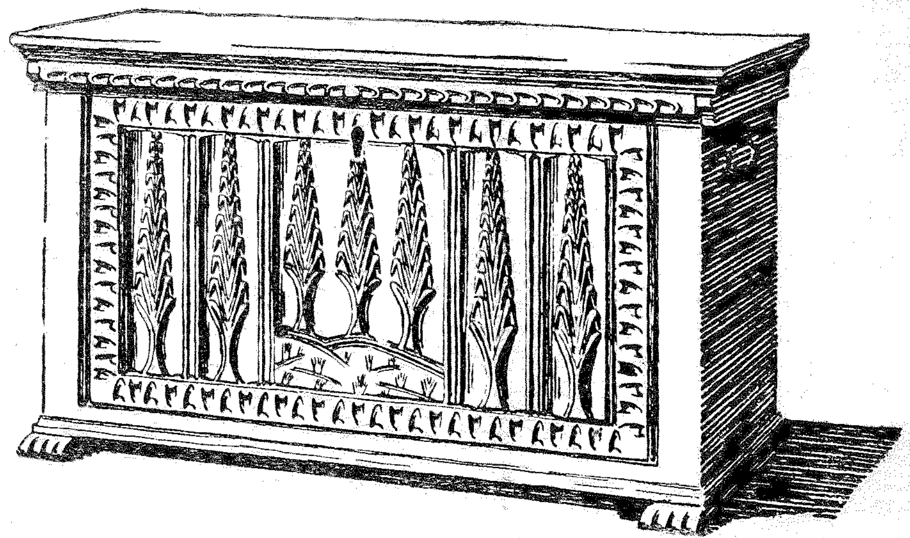
Crestăturile caracteristice ale păstorului. Puşi în faţa unor atari constatări, cu totul negative întrucât priveşte influenţele romane, vom urmări origina crestăturilor prin analogiile ce prezintă cu ale altor popoare. Izbitoare este apropierea, în unele cazuri chiar identitatea, unor crestături ale noastre şi ale îndepărtatei Scandinavii, ce am semnalat încă demult (Convorbiri Literare, Iulie 1909). Dar nu numai în Suedia sau Irlanda, ci în Balcani caşi în Carpaţi, în Alpi şi până în Pirinei, se ţin lanţ ciobanii încrestând la fel, după cum unii chiar cântă din aceleaşi buciume sau cimpoaie, ca ale noastre. Asemănările între popoare la aşa de mari distanţe pun şi mai tare în evidenţă deosebirea crestăturilor româneşti faţă de ale Ungurilor şi ale Secuilor, cu care locuesc adesea în acelaş sat chiar. Căci nu trebue să ne lăsăm amăgiţi de unele rare împrumuturi de detaliu, pentru a crede, ca unii diletanţi superficiali, că ornamentica românească se poate confunda cu cea maghiară, inclusiv cea secuiască. Ele sânt tot atât de fundamental străine caşi limbile respective. După cum câteva cuvinte împrumutate dela unii la alţii nu exclud deosebirile de origină şi de structură ale celor două limbi, tot astfel unele încrestări identice nu ne permit să confundăm caracterul asiatic al ornamenticei maghiare, întrebuinţând elemente florale şi ale penei de păun, cu izvoadele europene cu bază geometrică. Pretinsele două „tendinţe", cari nu sânt decât în intenţile autorului confuz, nu se pot amesteca (precum încearcă G. Oprescu: Arta ţărănească la Români, p. 62), decât pentru cei cari nu-şi dau seamă de principii, ci se opresc numai la asemănări cu totul secundare. Greşită este şi pretenţia unor improvizaţi amatori de artă românească de a explica asemănarea ornamentelor prin identitatea materialului şi a instrumentului întrebuinţat. Asemenea lămuriri simpliste, aplicabile la începuturile diferitelor tecnici, nu sânt suficiente. După cum nu toţi cei cari ştiu să scrie alfabetul devin scriitori, tot astfel nici toţi cei cari au o custură nu pot face dintr'un băţ o operă de artă. Nu instrumentul şi materialul întrebuinţat „restrâng libertatea executantului", care este în funcţiune de capacitatea lui creatoare şi de tradiţia moştenită. După cât a fost înzestrat de fire cu acel har deosebit al artei



60. Tron din Dâmboviţa.
Inv. 5314.

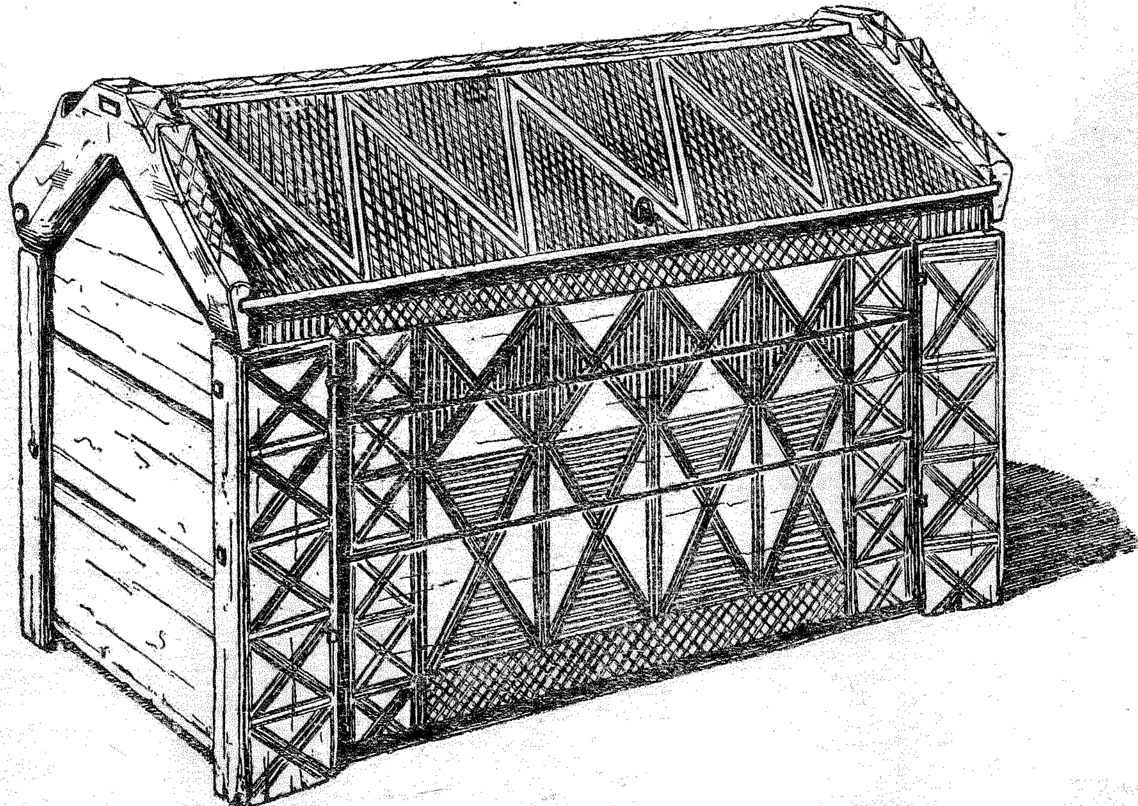
și întrucât a fost ajutat de exemplul viu, repercutat dealungul mai multor generații, într'atât individul sau poporul contribue la îmbogățirea patrimoniului său artistic.

Toate popoarele, la care găsim izvoade de crestături în genul alor noastre, au pornit dela aceiași noțiune abstractă a combinației lineare, geometrice, fără a fi subjugate de natura vie înconjurătoare. Acesta este fondul comun populațiilor pe cari le cuprindem sub numele generic de rasă alpină, caracterizată prin brachi-cefalie ca principală particularitate fisică.



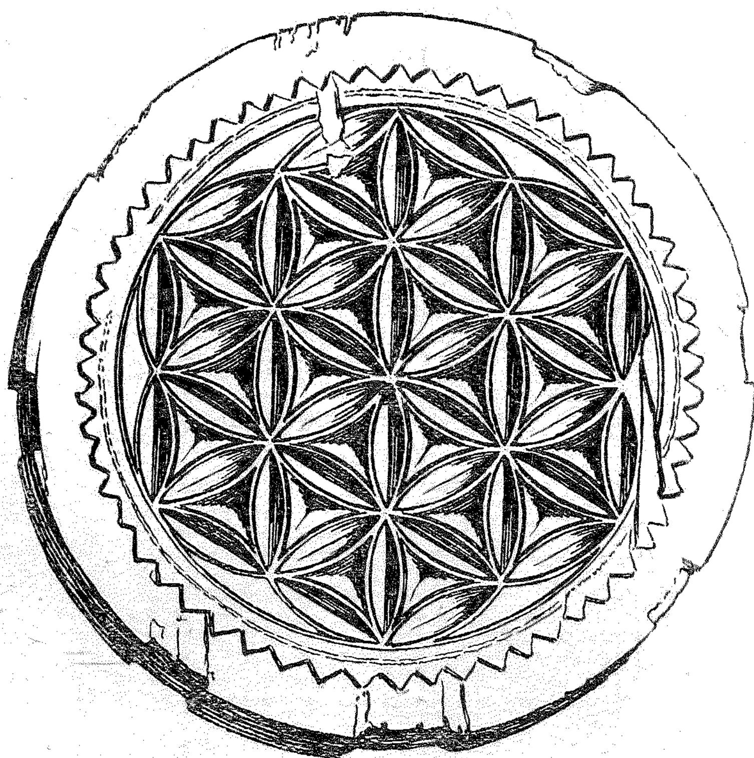
61. Tron din Moldova.
Inv. 3479.

Origina tracică In părțile noastre, primul nume sub care apar acești îndepărtați strămoși, este acel de Traci și apoi de Daci sau Geți cari prin Goți, pe deoparte, până în Scandinavia, și prin Celți, pe dealta, dealungul șirului Apeninilor și Alpilor, ne leagă de Nord și de Apus, unde regăsim azi încă urmele aceleași arte caracteristice. De o epocă a păstoritului limitată în timp, nu poate fi vorba; din vremurile cele mai îndepărtate și până azi, acolo unde sânt munți și pășuni s'au urcat și coborât, la aceleași soroace, păstorii cu turmele lor, ducând cu ei acelaș dor, întrupat în crestăturile peste tot asemănătoare. Generalizarea aceluiași fel al lucrării lemnului, în sine așa de simplu și ușor, nu ne poate surprinde față de constatarea răspândirii unor technice mult mai grele și complicate, cum este aceia a șlefuirei pietrei neolitice și mai ales a turnării bronzului și a lucrării fierului. Dacă materialul lemnos din vremurile preistorice se păstra, am fi înregistrat cu siguranță și o epocă a lemnului, anterioară celei care, servindu-se de materiale mult mai greu accesibile, ca arama sau cositorul, era condiționată de meșteșuguri mult mai complicate, ca de pildă acel al topirei, amestecării și prelucrărilor. Dacă technice așa de anevoioase cum este a extragerii și prelucrării bronzului, s'au putut lăți în Europa în decursul unui mileniu, aproximativ între anii 2.000—1.000 a. Chr., ce ne împiedică să admitem că, mult mai lesne și repede, s'a propagat încrustarea lemnului, favorizată de un material așa de comun și de unelte așa de respândite ca oasele ascuțite de pești sau dinții de animale, cari au precedat cu siguranță custurile de metal. Ciobanul încrestându-și bâta pe plaiurile înverzite era contimporan al ceramistului neolitic rămas în vale, care, pe oala plămădită de mâna lui, la început fără ajutorul roatei, a imprimat acele splendide ornamente adâncite, reliefate, sau chiar zugrăvite în culori suprapuse cu măestrie.



62. Tron din Târnava-Mare, Transilvania.
Inv. 6003.

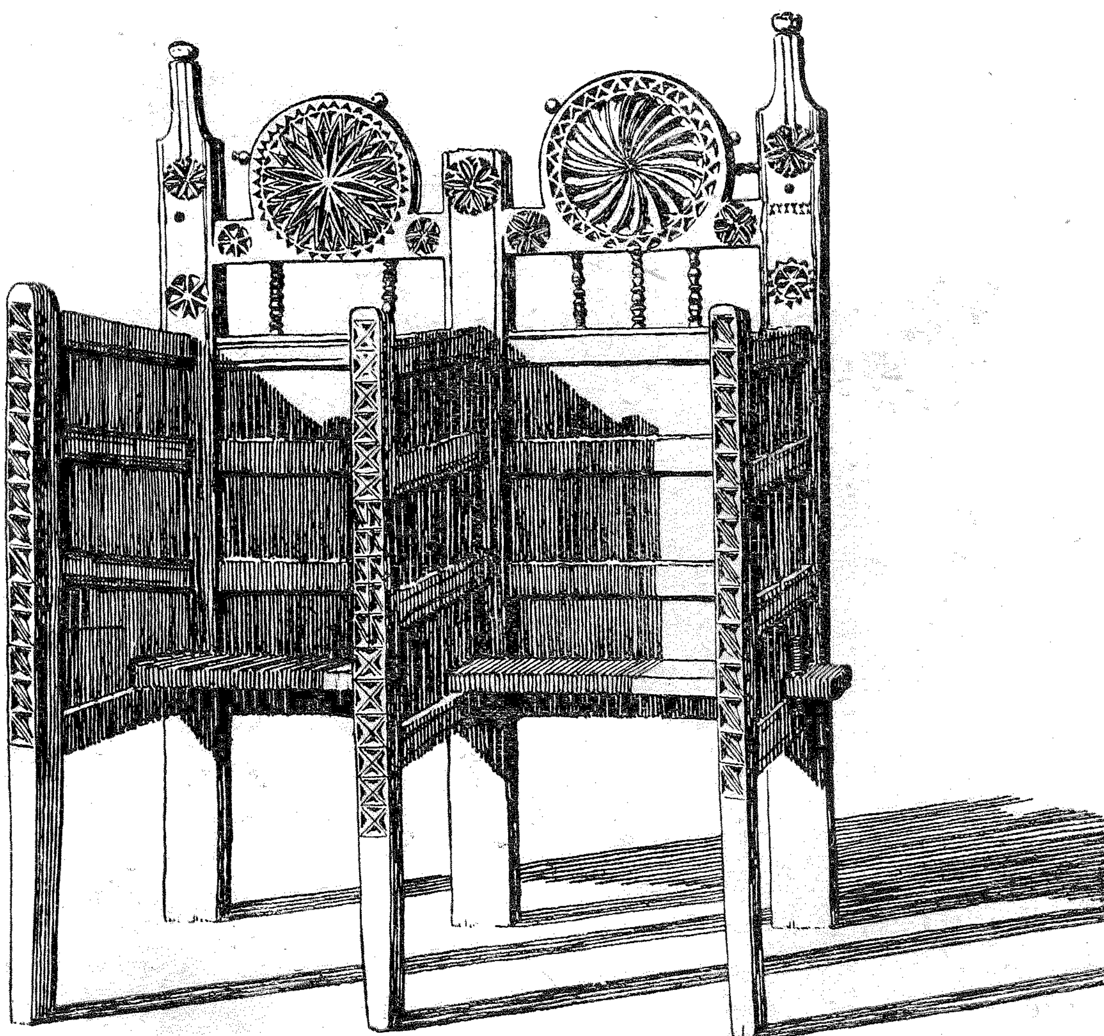
Ornamentica olarului, pe aceiași bază abstractă, utilizează spirala, dusă până la cele mai savante și subtile combinații, alături de motive geometrale în linii, puncte sau fâșii cari îmbracă suprafața vaselor cu îmbinările lor atât de variate. Aceleași mo-



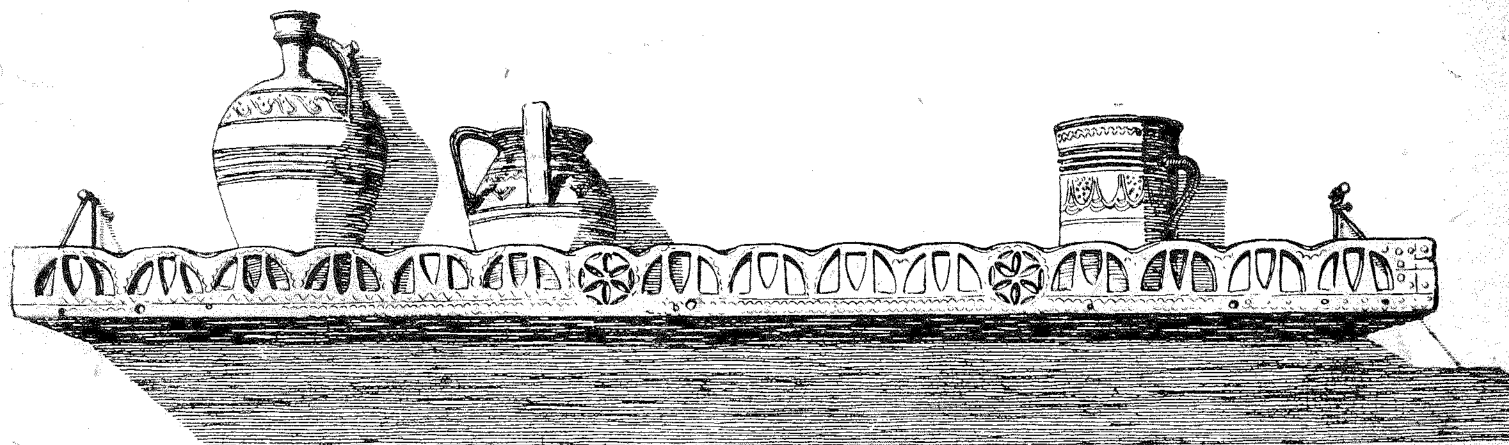
63. Masă pentru colivă. Com. Căiuți, Bacău. Inv. 3527.

tive fundamentale, și tot atât de neamestecate cu elemente străine geometriei, se regăsesc și în lucrarea lemnului.

Din nefericire, efemera lui existență ne împiedică să urmărim, ca pe celelalte materiale mai rezistente, diferitele faze ale desfășurării crestăturilor în lemn, care trebue să fi evoluat paralel cu ornamentica generală a acelor timpuri îndepărtate. Lipsa evidențierii acestor faze evolutive nu ne autoriză însă a pune în dubiu existența lor; după cum nici absența documentelor scrise nu ne permite



64. Strană din Schitul Cârligul, Roman.
Inv. 6511.



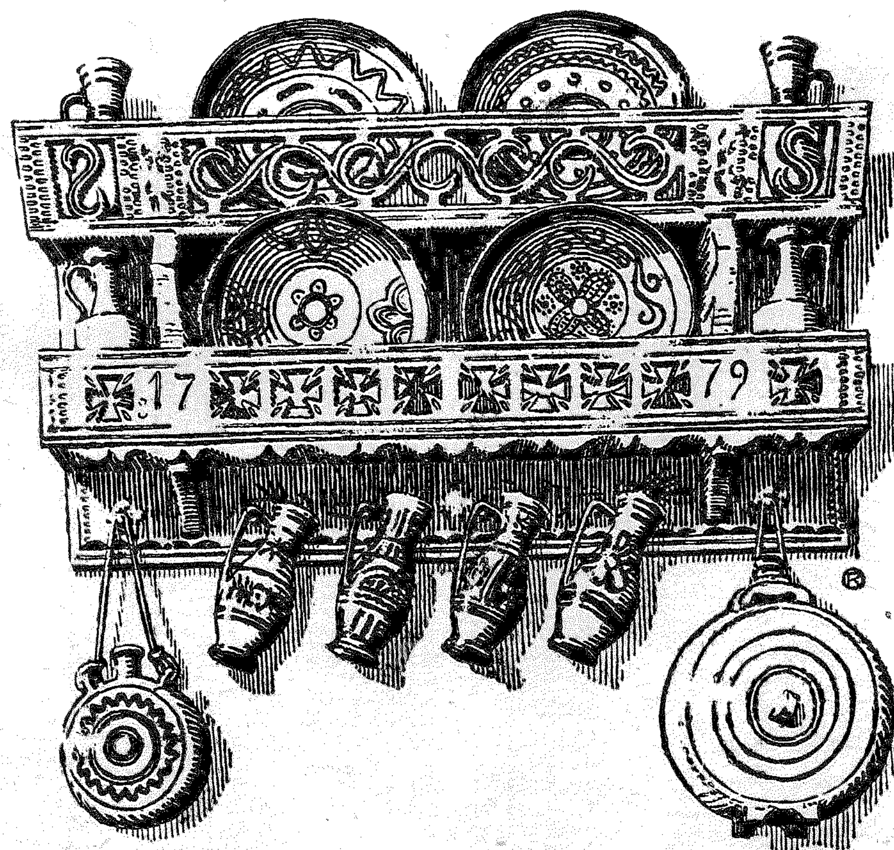
65. Poliță din Bucovina.
Inv. 3325.

să ne îndoim de existența limbei vorbite înaintea acestora. Dela primele îngânări ale locuitorilor din aceste locuri și până la întâia slovă scrisă, câte frământări și diferite înrâuriri nu s'au succedat, fără ca să le putem înregistra altfel, decât pe temeiul rezultatelor ce ne-au fost transmise prin cuvintele cari alcătuesc limba noastră de azi. Dar tot astfel, dela prima crestătură cu care ciobanul și-a însemnat bâta sau caucul, spre a le deosebi de ale tovarășilor săi, și până la perfecțiunea izvoadelor de azi, nenumărate forme intermediare au fost necesare. După cum filologul, din forma actuală a cuvintelor desprinde tulpina lor străveche, căci toate transformările s'au efectuat conform unei aceleași conștiente directive, particulară fiecărui popor — directive din care învățații trag azi legile filologice — tot astfel artistul întrevede, în motivele savant complicate ale furcei moderne, elementele primordiale și simple din care ele s'au desvoltat în scurgerea vremii, prin ambiția veșnic nesecată a artiștilor doritori de a întrece pe predecesorii lor.

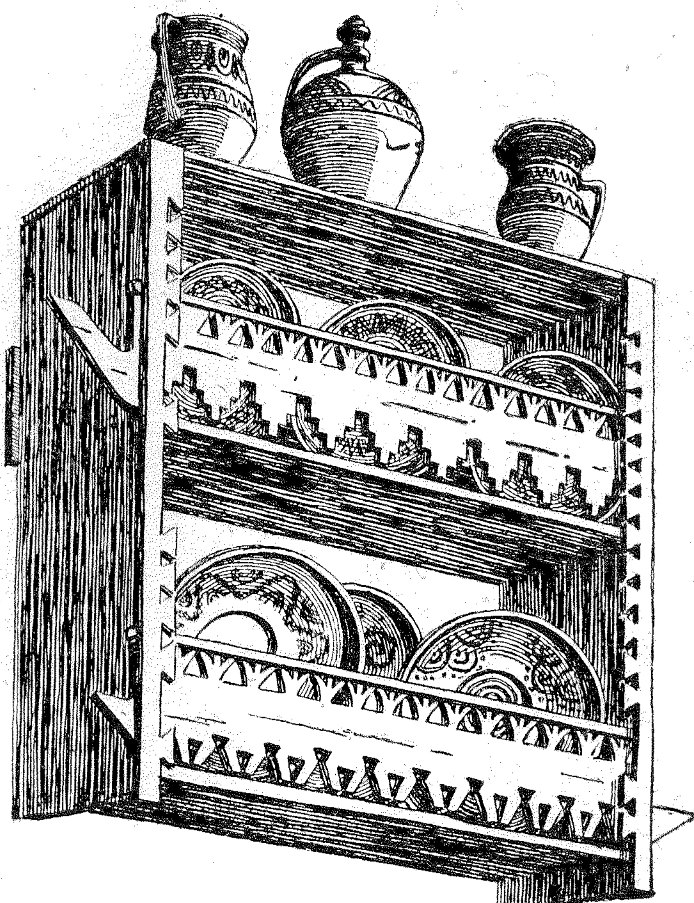
MODELELE DIN ALBUM

Formele primordiale

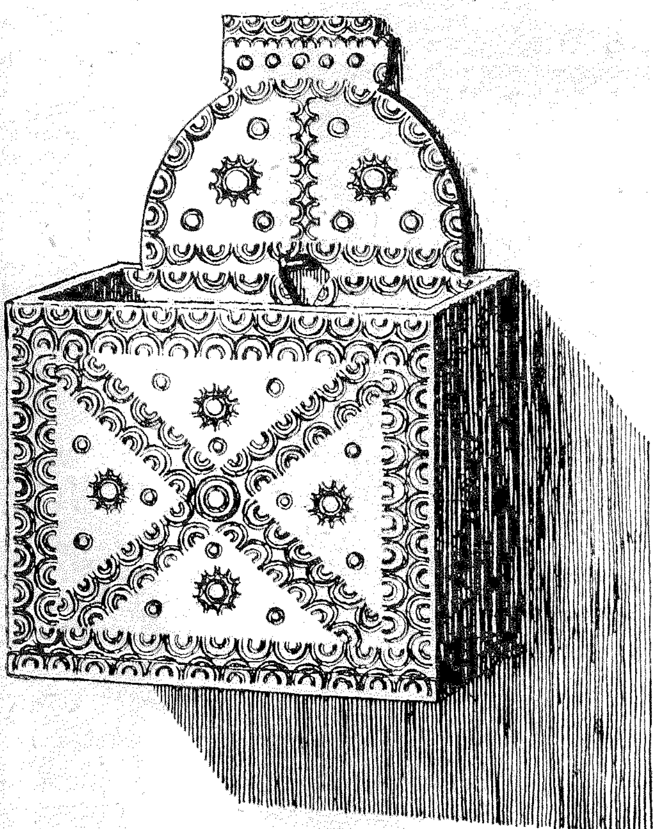
In albumul de față sânt înșirate elementele ornamenticei de crestături, începând dela cele mai simple și urmând succesiv până la cele mai complicate. E ca un fel de glosar, în care cuvintele ar fi orânduite după etimologia lor, începând cu rădăcinele adeseori dispărute sub forma primordială, din cari s'au ramificat însă cuvin-



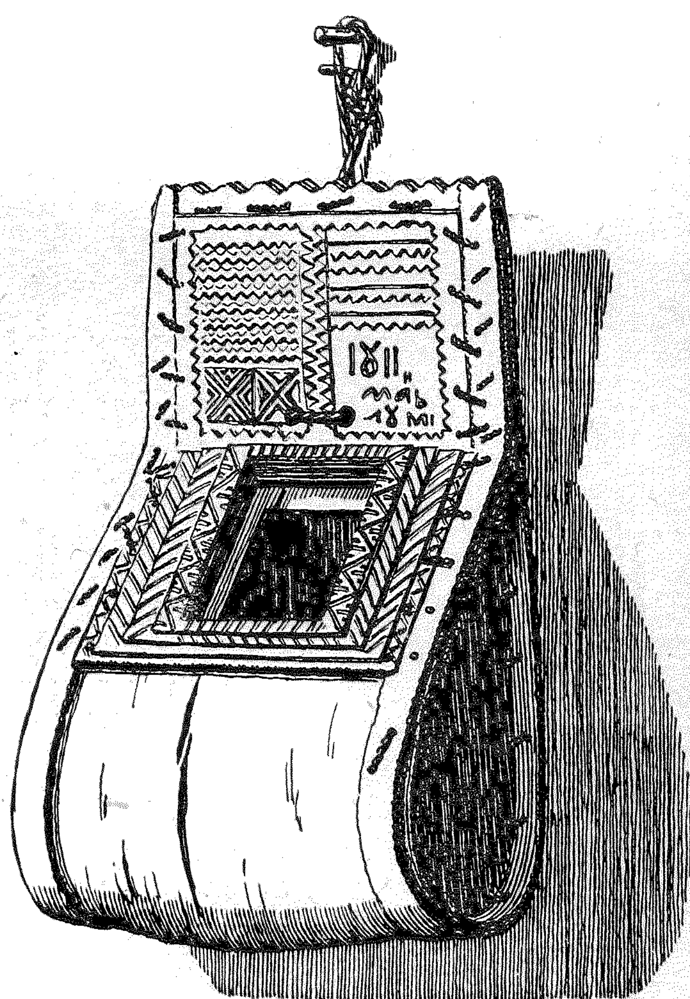
66. Blidar din Transilvania, purtând data 1779.
Inv. 291.



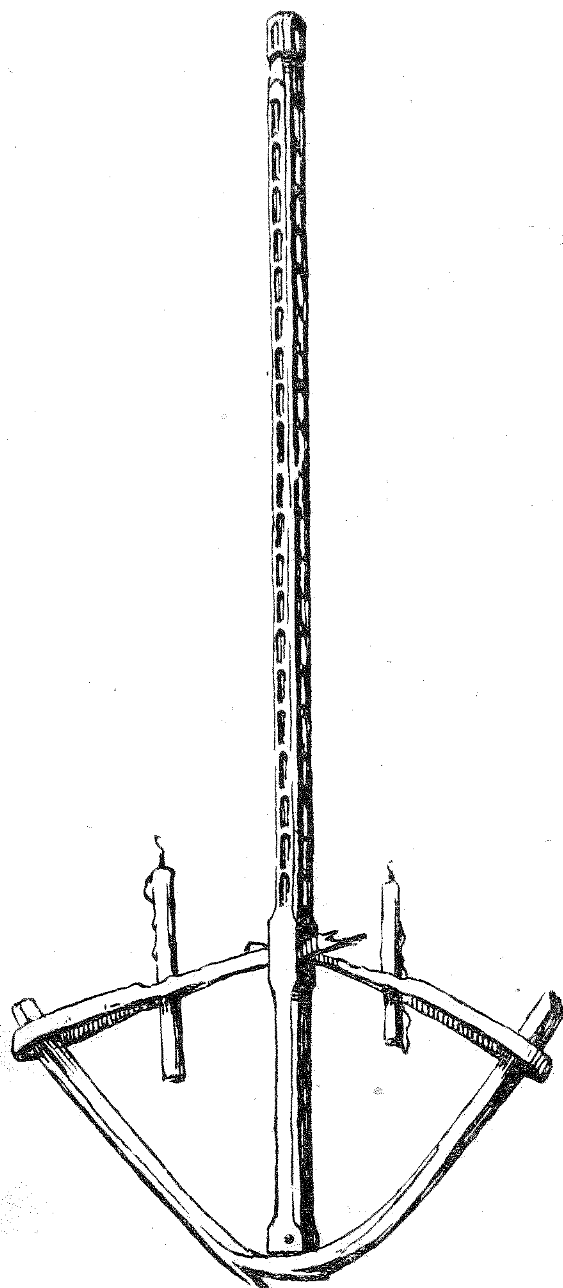
67. Blidar din Vârciorova-Mehedinți.
Inv. 3530.



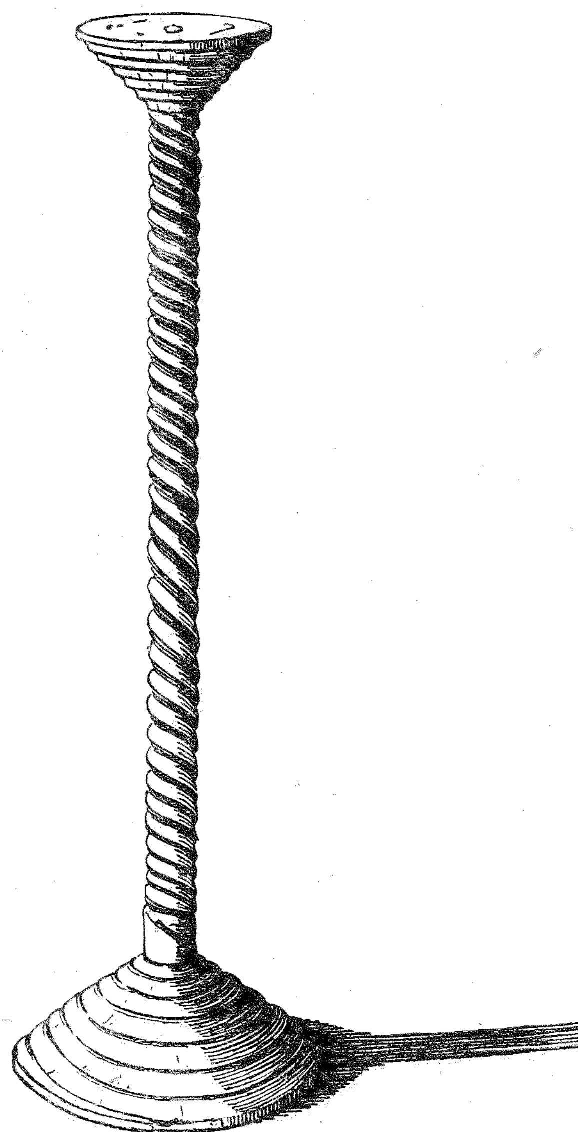
68. Lingurar din Bucovina
Dăruit de Părintele Dan.
Inv. 3920.



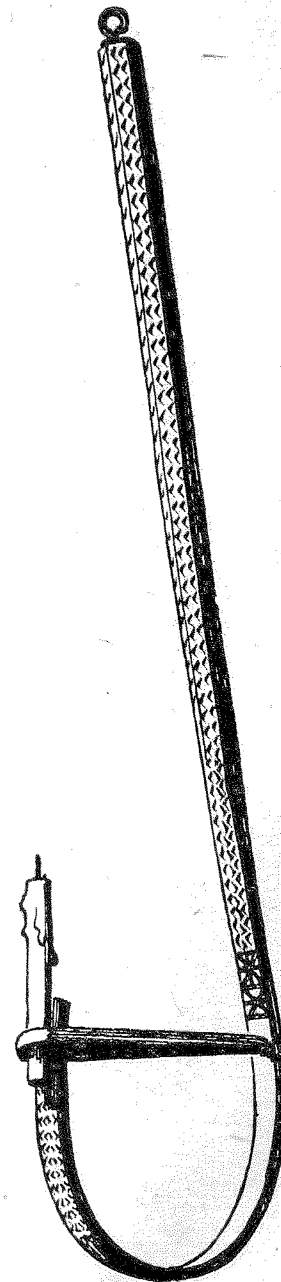
69. Lingurar din Cosoștea-Mehedinți, din anul 1811.
Inv. 7414.



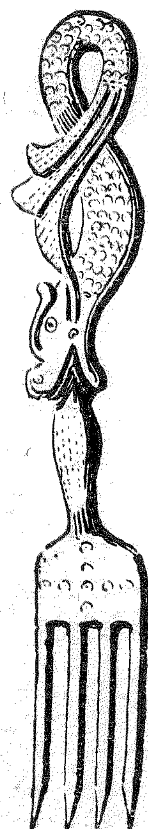
70. Sfeşnic de şezătoare, din Transilvania.
Inv. 273.



71. Sfeşnic de biserică din Transilvania
Inv. 290.



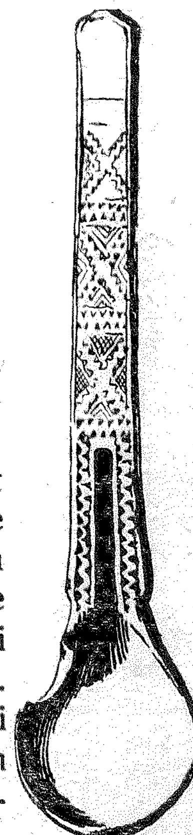
72. Sfeşnic de Şezătoare
din Transilvania.
Inv. 5980.



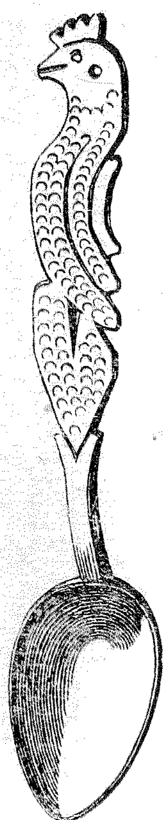
73. Furculiţă din Transilvania.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 6651.

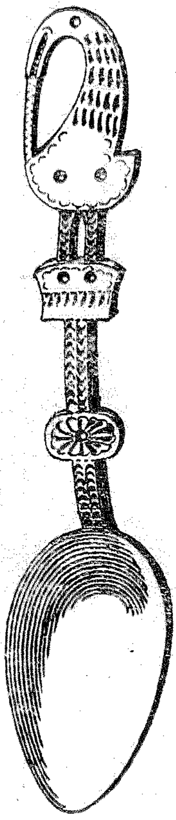
tele cu înfăţişare uneori aşa de străină de obârşia lor. Dar precum cuvintele nu se depărtează de anumite legi, proprii fiecărui ţinut, tot astfel ornamentele sânt statornic supuse unor canoane deosebite pentru fiecare popor. Deosebirile ce disting limbile romanice între ele şi asemănările ce le leagă pe toate de fundamentul latin, din care au purces, se regăsesc întocmai şi în ornamentica crestăturilor din Carpaţi şi Balcani până în Alpii apuseni. Avem şi aci un fond comun cu variante locale mai uşor de clasificat decât prefacerile filologice, datorite unor influenţe multiple.

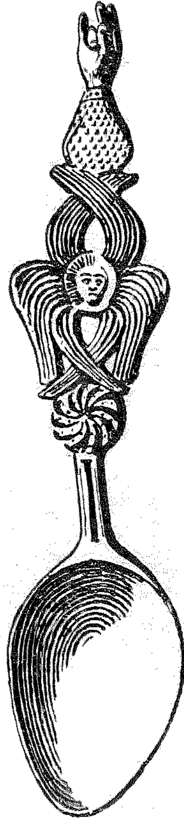
Desvoltarea ornamentelor este în funcţie de loc mai mult decât de timp; modelul tipic unei regiuni se poate repeta vreme îndelungată, fără să fie supus fluctuaţiilor vremii. Asemenea nestrămutare a formelor se întâlneşte mai ales la obiectele de o întrebuinţare zilnică. Acestea, odată ce au adoptat forma cea mai proprie scopului, se repetă aproape invariabil în decursul vremilor. Lăzile de lemn, specificele tronuri, păstrătoare mai ales a zestrii fetelor dela ţară, se regăsesc, sub forma de sarcofagii, peste tot în Europa: exemplare din Sviţera sânt încrestate la fel cu ale mocanilor noştri. Pătrunzând la oraşe, în unele centre apusene, ele au îmbrăcat haina romanică sau gotică sub care

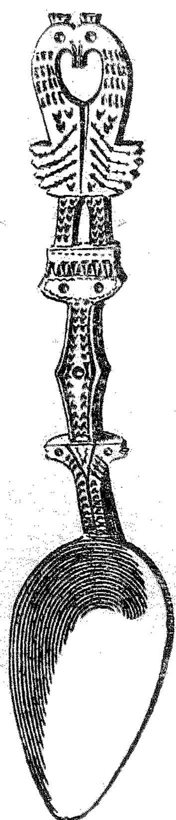


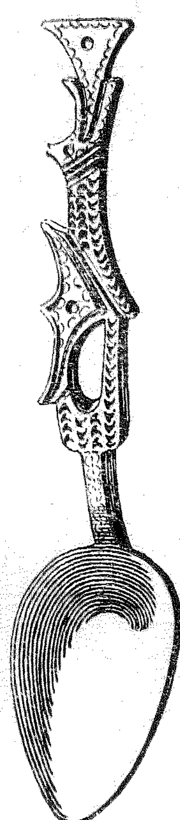
74. Lingură.
Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 6634


75. Inv. 6648.

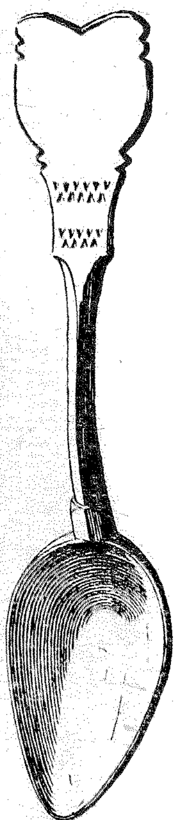

76. Inv. 3681.

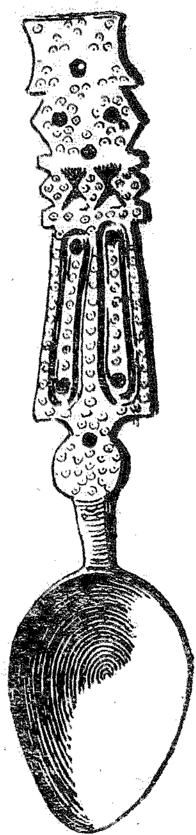

77. Inv. 6644.

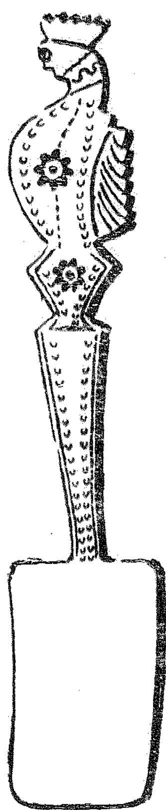

78. Inv. 3686.

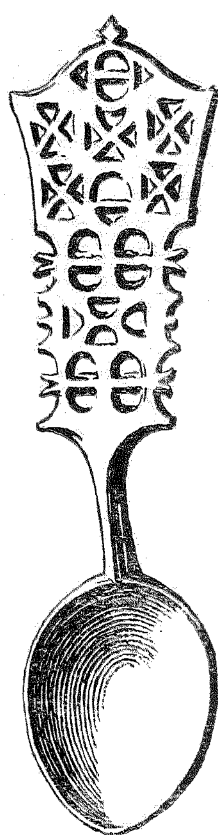

79. Inv. 3578.

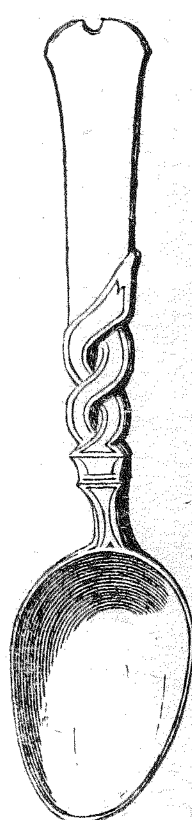
Linguri călugărești.


80. Inv. 6637.


81. Inv. 6628.


82. Inv. 6631.


83. Inv. 6627.


84. Inv. 6639.

Linguri din Transilvania



85. Păpuşar pentru caş, din Transilvania. Inv. 8463.



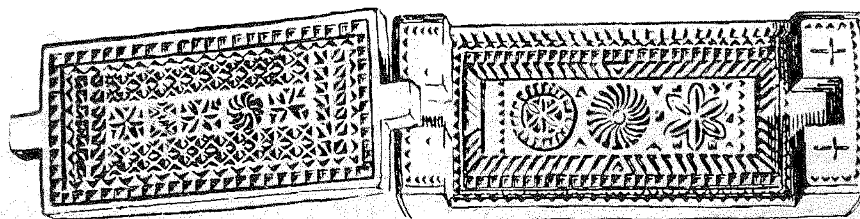
86. Ţirculă sau găltan, pentru bătut aluatul. Transilvania. Inv. 11267

apoi, fără a mai evolua în decursul secolelor, au pătruns până în zilele noastre.

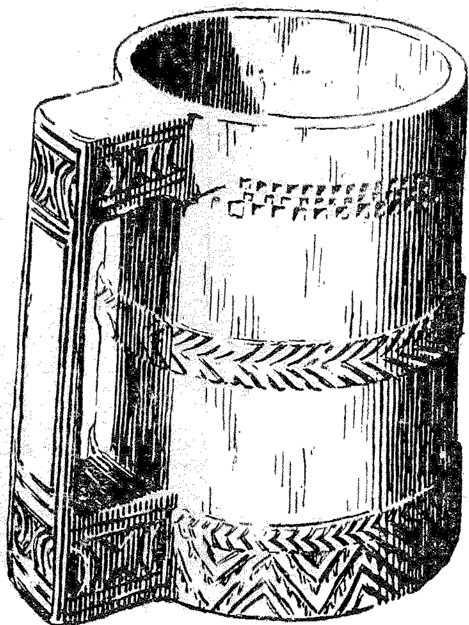
Obiectele de lux, ca furcile, de pildă, sânt mai susceptibile de evoluare, fiecare meşter căutând să adaoge la partea tradiţională nota porsonală a imaginaţiei sale proprii, şi a îndemânării mai isteţe de care vrea să dea dovadă faţă de fiinţa aleasă căreia este închinată furca.

Crestături colorate. La toate aceste obiecte ale industriei casnice se accentuează deosebirea între stilul nostru şi al conlocuitorilor de neam străin din Ardeal. La Saşi şi la Unguri culoarea şi elementele florale alcătuesc baza ornamentelor sculptate.

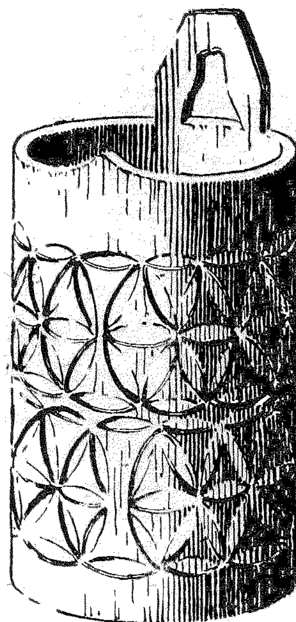
Florile viu colorate ale Saşilor au fost popularizate prin cunoscutele «lăzi de Braşov», foarte respândite şi la noi sub această denumire specifică, tocmai spre a le arăta origina străină. Din toate obiectele aci reproduse numai la 2—3 furci din Transilvania se găsesc urme parţiale de culoare, şi de cele mai multe ori tricolorul românesc, odinioară prohibit în Ardeal, pe când furcile Saşilor şi Ungurilor sânt deaîntregul vopsite, ornamentele colorate înlocuind chiar crestăturile.



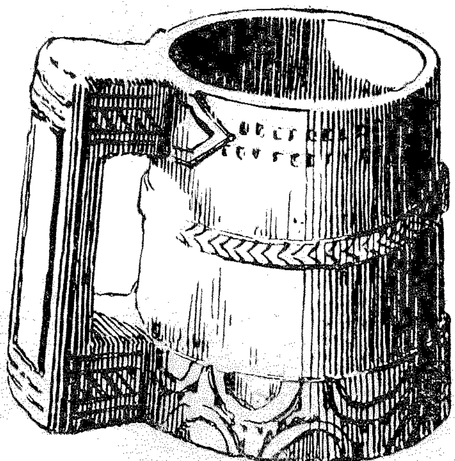
87. Păpuşar din Transilvania. Inv. 1030.



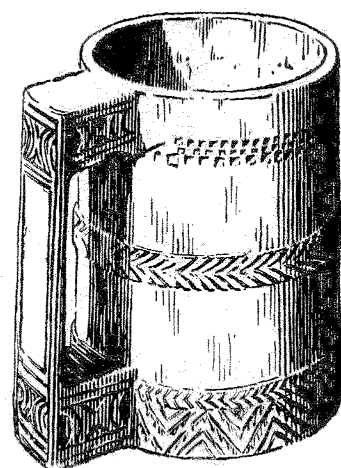
88. Căpeț din Preajba-Gorj
Inv. 2106.



89. Solniță. Dăruită de D-na E. Brătianu.
Inv. 778.



90. Căpeț din Preajba-mare, Gorj.
Inv. 2105.



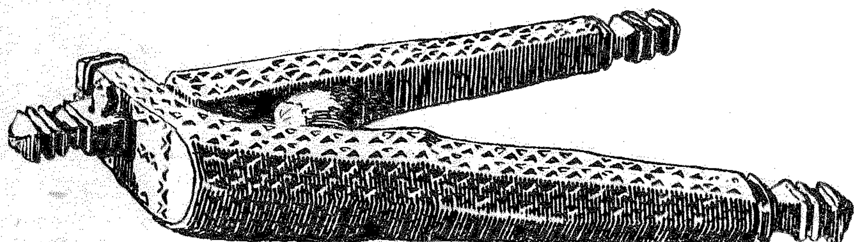
91. Bărdăcel din Vânători, Mehedinți.
Inv. 3121.

Și ornamentele porților țărănești sânt lipsite de culoare la Români, pe când la Secui crestăturile se vopsesc, fără excepție, chiar când cuprind și ornamente geometrice iar nu numai florale.

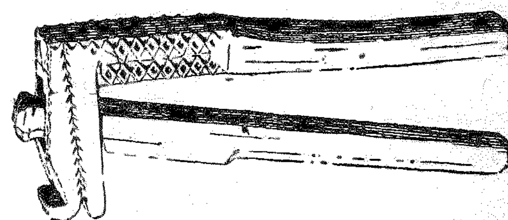
Numai în Bucovina, prin influența ornamentelor încrustate în mărgele colorate ale Rutenilor, se boiesc, uneori, crestăturile geometrice românești. La unele furci izvoadele sânt foarte ușor crestate în suprafața lemnului, și pentru a fi vizibile se umplu cu chinoros, care contractează cu culoarea deschisă a fondului. In afară de excepțiile aci semnalate și de unele picturi cu subiect religios pe troițe, ornamentica în lemn este lipsită de culoare. Efecte frumoase se obțin prin menținerea uneori a coajei închise a bradului în care crestăturile sânt săpate până la stratul alb al lemnului.

Tecnica crestăturilor

Cele mai multe ornamente sânt crestate cu briceagul sau custura; numai la obiecte mai mari ca stâlpi, porți etc., se recurge la dălțuță sau daltă și, pentru ornamentele cu cercuri, la dreptar sau compas și rareori la burghiu. Dălțile de mărimi diferite sânt făurite divers de țărani după nevoile modelului.



92. Spărgător de alune.
Inv. 6656.



93. Spărgător de alune. Hațeg.
Inv. 11283.

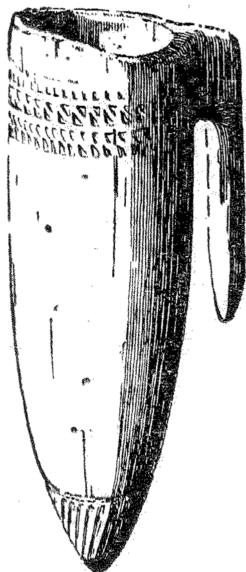
Deşi servindu-se de unelte primitive, autorii ne dau fără greş contururi foarte precise, denotând o mare siguranţă a mânei. Liniile sânt trase fără şovăire, sânt tăioase, iar unghiurile cele mai ascuţite, perfect scobite. Muchia de tăiere este totdeauna înclinată şi niciodată în unghiu drept cu suprafaţa. Evitându-se astfel contraste prea mari de umbre, crestăturile capătă o mai largă desfăşurare şi suprafaţa de lumină mai mare, întretăiate de contururi liniare puţin adâncite şi cu muchiile drepte. Din secţiunile care însoţesc toate izvoadele din album se pot cu uşurinţă constata jocurile variate rezultând din alternarea şanţurilor cu ale lor muchii înclinate şi despărţite prin linii uşor aduse.

Din cauza scobirii sau adâncirii puţin pronunţate, crestăturile apar ca ornamente plane, fără a altera, ca reliefurile, suprafaţa ornamentală.

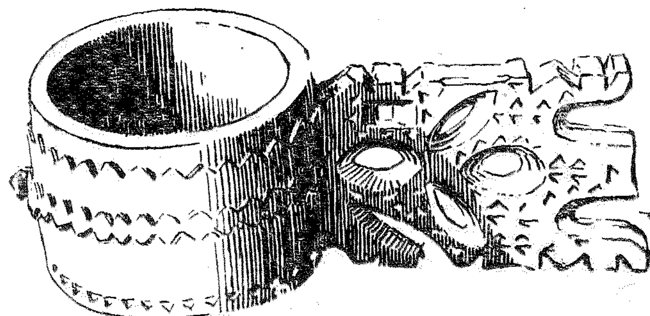
O technică asemănătoare, caracterizată prin contururi tăioase şi suprafeţe piezişe, se întâlneşte la toate neamurile şi în toate timpurile, fără deosebire. Acelaş «Kerbschnitt» al popoarelor nordice se practică în Alpi ca şi în Carpaţi.

Motivele ornamentaţiei. Considerând cele peste patru sute de motive înşirate în Album, se pot stabili unele norme, care, avându-se în vedere marea varietate ce prezintă această culegere, pot servi la fixarea legilor generale de ornamentaţie sculpturală a lemnului.

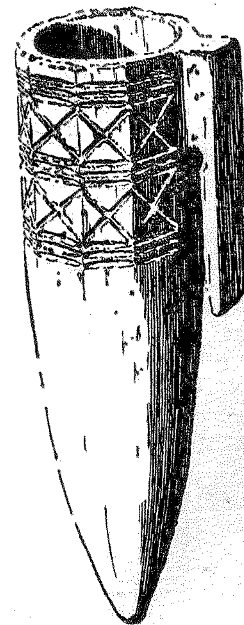
O primă constatare generală este abstracţiunea ornamentelor; toate au aspect geometric, fără a imita flora sau fauna. Dar cu toată această abstracţie, nu se poate spune că sunt străine naturei, de oarece nu există formă care să nu se regăsească în caleidoscopul nemărginit al firei. Cele câteva motive inspirate din regnul vegetal (cum sânt Nr. 215, 260, 277, şi brazii de sub 278) sânt prea rare excepţii pentru a infirma regula generală.



46. Toc pentru piatră de ascuţit coasă. Haţeg. Inv. 11292.

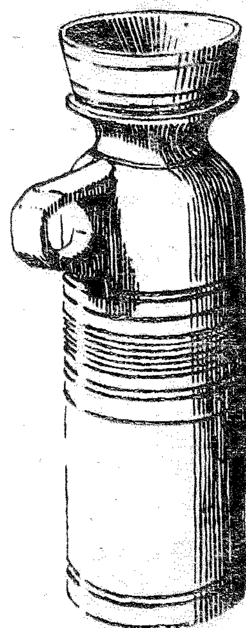


95. Căpcel din Transilvania. Inv. 1025.

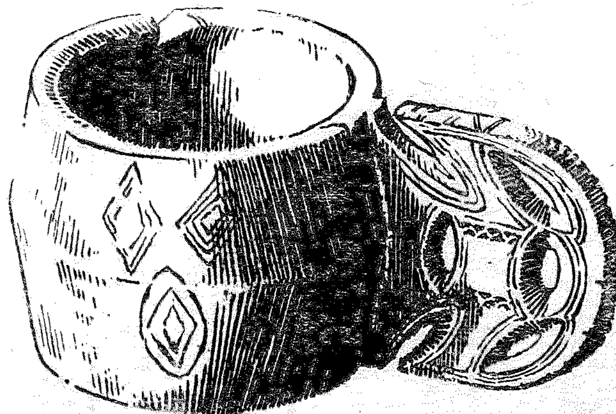


96. Toc pentru piatră de ascuţit coasa. Haţeg. Inv. 11291.

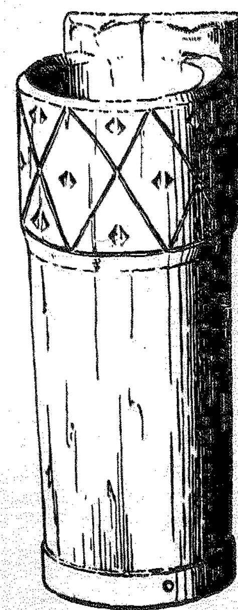
Desenurile sânt rezultate din combinarea liniilor drepte; circumferinţa şi liniile ondulate sau curbe reprezentă numai o treime din izvoadele adunate în album.



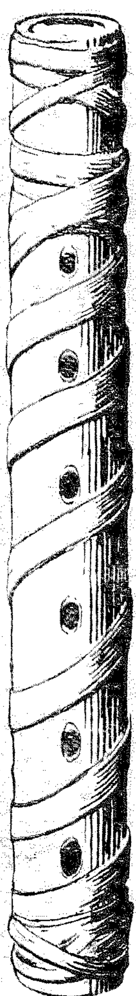
97. Ulcior de nuntă. Inv. 6659.

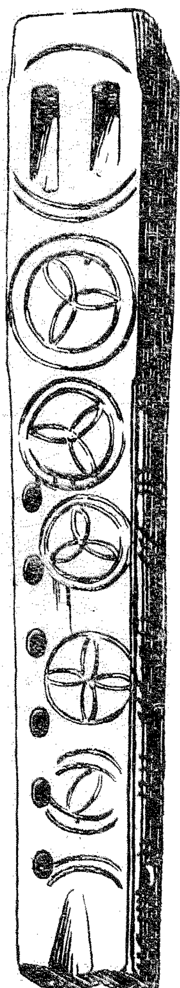


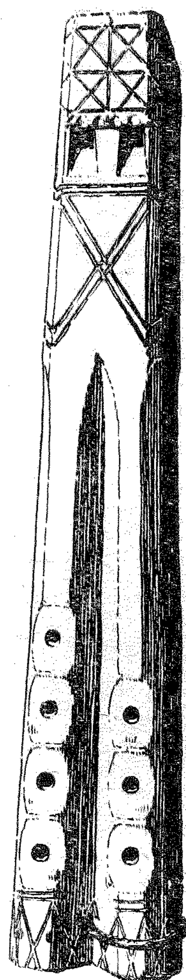
98. Căpcel din Gorj. Inv. 1024.



99. Toc din Istria. Inv. 3554.


100. Fluer. Dăruit de D-na E. Brătianu. Inv. 6654


101. Fluer din Polovraci, Gorj. Dăruit de D-l Iancu Arghir. Polovraci. Inv. 2250.


102. Surlă din Jeiane, Istria. Inv. 6534.


103. Fluer dublu Inv. 1044.

Toate crestăturile, chiar cele mai complicate, se disting prin înfăţişarea lor clară, liniştită, rezultat al unei compuneri chibzuite, bine echilibrate. La toate, chiar şi la bogatele şi frumoasele roţi sau rotocoale (filele XXIV şi urm.) se desprinde lesne schema geometrică, în care au fost închise, şi principiille după cari au fost construite.

Principiile decorative.

Primii artişti, cari au stabilit principiile de bază ale diferitelor motive ornamentale, s'au servit de marile învăţăminte ce le-a impus natura înconjurătoare cu fenomenele ei cele mai izbitoare. Astfel, din succesiunea regulată a zilelor s'a stabilit principiul *repetiţiei* ce alcătueşte fondul jocurilor populare, al cântecelor care le însoţesc precum şi al doinelor. Orânduirea mai multor crestături de aceiaşi formă şi dimensiune una lângă alta, la distanţe egale, ne oferă aspectul plăcut al ornamentului bazat pe principiul repetiţiei. Dela motivul cel mai simplu (Nr. I din Album) al unor crestături alăturate ca dinţii de peşte — sau, cum se zice azi, dinţi de ferăstrău — se ajunge, prin amplificarea principiului repetirii, la frumoasele şi variatele ornamente, în care, sub formele bogate ce se ivesc, deabia se mai recunoaşte principiul ce a servit de bază.

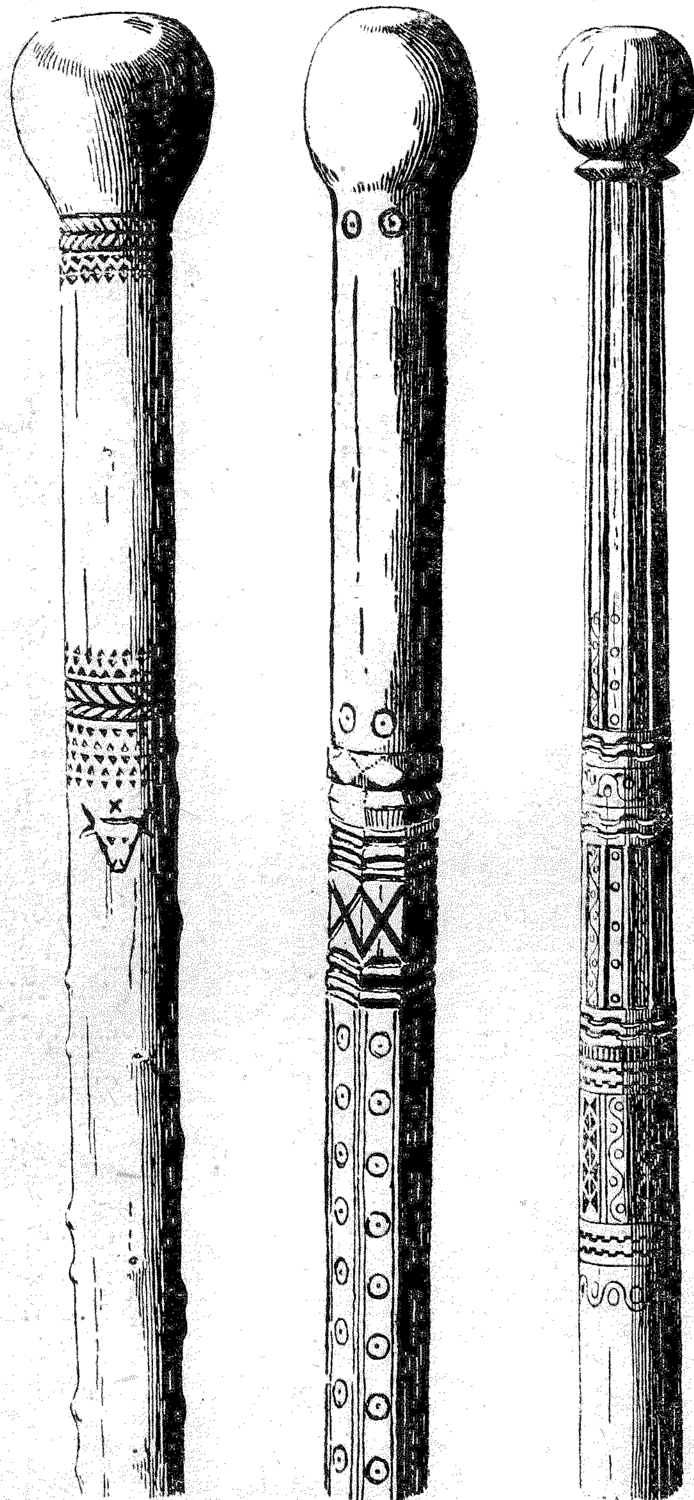
Pentru a se evita monotonia repetirii, care lesne poate deveni obositoare caşi necurmata înşirare a picăturilor de ploae, din acest întâiu principiu s'a format acel al *alternanţei,* inspirat de opoziţia schimbului regulat dintre zi şi noapte. Pe baza acestui principiu mai variat se obţin, în deosebi prin combinarea lui cu acel al repetării, motivele cele mai bogate şi impunătoare, după cum se dovedeşte prin exemplele din album.

Uimit de prefecţiunea cu care firea împarte cele mai multe din făpturile ei în două părţi egale, artistul sculptor a născocit acele motive unitare bazate pe principiul *simetriei* dintre componente.

Iar rotunzimea globului solar cu ale sale raze strălucitoare, sau chiar şi numai imaginea aşa de perfectă a unor flori, au inspirat de sigur artiştilor străvechi motivele cu ornamente ce înconjură un punct central, adică principiul *radiaţiunii.*

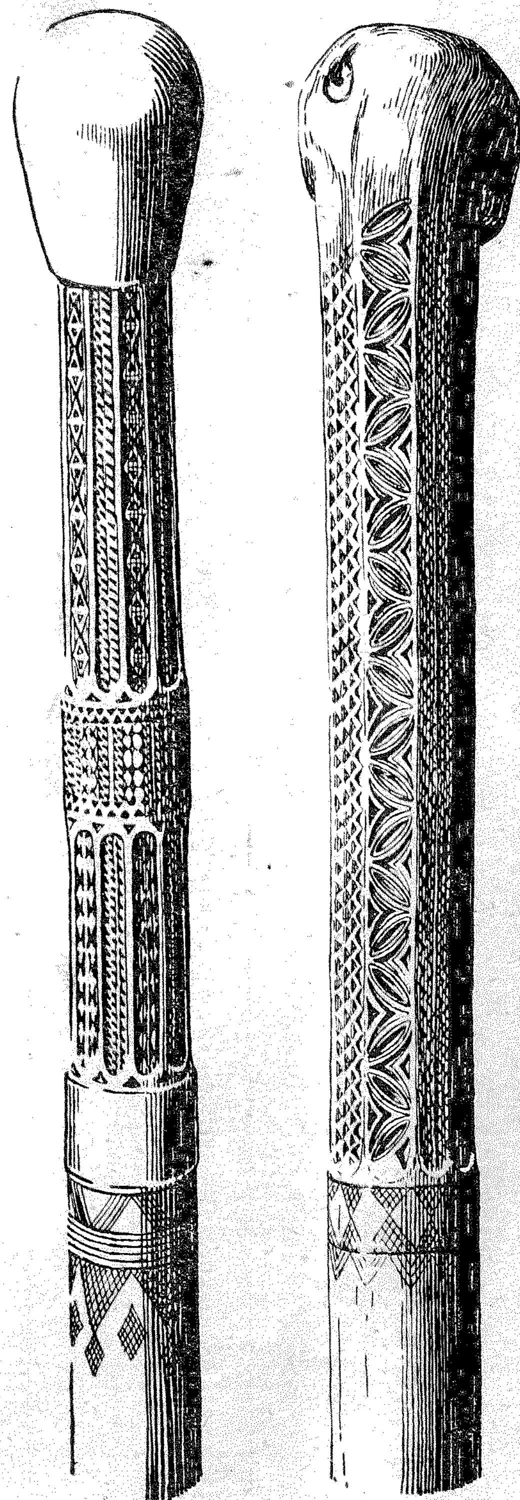
Compozițiile ornamentale bazate pe aceste patru principii fundamentale, sau pe combinarea lor, se repetă uneori singuratice, alte ori în șiruri strânse, prezentându-se, în genere, admirabil orânduite și adaptate suprafeții de înfrumusețat.

Pe acelaș obiect se găsesc adesea combinate între ele, sau și numai înșirate unele după altele, diferite motive. Furcile de tors, cu deosebire, ne prezintă mai multe motive de ornamentație: în genere dela trei până la șapte. Pe o singură furcă. (Nr. de inventar 5728) s'au găsit nu mai puțin de 21 izvoade deosebite. Asemenea exemplare bogate sânt însă foarte rare.



104. Inv. .3157. 105. Inv. 3161. 106. Inv. 286.

Bâte ciobănești, din munții Gorjului și ai Hațegului.



107. Inv. 1061. 108. Inv. 260.

Orânduirea motivelor. Crestăturile constau din puncte și linii; orânduirea izvoadelor este bazată pe aceste două principale elemente constitutive. Prin puncte se înțeleg scobiturile de forme deosebite și de mărimi variate.

Izvoadele de sub Nr. 1—42 sânt alcătuite din puncte de forme triunghiulare, dreptunghiulare, rombice, rotunde, semicirculare și eliptice, orânduite după normele mai sus arătate. Sub Nr. 43—73 punctele nu mai apar izolate, ci se gru-

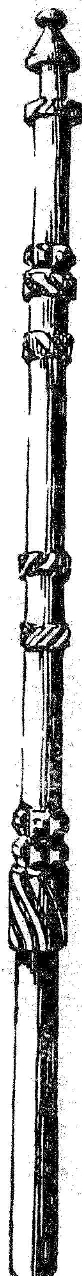
pează astfel în cât dau figuri de sine stătătoare, cari la rândul lor se supun principiilor enunțate.

Ornamentele de pe fila VI (74—88) sânt alcătuite numai din combinarea liniilor drepte, incizate și grupate în poziții deosebite, iar pe fila VII (89—103) avem alte combinații de linii curbe. Pe planșele următoare (Nr. 104—215) se găsesc izvoade rezultând din combinarea punctelor și a liniilor, drepte, curbe și de forme diferite.

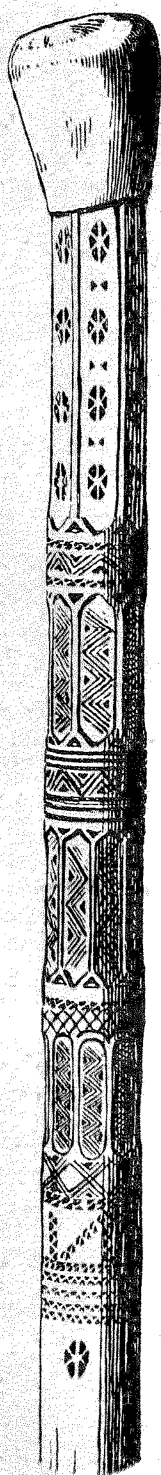
Sub Nr. 216—280 motivele singuratice de până aici și altele noui sânt dispuse în șiruri compacte, ce prin alternarea și repețirea lor capătă importanța unor decorațiuni capabile de a acoperi suprafețe mai mari.

Planșele XXVIII—XXX (281—311) cuprind diferite figuri înscrise în forme geometrice variate, iar sub Nr. 312—396 sânt încadrate în cercuri, cele mai bogate izvoade de crestături, rezultând din infinitele combinații ale întretăierilor de linii curbe, întrerupte uneori de puncte sau linii drepte.

Desenurile ultimelor planșe (397 - 414) completează seria obiectelor cu crestături, demonstrând aplicarea izvoadelor din album.

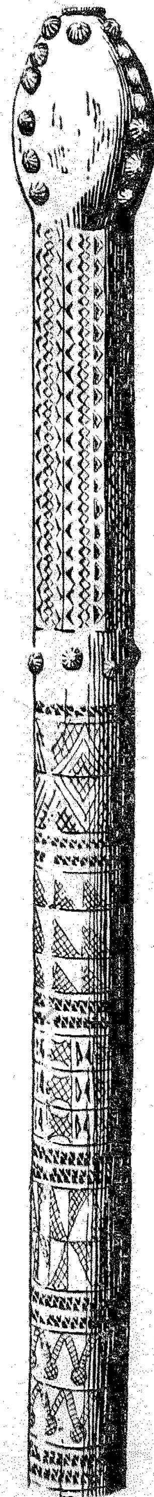


111. Codoriște de biciu din Transilvania. Inv. 6621.



109. Bâtă din Transilvania. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 261.

110. Bâtă din Transilvania. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 254.



112. Bâtă din Transilvania. Dăruită de D-na E. Brătianu. Inv. 256.



113. Bâtă din Mehedinți. Inv. 190.

Caracterul specific al artei românești. Motivele publicate în album, culese numai după o parte din obiectele Muzeului, dovedesc marea bogăție și varietate a ornamenticei țăranului român, punând în evidență strălucitele sale însușiri artistice. Ele au și un caracter specific, putându-se cu înlesnire deosebi de ale altor neamuri, fără ca pentru aceasta toate izvoadele să poată fi considerate ca originale. Multe din motivele noastre se regăsesc și la alte popoare: din Scandinavia până în Alpi. Desvoltarea motivelor primordiale și mai ales coordonarea și commasarea lor este însă proprie poporului nostru. Furci așa de mândre și cu atât de bogată ornamentație nu se întâlnesc la nici un alt popor. Chiar bisericuțele noastre de lemn, care se aseamănă, mai mult decât casele, cu cele din Scandinavia și cu cele de pe întreaga regiune de acolo până în Ucraina, au o înfățișare proprie, care le distinge de ale celorlalte națiuni. Asemănările se datoresc, după cum s'a arătat, unui fond comun, sporit și printr'o coabitare în vremuri străvechi. Abia în urmă neamurile despărțindu-se, s'au individualizat în țările unde s'au statornicit, ajungând la caracterele specifice de azi, ce alcătuesc patrimoniul național al fiecărui popor.

Rezervând pentru partea a doua a lucrării de față cercetările asupra lățirii și înrudirii formelor, a denumirilor, făuririi și utilizării diferite a obiectelor aci consemnate, ne-am mărginit a pune în circulație, deocamdată, o parte din tezaurul nesecat al crestăturilor în lemn, cu siguranța de a înviora astfel producerea viitoare, ferind'o, mai ales, de influențe străine.

Se vor fi satisfăcut astfel, în parte cel puțin, năzuințele artistice cât și cele naționale ale celor însuflețiți de iubirea și propășirea artei strămoșești.

Bibliografie. — *D. Comșa:* Album de crestături în lemn, Sibiu, 1909. Din acest album sânt reproduse unele obiecte în *Iorga:* l'art populaire en Roumanie. Paris, 1923. cf. Convorbiri literare, 1927, p. 209 și urm.

S. Mehedinți: Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale. 1920.

O. Densusianu: Viața păstorească în poezia noastră populară. 1923.

A. Haberlandt: Volkskunst der Balkanvölker, Wien, 1919, unde e consemnată literatura străină asupra chestiunii.

CUPRINSUL

114. Codiriște de biciu din Transilvania. Inv. 6624.

115. Codiriște de biciu. Inv. 6623.